T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HİLE DENETİMİNDE ADLİ MUHASEBECİLİK MESLEĞİNİN ROLÜ

Aylin KAVAK

Danışman

Doç.Dr.Gülşah ATAĞAN

İZMİR-2016

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Hile Denetiminde Adli Muhasebecilik Mesleğinin Rolü ” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih ..../..../.....
Aylin KAVAK
İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Hile Denetiminde Adli Muhasebecilik Mesleğinin Rolü

Aylin KAVAK

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Muhasebe Programı

İşletmelerde yapılan veya maruz kalınan hileler ülkeler ve ekonomilerinde ciddi sorunlar oluşturmaktadır. 2000'li yılların başlarında dünyada meydana gelen muhasebe hile vakaları bunu destekler niteliktedir. Fakat bu olayların etkisiyle de olsa alınan önlemler yetersizdir. Bu bağlamda artık hilelerin ortaya çıkartılması, zarara sebep olmadan caydırılması ve bununla ilgili tehditlerin belirlenip, önlem alınması önemlidir. Türkiye'de özellikle VUK'ta hilenin nasıl işlendiği, hilenin tanımının olmamasının bir eksiklik olduğu, konuyla ilgili 359.maddede sadece konuyla ilgili cezalara yer verildiği, SPK, TTK ve BDDK gibi kanunların konuya daha geniş bir perspektiften baktığı görülmektedir.

Çalışmada Aydın Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'na kayıtlı meslek mensuplarına anket uygulanmıştır. Anket kapsamında 193 meslek mensubuna ulaşılmıştır. Hile denetimi ve adli muhasebe hakkında fikirlerine başvurulmuştur. Kişilerin veya şirketlerin hile yapmasındaki nedenler, kimlerin daha çok hile yaptığı, hile yapanların davranışsal özellikleri saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca ülkemizde ve dünyadaki hile ile ilgili düzenlemelere yer verilmiş ve bunların etkilerinin ne kadar olduğu konusu araştırılmıştır. Hilelerin ortaya çıkarılması ve önlenmesi için kullanılacak araç ve yöntemler değerlendirilmiştir. Ayrıca adli muhasebenin hangi konularda hizmet verdiği, mevcut mesleğe sağlayacağı katkılar, denetim sürecine katılması ve bunun etkileri hakkında meslek mensuplarının bilgisine başvurulmuştur. Anket sonucunda toplanılan veriler SPSS for Windows 22.0 programıyla analiz edilmiştir. İki bağımsız grup arasındaki verilerin analizinde Man-Whitney-U

testi, ikiden çok bağımsız grup arasındaki verilerin karşılaştırılmasında Kruskall Whallis testi kullanılmıştır. Kruskall Whallis testi devamında farklılıkların analizi için Man Whitney-U testi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hile, Hile Denetimi, Adli Muhasebe.

ABSTRACT

Master's Thesis

The role of the occupation of forensic accounting in fraud auditing

Aylin KAVAK

Dokuz Eylül University

Institute of Social Sciences

Department of Business Administration

Accountancy Program

The frauds which are being done or exposed in businesses makes serious problems in countries and to their economies. The cases about the accounting frauds, which took place on the world in the early 2000s, supports it. But the precautions that were held, even if the impact of these events, is not enough. In this regard, uncovering of tricks, dissuading without causing damage and determination of the threats and taking necessary actions is important. We concluded that more studies must be done, despite the fact that the foundations like SPK, TTK and BDDK have a wider point of view to the situation about how the tricks function at the VUK in Turkey, the absence of the definition of the trick is a defiency, on the 359th article is just about the fines.

In the study, the survey were applied to the work groups registered to the members of Chamber of Certified Public Accountants in Aydın. 193 members of the profession were reached. Their ideas were consulted about fraud auditing and forensic accounting. It was tried to fraud the reasons for fraud of the individuals and the companies, the people who fraud more and the behavioral charasteristics of the fraudsters. It was also mentioned about the regulations in our counrty and in the World about fraud and the issue, how effective these regulations, were studied were. The precautions and tools to find out the fraud and to prevent them were evaluated. Besides, the knowledge of the members of the profession were consulted about in which fields forensic accounting serve, the contributions to the avaiable profession, the participation into the inspectorial

process and its effects. The gathered information as a result of the survey were analysised with the program SPSS for Windows 22.0. The test Man-Whitney-U was used for the analysis of the information between two indepent groups, the test Kruskall Whallis was used for comperation of the information among more than two indepent groups. The test Man-Whitney-U was used for the analysis of the differences as a follow-up of the test Kruskall Whallis.

Keywords: Fraud, Fraud Auditing, Forensic Accounting

HİLE DENETİMİNDE ADLİ MUHASEBECİLİK MESLEĞİNİN ROLÜ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ii
YEMİN METNİ iii
ÖZET iv
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER viii
KISALTMALAR xi
TABLOLAR LİSTESİ xii
ŞEKİLLER LİSTESİ xiv
EKLER LİSTESİ xv

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
MUHASEBE MANİPÜLASYONU

1.1. MUHASEBEDE MANİPÜLASYON KAVRAMI VE YÖNTEMLERİ 1
1.1.1. Muhasebe İlke ve Standartlarına Uygun Manipülasyonlar 4
1.1.1.1. Getiri: Hisse Başına Kar 5
1.1.1.1.1. Kar Yönetimi 5
1.1.1.2. Yapısal Risk 5
1.1.1.2.1. Yaratıcı Muhasebe 6
1.1.2. Muhasebe İlke ve Standartlarına Aykırı Manipülasyonlar 6
1.1.2.1. Hile 6
1.1.2.1.1. Hile Nedir? 6
1.1.2.1.2. İşletmelerde Kişileri Hile Yapmaya İten Nedenler 9
1.1.2.1.3. Hile Grupları 11
1.1.2.1.4. Hile Risk Faktörleri 12
1.1.2.1.5. Hile Yapan Kişilerin Özellikleri 18
1.1.2.1.5.1. Hile Yapanların Genel Özellikleri 18

1.1.2.1.6. Mesleki Hile 22
1.1.2.1.7. Muhasebe Hileleri 27
1.1.2.1.7.1. Muhasebe Hilesi Sınıflandırılması 28
1.1.2.1.8. Ulusal Alanda Hile ile İlgili Gelişmeler 31
1.1.2.1.9. Uluslararası Alanda Hile Alanındaki Gelişmeler 39
1.1.2.1.9.1. Treadway Komisyonu ve COSO Raporu 42
1.2. HİLE DENETİMİ 46
1.2.1. Hilelerin Fark Edilmesi 51
1.2.1.1. Hile Belirteçleri(Kırmızı Bayraklar) 52
1.2.1.1.1.Muhasebe Kayıtları ile İlgili Düzensizlikler 52
1.2.1.1.2. Defter ve Belge Düzeni ile İlgili Düzensizlikler 53
1.2.2. Hile ve Usulsüzlük Tespitinde Pro-aktif Yöntemler 54
1.2.2.1. Tümevarım 54
1.2.2.1.1. Benford Yasası 54
1.2.2.1.2. Veri Madenciliği 55
1.2.2.2. Tümdengelim 56
1.2.3. Hileyi Önleme Çalışmaları 56
1.2.3.1. Hilenin Önlenmesinde Geleneksel Araç ve Yöntemler 59
1.2.3.1.1. İç Kontrol 59
1.2.3.1.2. İç Denetim 60
1.2.3.1.3. Bağımsız Denetim 61
1.2.3.2. Hilenin Önlenmesinde Çağdaş Araç ve Yöntemler 62
1.2.3.2.1. İhbar 62
1.2.3.2.2. Hile İncelemesi 63
1.2.3.2.3. Kurumsal Yönetişim 63
1.2.3.2.4. Nitelikli Finansal Raporlama 64

İKİNCİ BÖLÜM
ADLİ MUHASEBE

2.1. Adli Muhasebe Kavramının Doğuşu ve Tanımı 65
2.1.1. Adli Muhasebecilik Mesleği ve Faaliyet Alanları 67
2.1.1.1. Hile Denetçiliği ve Araştırması (İdari Destek) 70

2.1.1.2. Dava Desteği (Hukuki Destek) 72
2.1.1.3. Uzman Şahitlik (Bilirkişi Tanıklığı) 73
2.1.2. Adli Muhasebecinin Özellikleri 73
2.1.2.1.Adli Muhasebe Mesleğinin İlkeleri 74
2.1.2.1.1. Genel İlkeler 74
2.1.2.1.2. Bulguların Değerlendirilmesi ile İlgili İlkeler 75
2.1.3. Adli Muhasebe İşlem Süreci 76
2.1.4. Adli Muhasebe Eğitimi ve Meslek Mensubu Olma 77
2.1.4.1. Türkiye'deki Mevcut Uygulama 78
2.1.4.1.1. Türkiye'de Adli Muhasebecilik Mesleği Kapsamında Eğitim Hizmeti Veren Kurumlar 78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
UYGULAMA

3.1. ANKETİN AMACI VE ÖRNEKLEMİ 80
3.2. VERİ TOPLAMA ARACI 80
3.3. VERİLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ 82
3.4. BULGULAR VE YORUMLAR 83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HİLE SUİSTİMAL –YOLSUZLUK DENETİM RAPORU

4.1.AY-KA REKLAMCILIK(2013-2014-2015 YILLARI)KAYITLARININ İNCELENMESİ; 105
4.1.1. Şirket Banka Hesabından Usulsüz Olarak Şahsi Hesabına Yapılan Transferler 105
4.1.2. Yanıltıcı Muhasebe Kayıtları İle Yapılan Usulsüzlükler 107

SONUÇ 113
KAYNAKLAR 116
EKLER

KISALTMALAR

AAA American Accounting Association

ABD Amerika Birleşik Devletleri

ACFE Association of Certified Fraud Examiners

AICPA American Institute of Certified Public Accountants

ASMMMO Aydın Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası

BDDK Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

CA Chartered Accountants

CICA Canadian Institute of Chartered Accountants

COSO Committee of Sponsoring Organizations of Treadway Commission

FASB Financial Accounting Standards Board

FEI Financial Executives Institute

IIA Institute of Internal Auditors

IMA Institute of Management Accountants

IRS Internal Revenue Service

İSMMMO İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası

KGK Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu

MASAK Mali Suçları Araştırma Kurulu

NACFE National Association of Certified Fraud Examiners

PCAOB Public Company Accounting Oversight Board

SAS Statement of Auditing Standard

SEC Securities and Exchange Commission

SOX Sarbones Oxley

SPE Special Porpose Entity

SPK Sermaye Piyasası Kanunu

TTK Türk Ticaret Kanunu

TÜRMOB Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Birliği

VUK Vergi Usul Kanunu

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Hile Grupları s.11
Tablo 2: Hile Yapanların Konumu/Çalıştığı Birim Bazında Yaptıkları Hile Miktarı s.19
Tablo 3: SAS 99 ve SPK Seri X, No 22 Karşılaştırılması s.37
Tablo 4: COSO 2013'te Yapılan Değişiklikler s.45
Tablo 5: Denetim ve Hile Denetimi Arasındaki Farklar s.47
Tablo 6: Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum Ölçeği Faktör Yapısı s.81
Tablo 7: Meslek Mensuplarının Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı s.83
Tablo 8: Meslek Mensuplarının Hile-Hile Denetimi Konusundaki Fikirleri s.85
Tablo 9: Kişilerin Hile Yapmasındaki Sebepler s.86
Tablo 10: Hileyi En Çok Yapan ve Hileye En Uygun Mevki/Statü Konusundaki Değerlendirmeler s.88
Tablo 11: Çalışanların Karakteristik Özellikleri s.90
Tablo 12: Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde En Etkili Kanun ve Düzenlemeler s.92
Tablo 13: Hilelerin Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesiyle İlgili Yapılan Çalışmalar s.93
Tablo 14: Hileli İşlemlerin Önlenmesi için Kullanılan Araçlar s.94
Tablo 15: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum Düzeyleri s.95
Tablo 16: Meslek Mensupları Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum Düzeylerine İlişkin Diyagram s.96
Tablo 17: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlar ile İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları s.96
Tablo 18: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlarının Eğitim Düzeyine Göre Ortalamaları s.100
Tablo 19: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlarının Mesleki Kıdeme Göre Ortalamaları s.100

Tablo 20: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlarının Yaşa Göre Ortalamaları s.101
Tablo 21: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Ortalamaları s.101
Tablo 22: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlarının Unvana Göre Ortalamaları s.102
Tablo 23: Şirkete Ait Kanuni Defter Tasdik Tarihleri s.104
Tablo 24: Şirkete K Bankası'ndan Yapılan Usulsüz Para Transferleri s.105
Tablo 25: Şirkete G Bankası'ndan Yapılan Usulsüz Para Transferleri s.106
Tablo 26: Şirkete B Bankası'ndan Yapılan Usulsüz Para Transferleri s.106
Tablo 27: K,G,B Bankalarına Yapılan Usulsüz Transferler s.107
Tablo 28: Ö.H'nin Bordrolama Hilesi Sonucu K Bankası'na Yatan Maaşlar s.108
Tablo 29: Kasa Hesapları Arasındaki Yanıltıcı Açıklama ile İşlem Yapılan Avansların Listesi s.109
Tablo 30: Yanıltıcı Muhasebe Kayıtları ile Yapılan Hileler s.110
Tablo 31: Şirket Varlıkları Üzerinde Yapılan Toplam Hileler s.110

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Muhasebe Manipülasyonu Sonucunda Ortaya Çıkan Refah Transferi s.4

Şekil 2: Hile Yapanların Hilenin Miktarı Açısından Cinsiyetlere Göre Dağılımı s.20

Şekil 3: Hile Yapanların Hilenin Tutarı Açısından Cinsiyetlere Göre Dağılımı s.20

Şekil 4: Hile Yapanların Mevki Bakımından Cinsiyet Ayırımı s.21

Şekil 5: Hile Yapanların Zararlarının Tutar ve Miktar olarak Yaş Değişkenine Göre Değişimi s.21

Şekil 6: Hile Yapanların Zararlarının Miktar ve Tutar Olarak Eğitim Değişkenine Göre İncelenmesi s.22

Şekil 7: ACFE' nin 2016 Raporundaki Hile Miktar Sınıflama ve Sıralaması s.24

Şekil 8: ACFE'nin 2016 Raporundaki Hile Tutar, Sınıflama ve Sıralaması s.25

Şekil 9: Hilenin Sınıflandırılması, ACFE'deki Suistimal Ağacı s.26

Şekil 10: Adli Talep ve İhbarların Konularına Göre Dağılımı (2015) s.33

Şekil 11: Veri Madenciliği Uygulamalarında Karar Ağaçları s.56

Şekil 12: Suiistimallerin İlk Tespit Yöntemi s.58

Şekil 13: Denetim, Adli Muhasebe ve Hile Denetimi Arasındaki İlişki s.70

Şekil 14: Saçılım (ScreePlot) Grafiği s.82

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Anket Formu ek s.1

GİRİŞ

Günümüz toplumunda teknoloji ve ekonomi alanlarındaki gelişmeler sonucunda işletmelerin faaliyet kapsamları, etkinlikleri genişlemiştir. Bunun doğal sonucu olarak işletmelerle ilgilenen tarafların sayıları fazlalaşmıştır. İlgili kesimlerin alacakları kararlara destek olması açısından güvenilir bilgiye olan ihtiyaç her zaman önemini korumaktadır.

İş hayatında özellikle üst düzey yöneticileri de kapsayan yolsuzluk olayları, bu konuda ciddi önlemler almayı gerekli kılmıştır. Önceden yapılan hileler daha basit olduğu halde; günümüzde karşılaştığımız olaylar son derece profesyonelce hazırlanmıştır. Hilelerin ortaya çıkmaması için gerekli önlemler düşünülmüştür.

Dünyada muhasebe hileleri denilince akla gelen en önemli olay kuşkusuz ki Enron'dur. Bu olay hilenin gerek şirketlere; gerekse de ülkelerin ekonomisine nasıl zarar verebileceği sorusuna cevap niteliğindedir. Türkiye'de de yaşanmış veya yaşanması muhtemel olaylar için önlem alınması şarttır. Etik, kültürel ve ekonomik sebeplerden dolayı olayların gün yüzüne çıkmaması veya ortaya çıktığında örtbas edilip, davalık olmaması ülkemizde yaygın görünen bir durumdur. Bu nedenle de aslında önlem alınması gereksiz görünmektedir. ACFE(Amerikan Hile İncelemecileri Birliği), hile ve bunun iş hayatına yansıması kapsamında dünyada en önemli kuruluştur, 2 yılda bir yayınladığı raporlarla çarpıcı sonuçlara ulaşmaktadır. Ülkemizde ise bu konuda MASAK(Mali Suçları Araştırma Kurulu); hem faaliyet konusu olarak, hem de kullandığı popülasyon olarak daha kapsamlı faaliyet göstermektedir.

''Hile denetiminde adli muhasebecilik mesleğinin rolü'' isimli çalışmamızın öncelikli amacı; hile kavramını anlatmak, muhasebedeki yeri ve doğurduğu sonuçları ortaya koymak ve önlemlere ilişkin önerilerde bulunmaktır. Ayrıca çalışmada adli muhasebe gibi ülkemizde yeni, dünyada oldukça eski ve köklü bir kavrama değinilmiştir. Bu mesleğin tarihçesi, yıllar içindeki gelişimi ve gerekliliği konusunda incelemelerde bulunulmuştur. Mesleğin ülkemizdeki mevcut durumu, meslek yasasına duyulan ihtiyaç ve özellikle eğitim konusunda lisans düzeyinde programlara ''adli muhasebecilik'' ile ilgili derslerin ilave edilmesi konuları ele alınmıştır.

Çalışmanın ilk bölümüne manipülasyon, hile ve hile denetimi, hilenin ulusal ve uluslararası kanun ve düzenlemeler hakkında geniş bilgi verilmiştir. Hilenin ortaya çıkarılması ve önlenmesi için yapılması gerekenler anlatılmıştır. İkinci bölümde adli muhasebe tanımı, tarihçesi ve faaliyet alanları açıklanmıştır. Türkiye'deki ve dünyadaki uygulamalar ve meslek mensubu olmanın süreçleri açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise yapılan anket uygulamasına yer verilmiştir. Hile denetimi ve adli muhasebe arasındaki ilişki olup olmadığı analiz edilmiş ve sonuçlar detaylı şekilde açıklanmıştır. Son bölümde ise örnek bir hile denetim raporu yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM
MUHASEBE MANİPÜLASYONU

Muhasebe manipülasyonu; özellikle dış bilgi kullanıcılarının işletme üzerindeki algısını değiştirmeye yönelik yapılan işlemlerdir. İşletmelerin finansal yapısının ve performansının olduğundan farklı gösterilerek bundan yarar sağlama hedeflenir.

1.1. MUHASEBEDE MANİPÜLASYON KAVRAMI VE YÖNTEMLERİ

Günümüzde kişiler ve işletmeler muhasebe bilgisi ile iç içe olmak zorundadır; çünkü işletmeleri yöneten beyinlerin aldıkları kararların hammaddesini muhasebe bilgisi oluşturur. Burada esas mühim olan muhasebenin ürettiği bilgiyi kullanarak tarafların doğru ve zamanında karar verebilmesidir. Muhasebe sisteminin ve özellikle denetim bölümünün öneminin artmasının nedeni, doğru ve güvenilir bilgiye duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Hisse senedi almak isteyen bir yatırımcı ya da işletmelere kredi kullandıran bankanın doğru karar verebilmesi için ‘’güvenilir-kaliteli bilgi’’ gereklidir.[1]

Muhasebe ve denetim uygulamaları, finansal sistem içinde önemli bir rol oynadığı için ortaya çıkabilecek ekonomik krizlerde de payı olabileceği yadsınamaz bir gerçektir. Yine bu finansal sistem içinde, muhasebe özellikle de denetim uygulamalarının etkisinde seyrettiğine göre, yaşanan krizlerin ortaya çıkmasındaki en önemli sebeplerdendir. Finansal sistemin aşırı risk alınmasına izin vermesi ve varlıkları doğru fiyatlandıramaması esas nedenler arasındadır. Bir yönden muhasebe sistem ve uygulamalarının krizi olarak değerlendirilebilecek ana olaylar aşağıdaki maddelerde özetlenebilir:[2]

- Genel olarak muhasebenin temel kavramlarından uzaklaşma,
- Muhasebe standartlarını düzenleyen kurumlarının tam bağımsız olamamaları,
- Yaratıcı muhasebe uygulamaları,
- Manipüle edilmiş finansal raporlar ve denetim raporları,

[1] Bilge Leyli Elitaş, ‘’Muhasebe Manipülasyonu ve Muhasebe Bilgi Kalitesine Etkisi’’, **Muhasebe ve Finansman Dergisi,** sayı:48, 2013, s.45.
[2] Ahmet Vecdi Can, ‘’Krizin Muhasebesi ve Muhasebenin Krizi’’, **Mali Çözüm Dergisi**, sayı:97, 2010 s.26.

- İhtiyatlılık ve muhafazakârlık kavramlarından uzaklaşma,
- Gerçeğe uygun değer yöntemi ile değerleme,
- Şeffaflık sorunu ve denetim zaafiyeti.

Muhasebe manipülasyonu; raporlanan dönem karını duruma göre artış veya azalış şeklinde değiştirebilecek gelir tablosu hesapları üzerinde yapılan düzenlemeleri ayrıca mali durumu etkileyen bilançoya ilişkin işlemleri kapsamaktadır.

Muhasebe manipülasyonu yöntemlerine kısaca bakılacak olursa; kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, büyük temizlik muhasebesi, agresif muhasebe ve hile olarak sıralanabilir. Bunlardan ilk üç yöntem daha çok boşlukları ve esneklikleri kullanarak, işletme performansı ve finansal yapı açısından manipüle edilmiş bilgiler sunmayı hedeflemektedir. Son yöntem olan ve bizim çalışmamızın da ana konusu olan hile; muhasebe ilke ve standartlarına aykırı faaliyetlerde bulunarak işlemleri kasten yanlış bir şekilde topluma, bilgi kullanıcılarına sunmaktır.[3]

2008 senesinde ABD'de başlayarak tüm dünyayı sarsan ekonomik krizin başlıca sebebi, bağımsız denetimden geçmiş, muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak görünen; ancak işletmelerin gerçek durumuyla alakasız olan finansal tablolardır. Bu tarihten sonra muhasebede güvenilirlik ve kaliteli bilgi arayışı önem kazanmaya başlamıştır. Denetimden geçmiş dahi olsa sorgulanması gerektiği fikri doğmuştur.[4]

Denetleyen kişi- kurum ve/veya kuruluşların da denetlenmeye ihtiyacı olduğu gerçeği maalesef ki büyük krizlerden sonra ortaya çıkmıştır. Denetçilerin varlık seviyeleri ne kadar yüksekse bu varlıklarını açılacak bir davadan koruma istekleri de o kadar fazla olacaktır. Buna göre de doğru ve güvenilir raporlama yapma çabaları daha fazla olacaktır.[5]

Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, muhasebe standartları ve yasal düzenlemeler muhasebe işlemlerini gerçekleştiren kişilerin mesleki yargısını kullanmasına müsaade etmektedir. Böylece bir ekonomik olayın muhasebeleştirilmesinin nasıl yapılacağı, nasıl raporlanacağına ilişkin birden fazla

[3] Volkan Demir ve Oğuzhan Bahadır, ''Muhasebe Manipülasyonu –yöntemler ve teknikler-'', **Mali Çözüm Dergisi**, sayı:84, Kasım-Aralık 2007, s.104.
[4] Can, s.25.
[5] C.S.Lennox.,"Audit Quality and Auditor Size: An Evaluation of Reputation and Deep Pockets Hypotheses", **Journal of Business Finance &Accounting**,1999; Vol.26, No. 7-8, p.780.

muhasebe politikası tercih edebilme veya ilk başta seçilen politikayı değiştirme imkanı yaratıyorsa, raporlama yapan kişi ilke ve standartlar sınırları çerçevesinde finansal tabloları istenen şekilde hazırlayabilecektir. Bunu yaparken de tabloların ek ve dipnotlarında seçimlerin, değişikliklerin ve bunların sebeplerini ve etkilerini ortaya koymalıdır. Buna göre muhasebe manipülasyonu kavramı; yalnızca genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, standartlar ve düzenlemelere aykırı durumlar olarak nitelendirilen anlayışa göre, istenilen rakamlara ulaşmak muhasebe manipülasyonu değildirf. Bu çerçevede istenen rakamları elde etmek için sayıları değiştirmek ve finansal fayda elde etmek, kanun, ilke ve düzenlemelere aykırı davranarak sağlanan esneklik sınırının aşılması; diğer bir ifadeyle hileli olması durumunda manipülasyon olarak ifade edilir.[6]

Muhasebe manipülasyonunun amaçları üç kategoride değerlendirilebilir. Bunlar; bireysel menfaat sağlanması, yatırım yapanların desteğinin alınması veya desteğin sürekliliğinin olması ve anlaşmalara ilişkin düzenlemelerin istenen seviyede tutulmasıdır.[7]

Muhasebe bilgileri işletmelerin geleceğini tayin etmek için kullanılır. Özellikle işletmeleri sadece sunulan finansal tablolar ve hisse senetlerimizin fiyatıyla takip eden yatırımcılar için manipüleye açık bir durumdur. Çünkü yöneticiler, kısa vadeli hisse senetlerinin fiyatını etkilemek için kar üzerinde manipülasyon yapabilirler. Yüksek kar payının dağıtılacağı fikri, yatırımcıların daha fazla bedel ödemeye razı gelmelerini sağlar. Böylece hisse senedinin değeri artarken, işletmenin sermayenin marjinal etkinliği de azaltılmış.[8]

Muhasebe manipülasyonu, muhasebe ilke ve standartlarına aykırı manipülasyonlar ve muhasebe ilke ve standartlarına uygun manipülasyonlar olarak iki kategoride ele alınabilmektedir.

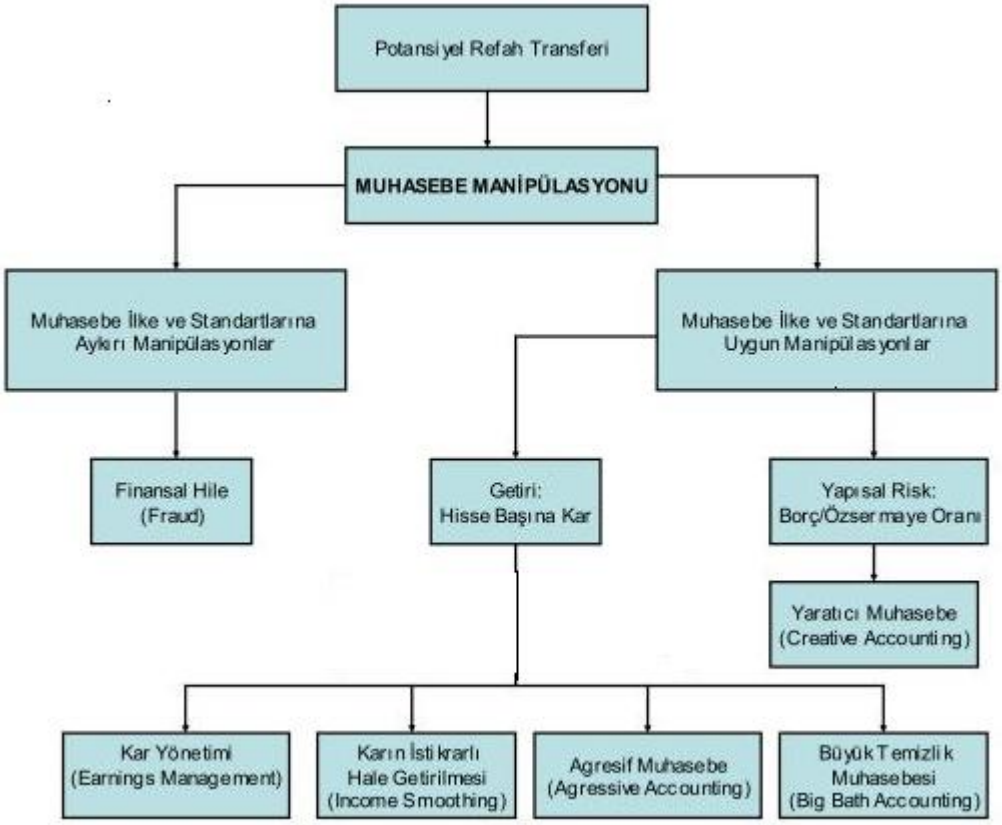
---

[6] Murat Ocak ve Fırat Coşkun Güçlü, ''Muhasebe Manipülasyonu: Hile, Yaratıcı Muhasebe, Kâr ve İzlenim Yönetimine İlişkin Kavramsal Çerçeve'', **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:3, s.125.

[7] Baruch Lev, "Corporate Earnings: Facts and Fiction'', **The Journal of Economic Perspectives**, vol:17(2), 2003, s.35.

[8] İdris Varıcı ve Bünyamin Er, ''Muhasebe Manipülasyonu ve Firma Performansı İlişkisi: İMKB Uygulaması'', **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1, Ocak 2013, s.44.

Şekil 1: Muhasebe Manipülasyonu Sonucunda Ortaya Çıkan Refah Transferi



Kaynak: Hervé Stolowy, Gaetan Breton; **"Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework",** Review of Accounting & Finance; 2004; 3, 1'den alınarak genişletilmiştir.

1.1.1. Muhasebe İlke ve Standartlarına Uygun Manipülasyonlar

Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartları muhasebe işlemlerinin temelini oluşturmaktadır. Bunların uygulanması esnasında, mesleki yargıya dayandırılmaya çalışılması, bazı esneklik ve boşlukları kaçınılmaz hale getirmektedir. Böylece muhasebe manipülasyonları olarak adlandırdığımız bu işlemler kısaca; üretilen finansal bilgiyi kullanacak kişilerin üzerinde etki yaratması için muhasebe ilke ve standartlarının öngördüğü esneklik ve boşluklardan yararlanılmasıdır. Bu manipülasyonlar "Muhasebe İlke ve Standartlarına Uygun Manipülasyonlar" olarak adlandırılır. ''Getiri: Hisse Başına Kar'' ve ''Yapısal Risk'' olarak ikiye ayrılır.

1.1.1.1. Getiri: Hisse Başına Kar

Karın üzerinde yapılan kasti değişikliklerin sebep olduğu manipülasyon çeşididir. Bu tür manipülasyonlar, kar yönetimi ve karın istikrarlı hale getirilmesi şeklinde sınıflandırılabilmektedir.[9]

1.1.1.1.1. Kar Yönetimi

Karın yöneticiler tarafından belirlenmesi veya finansal analistler tarafından yaklaşık olarak öngörülmesi yoluyla yapılan manipülasyondur.

Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi: İşletmenin daha tutarlı bir kar serisine ulaşması için karın yüksek olduğu yıllardan, düşük olduğu yıllara aktarım yapılması suretiyle kar bakımından dengesizliği ortadan kaldırmayı amaçlayan özel bir manipülasyon türüdür. Bu sayede işletmenin yıllar itibariyle bir tutarlılık hedeflenmekte ve karlılık durumunun dengesizlikten ziyade daha durağan bir şekilde seyrettiği gösterilmeye çalışılmaktadır.

Agresif Muhasebe: Muhasebe ilke ve standartlarının istenilen hedefe ulaşma yönünde seçilip uygulanması yoluyla gerçekleşen manipülasyon türüdür.

Büyük Temizlik Muhasebesi: Şirketlerde yönetimin değiştiği zamanlarda; yeni yönetimin önceki yönetimi kötülemek amacıyla bazı verimsiz varlıkları gider yazarak bilançodan çıkartmasıdır. Bu sayede geçmiş yönetime göre daha az zarar etmiş ve sonraki dönemlerde de kar edeceği algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda yapılan tüm işlem ve faaliyetler büyük temizlik muhasebesinin konusunu oluşturur.[10]

1.1.1.2. Yapısal Risk

Muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak yapılan ve uygulamalarda meslek mensuplarının tolerans tanımasıyla oluşabilecek manipülasyondur. Muhasebe alanında çalışanların yaptıkları işlerin teknik yöntemler gerektirmesi nedeniyle bazı durumlarda bu toleranslar manipülasyon olarak algılanabilir. Yaratıcı muhasebeyi de

---

[9] Charles W. Mulford ve Eugene E. Comiskey, **The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices,** John Wiley&Sons, Inc., New York, 2002, 3.

[10] Cemal Küçüksözen ve Güray Küçükkocaoğlu, ''Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma'', **1st Annual International Accounting Conference**, İstanbul, s.5.

içinde barındıran ve yasadışı bir uygulama içermeyen bu işlemler meslek mensuplarının bilgi ve mesleki deneyimi sayesinde şekillenir.

1.1.1.2.1. Yaratıcı Muhasebe

Yaratıcı muhasebeye ilişkin faaliyetler meslek mensuplarının kendi mesleki bilgilerine dayanan işlemlerdir ve bu yüzden yasadışı işlemler olarak nitelendirilmemektedir. İşletmeler yaratıcı muhasebe uygulamalarını kendi lehlerine olacak şekilde genel muhasebe ilke ve standartlarının tanıdığı toleransların, boşluk ve esnekliklerin kullanılması yoluyla gerçekleştirirler. Bu nedenle kanunlara aykırıdır denilemez. Esnekliğin ve boşluğun olmadığı yerde yaratıcı muhasebe söz konusu değildir. [11]

1.1.2. Muhasebe İlke ve Standartlarına Aykırı Manipülasyonlar

Muhasebe ilkelerinde ve standartlarınca kabul edilmeyen tamamen aykırı yollarla yapılan manipülasyon yöntemidir. Hile olarak adlandırılabilecek ve aşağıda detaylı bir şekilde anlatılacak bu aykırı manipülasyon çeşidi bilgi kullanıcılarını yanıltmak amacıyla tablolarda yer alan tutar ve dipnotların kasti bir biçimde değiştirilmesi yoluyla yapılır.

1.1.2.1. Hile

Hile kavramı çok geniş bir kavram olup; birçok konuyu içine alabilir. Hiç kuşkusuz ki; bireylere ve işletmelere hem maddi, hem de manevi anlamda zarar veren işlem ve uygulamalardır.

1.1.2.1.1. Hile Nedir?

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlükte hileyi; ***"Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrika" ve "çıkar sağlamak için bir şeye değersiz bir şey katma"*** şeklinde belirtmektedir.[12]

Hile konusunda yapılan bir diğer tanım ise; genellikle maddi bir amaç için kasıtlı yanlış beyan ve bilgilendirme sonucu bunun kişilere zarar vermesidir. Esasen

[11] Davut Aygün, ''Yaratıcı Muhasebe Stratejileri'', **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, cilt:8, sayı:2, 2013, s.51.
[12] TDK, http://www.tdk.org.tr; (Erişim Tarihi:11.12.2014).

kişiler önemli bir gerçek hakkında kasten yalan söylediklerinde ve başka birilerine para kaybettirdiklerinde hile suçu işlenmiş olur.[13]

Mesleki açıdan konu ele alındığında; hile, işletmelerde kasten yapılan, usulüne uygun olarak gerçekleştirilmeyen işlemlerin, işletme ve/veya yatırımcılara zarar vermesiyle meydana gelen fiillerdir.[14]

Bir başka tanıma göre; hile; bir çalışanın işyerindeki varlık ve kaynaklarından bilinçli bir şekilde doğru görülmeyen bir şekilde yararlanması veya yararlandırma yoluyla getiri elde etmesidir.[15]

Hile ve uygulamaları konusunda mevcut Vergi Usul Kanunu'nda herhangi bir tanım yer almamakla birlikte; 213 sayılı Vergi Usul Kanunumuzun, 3.bölümünde yani suçlar ve cezalara ayrılan kısımda 359.maddede defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hilelerinin yapılması durumunda ilgililere verilecek cezalar yer almaktadır.[16]

Kamu Gözetim Muhasebe ve Denetim Kurumu'nun ise hileye bakış açısı daha farklıdır. Konuyla ilgili 10 Aralık 2013 tarihinde yayımlanan denetim standardında ***''Yönetim, üst yönetimden sorumlu olanlar, çalışanlar veya üçüncü taraflardan bir veya birden fazla kişinin, haksız veya yasalara aykırı bir menfaat elde etmek amacıyla yaptığı aldatma içeren kasıtlı eylemleridir.''*** şeklinde tanımlanmıştır.[17]

Uluslararası Denetim Standartları Kurulu'nun yaptığı tanıma göre; hile; denetime konu olabilecek finansal koşulları kasıtlı bir biçimde yanlış beyan etme yoluyla yapılan eylemdir. [18]

Detaylı bir tanım daha yapılacak olursa; bir veya daha fazla kişinin yasal olmayan yollarla, kişilerin kendi menfaatleri doğrultusunda kayıtların-belgelerin manipüle edilmesi, zarar verilmesi; varlıkların eksik veya adaletli olmayan bir şekilde

---

[13] Tracy L.Coenen, **''Essential of Corporate Fraud**'', New Jersey, USA: John Wiley & Sons, Inc., 2008, s.7.

[14] Serkan Terzi, ''Hile ve Usulsüzlüklerin Tespitinde Veri Madenciliğinin Kullanımı'', **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, sayı:54, 2012, s.52.

[15] Nejat Bozkurt, **İşletmelerin Kara Deliği Hile**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2011,2.baskı, s.60.

[16] 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, m.359, www.mevzuat.gov.trMevzuatMetin1.4.213.pdf s.103, (Erişim tarihi:29.12.2014).

[17] 240 nolu Bağımsız Denetim Standardı, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/BDS/BDS_240.pdf ,s.8,11.a (Erişim tarihi:30.03.2015).

[18]http://www.aicpa.org/Research/Standards/AuditAttest/DownloadableDocuments/AU-00328.pdf (Erişim tarihi:16.04.2015).

bölümlenmesi; muhasebe politikalarının bilerek yanlış uygulanmasını içeren davranışlar olarak tanımlanabilir.[19]

Muhasebede hile toplumun tüm kesimlerini etkiler; dar anlamda ortaklar, çalışanlar ve yatırımcıları etkilerken, geniş anlamda devlet ve toplumu etkiler. İşletme sahip ve ortaklarının hile yoluyla aldıkları kararlar önce işletmenin geleceğiyle ilgili sorunlar oluşturmakta; daha sonra da ülke ekonomisini etkilemektedir. Özellikle hile yoluyla devlete ödenecek vergilerde azalma olması, toplumun her kesimine zarar vermektedir. Bunun yanında muhasebe mesleğine de zararı olmaktadır; toplumun mesleğe bakış açısını değiştirmektedir, mesleği daha az güvenilir bir hale getirmekte ve meslek mensuplarını iş dünyasında değersizleştirmeye kadar gitmektedir.

Temel olarak muhasebe hilesi, düzensizlikten ibarettir. Bir diğer ifadeyle suç unsuru teşkil eden bir düzensizliğin olduğu yerde muhasebe hilesi var denilebilir.

Vergi Usul Kanunu'na göre muhasebe hilesi tanımı açıkça yapılmamakla birlikte madde 359'da kaçakçılık suçları ve cezaları şeklinde açıklanmaktadır. Kanunda açıklanmış haliyle, ulusal alandaki hile ile ilgili gelişmeler bölümünde işlenecektir.

Muhasebe işlemlerinde hilenin varlığı şu şekillerde anlaşılabilir;

- Olağanüstü durumların dışında bulunan düzensizlikler hile olarak kabul edilir.
- Büyük işletmelerde çalışan meslek mensupları muhasebenin temel prensipleri konusunda yeteri kadar bilgi sahibi oldukları için bu temel ilkelere uymayan tüm işlemler hile olarak kabul edilir.
- Meslek mensupları yaptıkları hataları başka hatalarla kapatmaya çalışırlarsa, bu da hile olarak değerlendirilir.[20]

En eski hileye ve tarihine bakılacak olursa insanların parayı icat etmesinden beri, ki bu yaklaşık M.Ö.750 yılına doğru gitmektedir, trampa usulünde de belli oranda hileler mevcuttur ama alışverişin metalaştırılmasından sonra ödeme yapılan sikkelerin/madeni paraların karışımındaki altın-bakır oranın değiştirilmesi vb. çeşitli yöntemlerle değerinin düşürülmesi gibi işlemlerle hile hız kazanmıştır. Özellikle

[19] O.C.Bunget, L.Grigoroı, L. ve A.C. Dumıtrescu, "Detecting and Reporting the Frauds and Errors by the Auditor", **Megatrend Review**, sayı:6, 2009, s.281.
[20] Hasan Hüseyin Bayraklı ve diğerleri, **Muhasebe ve Vergi Denetiminde Muhasebe ve Hata ve Hileleri**, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2012, s.52.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bu tür hilelere çokça meydana rastlanmaktadır. Yapılan hilelerden bazıları aşağıdaki gibidir;

- Devlet, harcamalarının karşılanmasına ihtiyaç duyduğunda, mevcut kıymetli madenlerden veya eski sikkelerden yeni sikkeler kestirerek, para arzını arttırmıştır.
- Sultan Süleyman dönemine kadar, tahta yeni gelen padişah, önceki tüm sikkeleri yasaklayıp kendi namına bastırdığı paraları kullandırmıştır.
- Bazen sikkelerin ayarlarında farklılık yapılmış, altın ve gümüş sikkelerde bakır oranı arttırılmış veya sikkeler hacim olarak azaltılmıştır.
- Belli zamanlarda sikkelerin hazineye giriş ve çıkış kurları farklılaştırılarak ek gelir elde edilmiştir.[21]

1.1.2.1.2. İşletmelerde Kişileri Hile Yapmaya İten Nedenler

İşletmelerdeki hile yapan kişiler; patron ve sahipler, üst düzey yöneticiler ve işletme çalışanlarıdır, ki bunlar özellikle muhasebe ve finans birimlerinde çalışan kişiler olarak sıralanabilir. Hile yapmalarında da çalışmanın ileriki bölümlerinde görüleceği üzere hile üçgeninin bir köşesini oluşturan ''kendilerini haklı gösterecek sebepleri'' vardır.

İşletme Yönetiminin Yaptığı Muhasebe Hilelerinin Nedenleri

Yönetim tarafından yapılan hileler yapan kişinin nitelikleri ve hilenin yapılma şekilleri bakımından diğer hile çeşitlerinden farklılık göstermektedir. Yönetimin yaptığı hilelerin birçoğu mali tablolar üzerinde yapılanlar olarak değerlendirilebilir. İşletmeyi olduğundan daha iyi göstermek için muhasebe kayıtları üzerinde yapılan değişiklikler buna örnek olarak gösterilebilir. Örneğin;

1.Yolsuzlukların ortaya çıkmasını engellemek,

2.İşletmenin mevcut durumunu farklı göstermek,

3.Vergi kaçırmak,

4.Diğer nedenler.

- Zimmetlerin gizlenmesi.
- Daha az kar dağıtma isteği.

[21] Ekrem Erdem, ''Osmanlı Para Sistemi ve Tağşiş Politikası: Dönemsel Bir Analiz'', **Bankacılar Dergisi**, sayı:56, 2006, s.11.

- Hak edilmeyen teşviklerden yararlanma arzusu[22] gibi nedenlerle hile yapılma riski yüksektir.

İşletme yönetiminin yapabileceği nitelikteki hilelere aşağıda örnekler sunulmaktadır:

- Kayıtlar üzerinde değişiklik yapmak,
- İlgili doküman –fatura ve fatura niteliği taşıyan evrak- üzerinde oynama yapmak,
- İşlemi bitmemiş satışı gelir, teslim alınmamış ürün veya hizmeti gider kaydetmek,
- Uydurma hesaplar, sahte işlemlerle gelir unsuru yaratmak,
- Alış ve satış yolsuzlukları,
- Kişiye ait giderlerin şirket bünyesine eklenmesi,
- Muhasebenin ilkelerinden olan dönemsellik ilkesine aykırı kayıt gerçekleştirmek,
- Değerleme hileleri.

İşletme Çalışanlarının Yaptığı Hilelerin Nedenleri

İşletme çalışanlarının yaptığı muhasebe hileleri yukarıda anlattığımız finansal tablo hileleri ve yolsuzluğun yanı sıra, varlıkların kötüye kullanılmasıdır. Çünkü özellikle finansal tablo hilelerinin yapılması veya yolsuzluk yapabilmek; daha çok üst düzey yönetimin cesaret edip yapabileceği işlemlerdir. Bunların ortaya çıkmasını engellemek ise daha çok çaba gerektiren bir süreçtir. SPK tebliğinde ‘’hile ve usulsüzlük risk faktörleri’’ olarak adlandırılan hile üçgenine göre nedenler şöyle sıralanabilir:[23]

- İşletmeye ek olarak öz sermaye sağlayacak olan üçüncü şahısların beklentilerini karşılama ihtiyacı, hile yapmak için baskı yaratabilir.
- Gerçekçi olmayan kar hedeflerine ulaşılması durumunda alınacağı taahhüt edilen prim hile ve suiistimal için teşvik etkisi yaratabilir.
- Etkin olmayan kontrol sistemleri hile ve usulsüzlük için fırsat ortamı oluşturabilir.

[22] Gülhan Genç, **Hileli Finansal Raporlama**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s.40.
[23] Bayraklı ve diğerleri, s.66.

1.1.2.1.3. Hile Grupları

Hileyi yapanlar ve bundan zarar görenler olarak bir sınıflama yapılmak istendiğinde aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır. Ayrıca hileyi yapan kesimin işletme içinde mi, işletmenin dışarıdan sağladığı hizmeti sunan kişiler mi veya işletmenin bizzat hizmet ettiği müşterileri mi olduğu ve bunların işletmeye verebileceği zararın ne yönde seyredeceği konusunda aydınlatıcı olacağı düşünülmektedir.

Aşağıdaki tabloda hile türü, hileyi yapan ve hileden zarar görenlerin ve bunların açıklamalarının yapıldığı tablo yer almaktadır.

Tablo 1: Hile Grupları

Hile Türü	**Kurban**	**Hileyi Yapan**	**Açıklama**
Çalışan Hileleri	İşveren	Çalışanlar	Çalışan hırsızlık yapar.
Yönetim Hileleri	Finansal Tablo İlgilileri	Tepe Yöneticileri	Finansal tablolar olduğundan farklı gösterilir.
Yatırım Hileleri	Yatırımcılar	Bireyler	Yatırıma para aktarılır.
Satıcı Hileleri	Alım Yapan İşletmeler	Satıcılar	Fiyatlar şişirilir sevk edilmeden para alınır.
Müşteri Hileleri	Satış Yapan İşletmeler	Müşteriler	Satıcı aldatılır.

Kaynak: Bozkurt, 2011, s.65.

Çalışan Hileleri: Genel olarak çalışanın işletmenin varlıklarına el koyarak veya suiistimal ederek kullanması sonucu işverenini dolandırmasıdır. Bu hileler dolaylı veya doğrudan olarak gerçekleşebilmektedir. Doğrudan olan kısımda nakit para, stok, demirbaş çalınması; dolaylı olan ise üçüncü bir tarafın olması ve sonuç olarak yine işletmenin zarar görmesi durumuyla karşı karşıya kalınmasıdır.

Yönetim Hileleri: Hileli Finansal Raporlama olarak ifade edilmesi hiç de yanlış olmayacaktır. Bu tür hileler ciddi zararlara sebep olmaktadır. İşletmenin finansal tablolarıyla oynanması ve değiştirilmesi şeklinde yapılır. Bu yolla zarar gören işletmenin ilgili olduğu herkestir. Kredi verenler ve devlet hedef alınmaktadır.

Yatırım Hileleri: Ponzi tarzı olarak ifade edilebilecek ve sonucunda yatırımcıların zarar gördüğü hile çeşididir. Hiç yapılmamış veya göründüğü kadar

kıymetli olmayan yatırımların daha çok olaydan şüphelenmeyen yatırımcıya satılmasıdır.

Satıcı Hileleri: İşletmenin hizmet aldığı satıcının yaptığı hilelerdir. Yapılan değerinden yüksek tutarlı satışlar veya kalitesiz mal teslimi, eksik mal teslimi gibi örnekler sunulabilir.

Müşteri Hileleri: Üçüncü taraf olarak nitelendirebileceğimiz müşterilerimiz tarafından işletmeye karşı yapılmış hilelerdir. Mal ve hizmetlerin düşük fiyata satın alınması, ödemesi yapılmadan kabul edilmesi veya ödemesi yapılmış gibi gösterilmesi bu alanda yapılan hilelere örnektir.[24]

Başka bir sınıflamaya göre ise; hile türü ile denetçinin dava edilmesi arasındaki bağlantıyı konu eden bir çalışmada hile 12 sınıfa ayrılmıştır:[25]

1. Fiktif/hayali gelirler,
2. Vadesinden önce gelir tahakkuku,
3. Yanlış sınıflandırma,
4. Fiktif/hayali varlıklar ve/veya gider indirimleri,
5. Aşırı değerlenmiş varlıklar ve düşük değerlenmiş borçlar/giderler,
6. Unutulan veya dahil edilmeyen varlıkları veya giderleri etkileyen borçlar,
7. Yanlış bildirimler/beyanlar,
8. Öz sermayeye ilişkin hileler,
9. İlişkili taraf işlemleri,
10. Düşük gelir ve/veya varlık bildirimi,
11. Yasadışı davranışlar,
12. Diğer çeşitli hileler

1.1.2.1.4. Hile Risk Faktörleri

Hileye neden olabilecek, bu riski doğurabilecek çeşitli faktörler vardır. Bununla ilgili en bilineni hile üçgenidir. Bu üçgen baskı, haklı gösterme ve fırsat olarak sıralanabilir. Örneğin; yönetimin çalışanlar için agresif finansal hedef ve beklentiler koyması, hileli finansal raporlamayla ilgili baskı/güdü grubundaki bir risk faktörüdür. Nakit, menkul kıymetler, stoklar ve sabit varlıklar üzerinde fiziksel

[24] Bozkurt, 2011, s.66.
[25] S.E.Bonner,Z.V. Palmrose ve S.M.Young, "Fraud Type and Auditor Litigation: An analysis of SEC Accounting and Auditing Enforcement Releases", **The Accountıng Revıew**,sayı:73,1998,s.509.

güvenliğin zayıf olması varlıkların kötüye kullanılmasıyla ilgili fırsat grubundaki bir risk faktörüdür. Fırsat unsuru ise yıllardır çok güvenilen çalışanların sistemi çok iyi bilmelerinden kaynaklı, açıkları da çok iyi bilmeleri sebebiyle fırsatını bulduklarında işletmeden kendi lehlerine yararlanmaları fırsat sınıfındaki bir risk faktörüdür. Baskı/güdü, haklı çıkarma ve fırsat unsurlarının bulunduğu yerde ise yüksek bir hile riski vardır.[26]

Hile Üçgeni

1950 yılında Donald Cressy'in hile suçunun neden işlendiğine dair yaptığı çalışma geleneksel hile yaklaşımı içindeki en değerli çalışma olmuştur. Bu araştırmanın ortak ve özet sonucu ''hile üçgeni''ni ortaya koymuştur. Cressy, görevini kötüye kullanan veya zimmete geçirmek suçundan hüküm giymiş mahkumlarla görüşmeye karar vermiştir. 200 mahkumla görüşülmüş ve çabalarının sonucu olarak her hilede ortak 3 unsura ulaşılmıştır:

1. Baskı,
2. Haklı gösterme (akla yatkınlık),
3. Fırsat [27]

Hile üçgeninin babası yaptığı çalışmalarla Cressy olsa da aslında kendisinin çalışmalarında '**'hile üçgeni'**' kavram olarak hiç geçmemektedir. Hile üçgenini bir terim olarak akademik dünyaya kazandıran kişi ACFE'nin de kurucusu olan hile konusunda çok sayıda çalışması bulunan Joseph T. Wells'dir.[28]

Baskı

Yönetim veya diğer çalışanların hile yapmasına yönelik bir teşvik unsuru veya hile yapmaya yönelik motivasyon oluşmasına destek olan bir baskı unsuru vardır. Bu baskı unsurlarına kabarık faturalar, bağımlılık sorunları, pahalı zevkler, kumar

[26] Murat Kiracı; ''Hile Riski Değerlemesinin ve Hileleri Bulmanın Denetimin Etkinliğindeki Rolü ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma'', **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Ocak 2005, s.106.
[27] Tommie Singleton ve diğerleri, **''Fraud Auditing and Forensic Accounting''**, John Wiley&Sons, inc.,Hoboken, New Jersey, 3.baskı, 2006, s.8-9.
[28] Banu Tarhan Mengi, ''Hile Denetiminde Yetkinliklerin Değerlendirilmesi-Hile Karosu'', **Mali Çözüm Dergisi**, cilt:11, sayı:12, 2012, s.116.

alışkanlığı gibi örnekler verilebilir. Daha çok maddi zorluklarda baskı unsuru ön plana çıkar.[29]

Yönetim veya diğer birimlerde çalışanlar, hilenin risk faktörlerinden olan ödül veya kurulan baskı sebebiyle rahatsız hissedebilir. Örnek olarak; ilerleme ya da ödül bireysel ya da kurumsal olarak performanstan ciddi anlamda etkileniyorsa, sonuçlar değerlendirilirken diğerlerinin de aynı şekilde performans göstermesi yönünde baskı olarak algılanabilir. Aynı zamanda yatırımcı, banka veya diğer finans kurumlarının gerçekten uzak hedeflerinden de olabilir. Bu baskı veya güdülerin varlığını ve şiddetini belirlemek ve yolsuzluk yapılmış hileli tabloların sunulmuş olma ihtimali, hile riskinin değerlendirilmesinde denetçi hedeflerinin bir parçasıdır. Baskı faktörünün yanında diğer bileşenler de (fırsat ve akla uygun hale getirme) varsa uygunsuz yollarla gelir elde etme isteği artacaktır.[30]

Mali Baskılar: Mali baskılar çoğunlukla kişisel sebeplerden kaynaklanmaktadır. Çalışan kişinin hile yapma nedeni genellikle maddi anlamda ihtiyaçlarının olmasıdır. Örnek verilecek olursa;

- Yüksek meblağ kişisel borç,
- Daha iyi standartlarda yaşama isteği,
- Sağlık harcamalarının fazlalığı,
- Yatırım zararları, boşanma vb. sebeplerle yapılan fazlaca harcamalar,

Yukarıda sayılan sebeplerin ortadan kaldırılması için alınabilecek önlemler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

1.Çalışanlar işe alınırken haklarında çeşitli araştırma, test ve sınavlar yapılarak işe yeterli olup olmadıkları yanında; lüks yaşama istekleri, ekonomik sıkıntı içinde olup olmadıkları, aç gözlü ve hırslı olup olmadıkları tespit edilerek iş talepleri reddedilebilir.

[29] İdris Varıcı**, Hile Riski ve Denetçinin Sorumluluğu; Hile Riskinin Ölçülmesine Yönelik Bir Uygulama'',** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, Kasım 2011,s.47-48.

[30] Selahattin Karabınar ve Nermin Akyel, ''Hileler ve Muhasebe Denetimindeki Yeri'', **1.Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi**, 2009, s.693.

2. Çalışanlar gözlemlenerek işletme aleyhine olumsuzluk sayılabilecek davranış veya tutum içinde olup olmadıkları tespite çalışılır. Bu tespitler yapıldıktan sonra çalışanın görevi sonlandırılabilir.[31]

Kötü Alışkanlıklardan Doğan Baskılar: Bu baskıların asıl sebebi kişilerin yaşam şekilleri ve yaptıkları tercihlerden kaynaklanmaktadır. Kötü alışkanlıklar sebebiyle yine para ihtiyacı baş gösterir ve hileye başvurulmaktadır. Buna kişinin uyuşturucu bağımlısı olması, yüksek miktarda alkol kullanması, kumar alışkanlığının olması ve/veya bu özelliklere sahip eş, çocuk veya kardeş vs. sahip olması örnek gösterilebilir.[32]

Haklı Gösterme(Akla Yatkınlık)

Hile üçgeninin bir diğer kısmında, hileyi yapan kişi yapılanın suç olduğu kanaatine varmakla birlikte, vicdani boyutta kendini rahatlatmak ve yakalanma durumunda kendini haklı çıkaracak bahaneler üretmektedir.

Hileli davranışta bulunanlar, kişilerin etik değerlerine uygun olarak yaptıklarını yasallaştırabilir; haklı göstermeye uğraşabilir. Bazı kişilerin ahlâki anlayışları onların kasti olarak dürüst olmayan davranışlar sergilemesine izin verebilir. Bunun yanında kafi derecede baskı unsurunun meydana geldiği ortamlarda, kendisinden bu çeşit davranışlar beklenmeyen kişilerin bile hileli davranışta bulunması mümkün görünmektedir. Fırsat ve baskı ne kadar fazlaysa bir kişinin hileye bulaşma fiilini legal algılama olasılığı da o kadar fazla olacaktır.[33]

Hileyi yapan kişilerin yaptıklarını akla yatkın hale getirmesi için çeşitli bahaneler oluşturması gerekmektedir. Bunlar aşağıdaki maddeler şeklinde sıralanabilir:[34]

- Parayı borç almıştım, daha sonra ödeyecektim.
- Bu işletmeye yaptıklarımın karşılığıdır.

---

[31] Zafer Güvenç**, Termal Turizm İşletmelerinde Hata ve Hilelerin Önlenmesinde Belge Sisteminin Önemi ve Bir Uygulama**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2009, s.33.

[32] Çağla Akdemir, **İşletmelerde Hile Riski ve Türk İşletmelerinde Hile Riskinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi**,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s.43-44.

[33] Ergün Küçük, Şaban Uzay, ''Hileli Finansal Raporlamanın Oluşumu ve Doğurduğu Sorunlar'', **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 32, Ocak-Haziran 2009, s.244.

[34] H.Cendrowski ve diğerleri, **The Handbook of Fraud Deterrence**, John Wiley & Sons., 2007, s.58.

- Bu olay sonucu hiç kimse incinmedi.
- Bu parayı iyi bir amaç için almıştım**.**
- Yaptığımın suç olduğunu bilmiyordum.
- İşletme bunu hak etmişti.
- Bunu herkes yapıyor.
- İşletme vergi kaçırdığından dolayı zaten benim olan parayı geri aldım.

Fırsat

Hile üçgeninin fırsat unsuru; özellikle işletme üst düzey yöneticilerini ve sahip/ortaklarını alakadar eden bir husustur. İşletme çalışanlarına hile yapma imkanının oluşması hilenin doğmasına sebep olabilecek en önemli etkenlerden biridir. Kontrol mekanizmasının çok güçlü olduğunu bilen çalışanlar hile yapmaya cesaret edemeyeceklerdir. Aksi durumda hile yapması için fırsat olduğunu fark eden ve yakalanma ihtimalinin çok düşük olduğunu düşünen çalışanların hile yapması kaçınılmazdır.

Hile üçgeni içinde işletmeyi en çok etkileyen unsur fırsattır. Cressey'in çalışması da göstermiştir ki; hileli davranışta bulunan kişiler yeterli bilgiye sahip ve fırsatları değerlendiren kişilerdir. Basitçe açıklamak gerekirse hilekarlar yıllardır çalıştıkları işletmeyi çok iyi tanımakta; zayıf yönlerini ve kontrol sisteminin açıklarını üçüncü kişilere göre çok daha iyi bilmektedirler. [35]

Hile üçgeninin fırsat faktörü özellikle tepe yöneticilerini ve işletme sahiplerini direkt olarak ilgilendirir. İşletmede çalışanlara hile yapma fırsatının sağlanması, hilenin doğmasına en uygun şartları oluşturmaktır. Hile olayının gerçekleşmemesi için dikkat edilmesi gereken en önemli noktadır.

Uygun koşulların kullanılmasıyla oluşan ''fırsatlar'' ı değerlendirirken en önemli nokta, ''kar maksimizasyonu'' ndaki sınırsızlıktır. Bu sınırsızlık; sosyal, kültürel ve çevresel faktörlerin ikinci plana atılmasına veya yine aynı şekilde bu faktörlere önem verilmesi ise kar hedeflerinin etkili bir şekilde sınırlandırılmasına neden olmaktadır. Kontrol edilmeyen kar maksimizasyonu amacı kötüye kullanmaya açık kontrolsüz bir istek meydana getirmektedir. Hile ve manipülasyon olaylarına

[35] Sevinj Jafarova, **İşletmelerde Hile Yapmanın Nedenleri ve Sosyal Psikoloji Açısından Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s.15.

karışan yönetici ve çalışanları hileye düşüren karlılığın belirlenmesinde her yolun mubah olmasıdır.[36]

Hile Karosu

David T. Wolfe ve Dana R. Hermanson tarafından 2004 'te yapılan çalışmalarda hile üçgenine yeni bir anlayış getirilmiştir. Bu çalışma ile hile üçgenine eklenecek 4. bir unsurla hileyi bulma ve korunma kısmında ilerleme kaydedileceğini düşünülmektedir. Baskı, fırsat ve akla yatkınlık elemanlarına ek olarak yazarlar 4.taraf olarak ''**kişisel kapasiteyi**'' uygun görmüşler ve ''hile karosunu'' oluşturmuşlardır. Kişisel özellik ve yeteneklerin hilenin meydana gelmesinde diğer 3 unsurun varlığıyla birlikte büyük bir rol oynadığı düşünülmektedir.[37]

Hilenin yapısı çok esnek olduğundan hile üçgeninden sonra hile karosu ve sonrasında da bu unsurlar arttırılarak devam edebilir. ''**The CPA**'' dergisinin yayınladığı bir makaledeki karma hile üçgenine göre farklı bir yaklaşımda bulunulmuştur. MICE modeli olarak adlandırılan bu yaklaşımda hile üçgenine tamamen karşıt bir tavır takınılmıştır; model hile üçgeninin her hile davranışının sebebini açıklayamayacağını savunmaktadır. Hatta bu yaklaşıma örnek olarak yaşanan bir olay mevcuttur. ''24 Ocak 2005 tarihinde dünya çapında bilinen perakende sektöründeki Wal-Mart şirketinin başkan yardımcısı Coughlin, aldatma ve hile iddiaları yüzünden şirketin yönetim kurulundan istifa etmiştir. Coughlin düzenli olarak kendi kişisel giderlerini şirketten sağlamak için biriminde çalışan astlarına sahte fatura düzenletmektedir. Dikkat uyandıran kısım ise 5 yıldan uzun bir süreyi kapsayan onlarca işlemi içeren izin günleridir. Coughlin için özel yaptırılan 1359$ tutarında bir çift timsah derisi bot ve Coughlin'in Arkansas'taki evi için yaptırılan 2590$ değerindeki köpek kulübesi bunlardan birkaçıdır. Walmart'ın son 3 ile 5 yıl arasında tespit ettiği şüpheli işlemler 100.000-500.000 civarındadır. Bu olayda asıl ilginç olan kısım ise Coughlin'in o yıl emekli olmadan hemen önce hesaplanan tazminatı 6 milyon dolardan fazla olmasıdır. Yıllık alacağı 6 milyon dolarlık tazminatı ve itibarını 500.000 dolar için riske atmak akla pek de yatkın değildir. Yine de bu tür

[36] Canol Kandemir ve Şenol Kandemir; ''Muhasebe Hilelerini Önlemede Çözüm Yolu Olarak Kullanılacak Stratejilerin Bileşenleri' ', **Mali Çözüm Dergisi**, Haziran 2012, s.22.

[37] David T. Wolfe, Dana R. Hermanson, "The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of Fraud", **The CPA Journal**, 2004, http://digitalcommons.kennesaw.edu/facpubs/1537/ ,s.40, (Erişim tarihi:01.05.2015).

riskler Coughlin ve benzer üst düzey yöneticiler ve mali işler yöneticileri tarafından alınarak suç işlenmektedir.'' [38]

Örneğin; Nijerya da yapılan çalışma ile konuya farklı yaklaşımlar getirilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada ortaya konan yaklaşım; isim olarak ''yeni hile karosu'' olarak nitelendirilmektedir. NAVSMICE olarak ifade edilmiştir. Bu terimin açılımı ise şu şekildedir; NAV: National Value System(Ulusal değer sistemi; kültür) , M:Money(Para), I:Ideology(İdeoloji), C = Coercion(Zorlama), E = Ego (Ego, benlik).[39]

1.1.2.1.5. Hile Yapan Kişilerin Özellikleri

Hile yapan kişiler genel olarak güven sağlamış, dürüst, çalışkan kişiler olarak nitelendirilmiştir. Uzun yıllar işletmede çalışmış, yeterince güven sağlamış, sistemi özellikle de muhasebe sistemini ve dolayısıyla da açıklarını fark edip, bunları en iyi şekilde değerlendirmek isteyen kişilerin tek ihtiyacı koşulların istediği şekle gelmesidir.[40]

1.1.2.1.5.1. Hile Yapanların Genel Özellikleri

Hile yapanların kişisel özellikleri ve konumları açısından ele alındığında; çalışılan birim, cinsiyet, kıdem, işletme içinden veya dışından olması, sabıkasının olup olmama durumu değerlendirilebilir. Diplomalı hile araştırmacıları birliğinin 2014 raporunda ve KPMG'nin **''Bir Suistimalcinin Profili''** isimli çalışmasında bu özellikler üzerinde araştırma yapılmıştır ve raporlaştırılıp bilgi kullanıcılarına sunulmuştur. 596 kişi üzerinde yapılan araştırmada; genel olarak hilecilerin 36-55 yaşları arasında olan, genellikle çalıştığı işletmenin aleyhine hareket eden ve çoğunlukla yönetim, muhasebe, satış/operasyon veya satış pazarlamada görevli oldukları, üst düzey yönetimde görev aldığı, şirkette 6 yıldan uzun zamandır

[38] Jack W.Dorminey ve diğerleri, ''Beyond The Fraud Triangle'', **The CPA Journal**, Vol:80/7, 2010, s.20.

[39] D.O. Gbegi ve J.F Adebis, ''The New Fraud Diamond Model –How Can it help forensic accountants in fraud investigation in Nigeria'', **European Journal of Accounting, Auditing and Fiance Research**; 2013, s.135 (www.eajournals.org) (Erişim tarihi:15.05.2015).

[40] Davut Pehlivanlı, **Hile Denetimi Metodoloji ve Raporlama**; Beta Basım Yayınevi, İstanbul, 2011, s.21.

çalışmakta olduğu ve suçu işlerken de çoğu zaman başkalarıyla iş birliği yaptığı ortaya çıkmıştır.[41]

2016 Haziran'da yayımlanan KPMG'nin **"Bir Suistimalcinin Profili"**isimli raporunun üçüncüsünde 81 ülkeden 750 farklı suiistimalci profili incelenmiştir. İnceleme sonucunda hilecilerin %79'u erkek, %21'i kadın olarak belirlenmiştir. 36-55 yaşları arasında ve şirkette 6 yıldan uzun süredir yönetici pozisyonunda çalışan kişiler olduğu ayrıca %62 oranında başkalarıyla işbirliği yaptığı ortaya çıkmıştır.[42]

2016 yılı Haziran ayında yayımlanan küresel suiistimal çalışmasında hile yapanların işletmedeki konum ve çalıştıkları birimler aşağıdaki tabloda sıralamıştır:

Tablo 2: Hile Yapanların Konumu/Çalıştığı Birim Bazında Yaptıkları Hile Miktarı

Departman	Muhasebe	Operasyon	Satış	Üst düzey yön.	Müşteri Hiz.	Satın Alma	Finans	Depolama
Vakalar	348	312	260	228	189	161	94	86
Fatura Suistimali	27.0%	21.5%	14.2%	36.8%	9.5%	25.5%	24.5%	9.3%
Nakit hırsızlığı	14.9%	7.7%	8.1%	10.1%	14.3%	3.7%	18.1%	0.0%
Nakit Mevcut Çalınması	15.5%	13.8%	6.5%	12.3%	18.5%	13.0%	22.3%	5.8%
Çek Tahrifatı	30.5%	9.3%	2.7%	13.6%	7.4%	6.2%	24.5%	1.2%
Yolsuzluk	21.6%	34.9%	34.6%	50.9%	25.4%	68.9%	37.2%	32.6%
Harcama Hilesi	15.8%	12.2%	14.2%	23.7%	5.8%	14.9%	14.9%	3.5%
Finansal Tablo Hileleri	12.9%	5.4%	7.3%	30.3%	3.7%	3.1%	23.4%	9.3%
Nakit Olmayan	7.2%	19.6%	20.4%	24.6%	16.4%	18.6%	13.8%	57.0%
Bordro Hilesi	21.6%	6.4%	1.5%	10.1%	3.7%	5.0%	7.4%	2.3%
Yazar Kasa Ödemeleri	3.2%	4.2%	5.0%	1.8%	3.2%	4.3%	3.2%	0.0%
Aşırma	17.5%	12.8%	11.9%	11.8%	16.9%	7.5%	12.8%	5.8%

Düşük Risk — Yüksek Risk

Kaynak: 2016 yılı ACFE Raporu; **''Küresel Hile Raporu''**s.56

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere departman olarak en çok hile yapan kısım ''muhasebe'' departmanıdır. Bunun nedeni de muhasebe bölümünün her departmanla derin bir ilişki içinde olması nedeniyle; tüm organizasyona hakim olması, teknik bilgi olarak fazlasıyla profesyonellik gerektirmesi, yukarıda yer alan diğer departmanlarca kontrol edilemeyecek olması gibi sebeplerle en çok hile yapmaya müsait departman/birimdir.

---

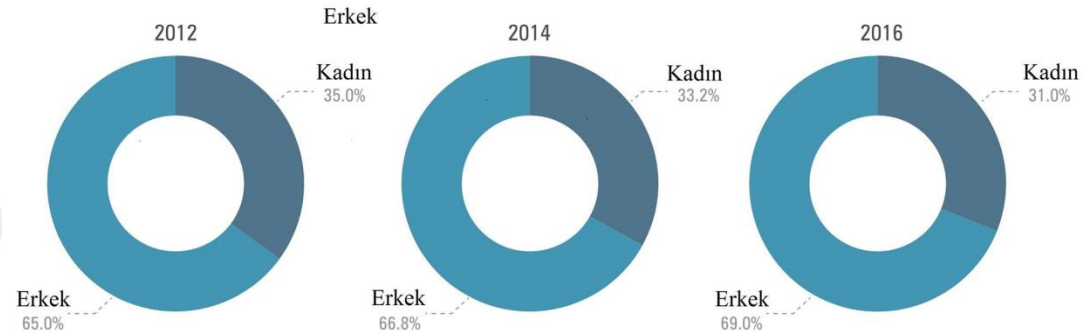
[41] KPMG 2014 Raporu, ''Bir Suistimalcinin Profili'', 2014,https://www.kpmg.com/TR/tr/hizmetlerimiz/Advisory/risk-consulting/forensic/Documents/final-bir-suistimalcinin-profili-2014.pdf s.5, (ErişimTarihi:05.06.2015).

[42] KPMG 2016 Raporu,**''Bir Suistimalcinin Profili''**, 2016, https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/tr-bir-suistimalcinin-profili-2016.pdf (Erişim Tarihi: 17.08.2016).

ACFE 2016 Raporunda yapılan çalışmada hile yapanlar cinsiyet açısından belirlenmiş ve yıllar bazında 2012-2014-2016 şeklinde değerlendirilmiştir.

Hile yapanların cinsiyet açısından miktar bazında yıllara göre dağılımı aşağıdaki şekildeki gibidir.

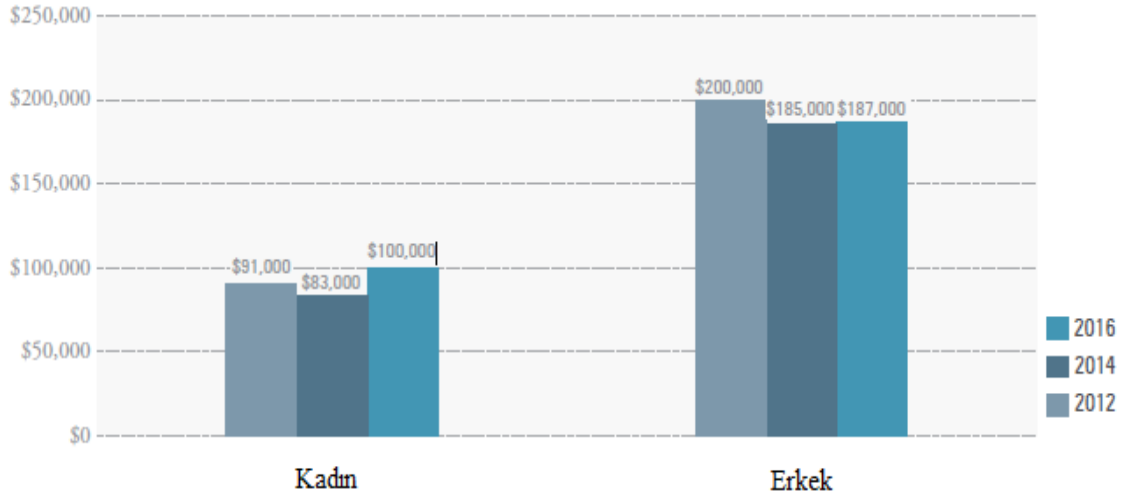
Şekil 2: Hile Yapanların Hilenin Miktarı Açısından Cinsiyetlere Göre Dağılımı



Kaynak: ACFE Raporu**,** 2016, s.57

Aşağıdaki şekilde hile yapan kişilerin işletmelere verdikleri zarar açısından cinsiyetler bazında değerlendirilmiştir.

Şekil 3: Hile Yapanların Hilenin Tutarı Açısından Cinsiyetlere Göre Dağılımı



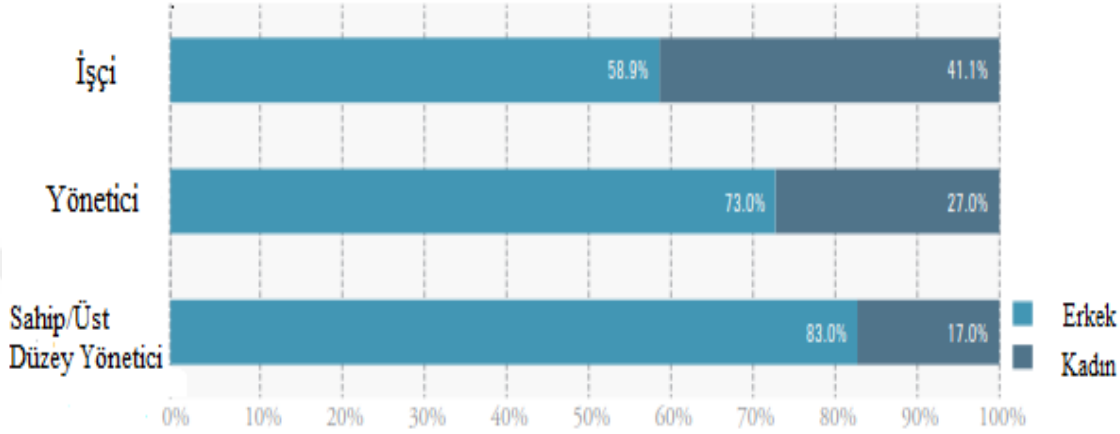
Kaynak: ACFE Raporu, 2016, s.58

2016 ACFE raporu bir gerçeği daha açık biçimde ortaya koymuştur ki; son üç rapor karşılaştırıldığında hile yapanların cinsiyet ayırımında ciddi farklar ortaya çıkmıştır. Kadınların miktar olarak azalıyormuş gibi görünen hile vakaları, tutar

olarak ciddi anlamda artmıştır. Buna en akla yatkın sebep kadınların iş yaşamında daha önemli ve stratejik noktalara getirilmesidir.

Aşağıdaki şekilde hile yapanların mevki bakımından cinsiyet ayırımı gösterilmiştir.

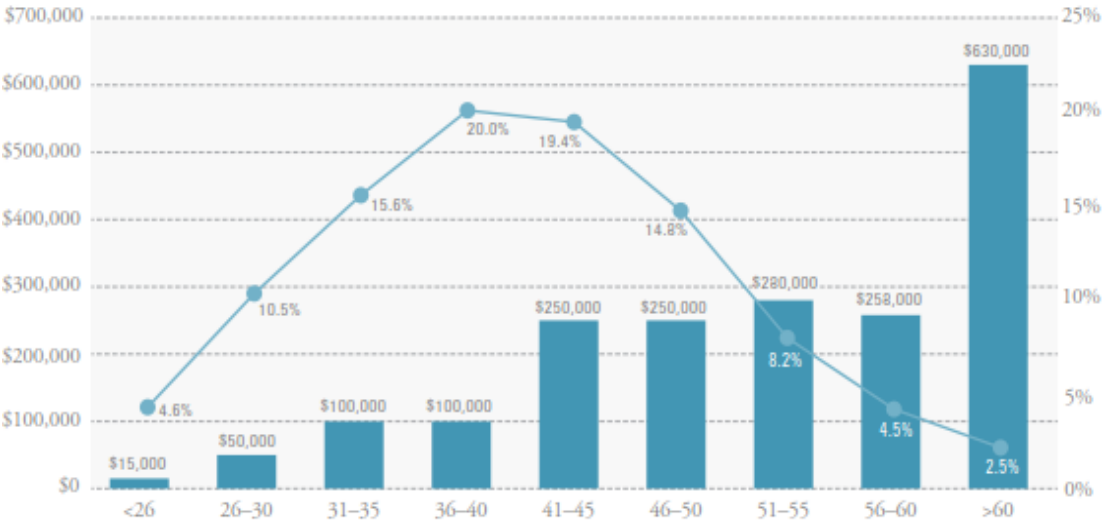
Şekil 4: Hile Yapanların Mevki Bakımından Cinsiyet Ayırımı



Kaynak: ACFE Raporu, 2016, s.58.

Yapılan araştırma sonucu ortaya konan yaş skalası aşağıdaki gibidir; ayrıca miktar ve tutar olarak ayrı ayrı incelenmiştir.

Şekil 5: Hile Yapanların Zararlarının Tutar ve Miktar olarak Yaş Değişkenine Göre Değişimi



Kaynak: ACFE Raporu; 2016; s.60

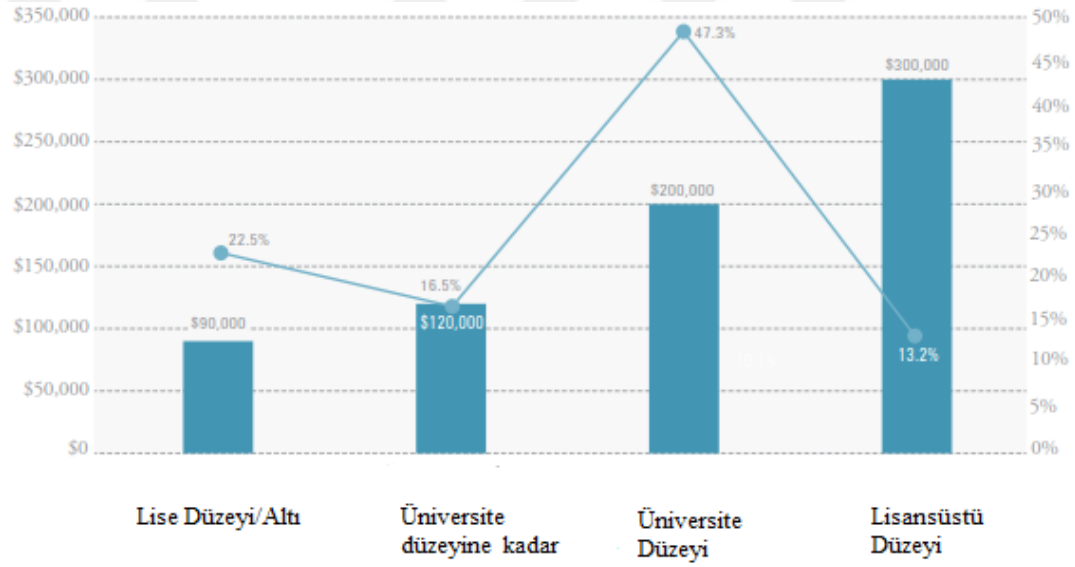
Yaş olarak hile yapanların daha çok 36-45 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, bu yaşların yaşam standartlarının daha çok iyileştiği,

işletmenin sistemine hakim olmaları; bu sayede açıkları bilmeleri, yeteri kadar tecrübe edinmeleri sebebiyle fırsat unsuruna çokça yatkın olmalarıdır. Bu yaşlar tutar olarak da en çok hile yapılan yaşlar olarak raporda yer almıştır.

Yapılan çalışmada yine dikkat çekici bir unsur da çalışanlarının eğitim durumudur. Normal koşullar altında eğitim seviyesinin yükselmesinin kişilere kazandıracağı nitelikler sebebiyle hilenin azalması gerekirken; hilede artış gözlenmiştir.

Aşağıdaki şekilde hile yapanların işletmelere verdiği zarar miktar ve tutar olarak eğitim değişkenine göre incelenmiştir.

Şekil 6: Hile Yapanların Zararlarının Miktar ve Tutar Olarak Eğitim Değişkenine Göre İncelenmesi



Kaynak: 2016 yılı ACFE Rapor, 2016, s.61.

Eğitim kriterini göz önüne aldığımızda eğitim düzeyi arttıkça hilenin tutar olarak kesinlikle arttığı söylenebilir. Hile unsuru miktar olarak üniversite düzeyinde tavan yapmıştır. Lisansüstü düzeyinde ise miktar olarak en az, tutar olarak en fazla seyretmesindeki en büyük etken; fikrimizce mevki/makam olarak gerçekleşen yükselişte eğitimin de büyük payı olması ve buna bağlı olarak da hile unsurlarının en önemli kısmı olan fırsat unsuruna kapıların tamamının açılmış olmasıdır.

1.1.2.1.6. Mesleki Hile

Mesleki hile; 1988 yılında kurulan Amerikan Hile İnceleme Birliğinin, (Association of Certified Fraud Examiners, ACFE) Haziran 2014'te yayınladığı

raporda; ***''kişilerin işverenlerine ait varlıkları bilerek kullanarak, kişisel zenginliğe ulaşması ve buna da mesleğini alet etmesi olarak''*** tanımlanmıştır.

Mesleki hileyi aşamalar olarak şöyle sıralayabiliriz: [43]

- Kişilerin örgütteki görevlerini ihmal etmeleri,
- Gizleme ve sır,
- Fail veya faillerin direkt veya dolaylı olarak fayda sağlaması,
- İşverenin varlık, gelir veya fırsat zararına uğraması ve bunun maliyetine katlanmasıdır.

ACFE 2014 raporunda 1483 adet vaka incelenmiş; sıradan bir kuruluşun yıllık gelirinin %5'i kadar kısmını suiistimale kurban verdiği, suiistimallerden kaynaklanan kayıpların ortalama 145.000 dolar olduğu ve bunların içinde %22'si en az 1 milyon dolarlık kayıplar olduğu; 2013 dünya gayrisafi hasılasıyla karşılaştırıldığında 3.7 trilyon dolar küresel kayıp olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında suiistimalin başlamasından anlaşılmasına kadar olan süre ortalama olarak 18 aydır.

ACFE 2016 raporu oluşturulurken Ocak 2014-Ekim 2015 arasında 114 farklı ülkede, 2410 adet vaka incelenmiş; sıradan bir kuruluşun yıllık gelirinin %5'inin, 2014 raporunda olduğu gibi yine suiistimale uğradığı ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan toplam zarar 6.3 milyon dolardır. Hileden kaynaklanan kayıpların ortalamasına bakıldığında 150.000 dolar olduğu ve bunların içinde %23'ünün en az 1 milyon dolarlık kayıplar olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca hilenin yapılmasından anlaşılmasına kadar geçen süre 2014'teki gibi 18 aydır.[44]

İş suiistimalleri ACFE raporunda 3 kısma ayrılmıştır;

- Varlıkların kötüye kullanımı,
- Yolsuzluk,
- Finansal tablo suiistimaller.

2014 raporuna göre bu suiistimallerde yaygınlık açısından %85'i varlıkların kötüye kullanımıdır. Kayıp olan ortalama tutar en az 130.000 dolardır. Buna karşın mali tablo suiistimallerinin oranı sadece %9 olmasına rağmen ortalama olarak 1

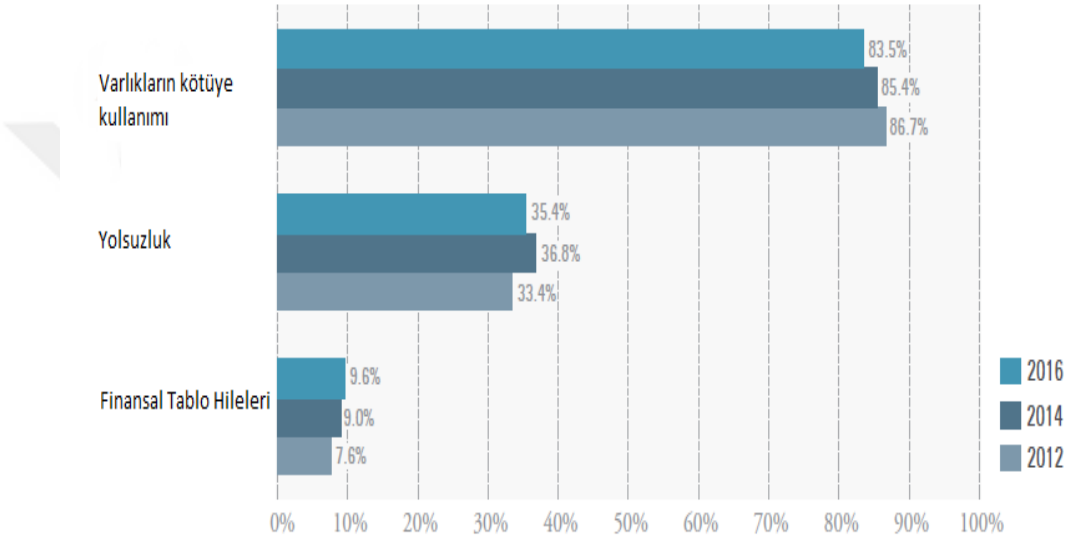
[43] Coenen, s.7.

[44] 2016 yılı ACFE Raporu;''Küresel Hile Raporu'', 2016, https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfepublic/2016-report-to-the-nations.pdfs.5, (Erişim Tarihi: 10.07.2016).

milyon dolar zarara yol açmıştır. Yolsuzluk suiistimali ise çalışılan vakaların %37 sini oluşturarak 200.000 dolar zarara yol açmıştır.[45]

2016'da yayınlanan ACFE raporunda da miktar bazında bölümleme yayınlanan raporda karşılaştırmıştır. İlk sırada yer alan varlıkların kötüye kullanımı, yolsuzluk ve en sondaki bölüm finansal tablo hileleri olarak belirtilmiştir. Bölümlere göre sınıflama ve sıralaması aşağıdaki gibidir.

Şekil 7: ACFE' nin 2016 Raporundaki Hile Miktar Sınıflama ve Sıralaması



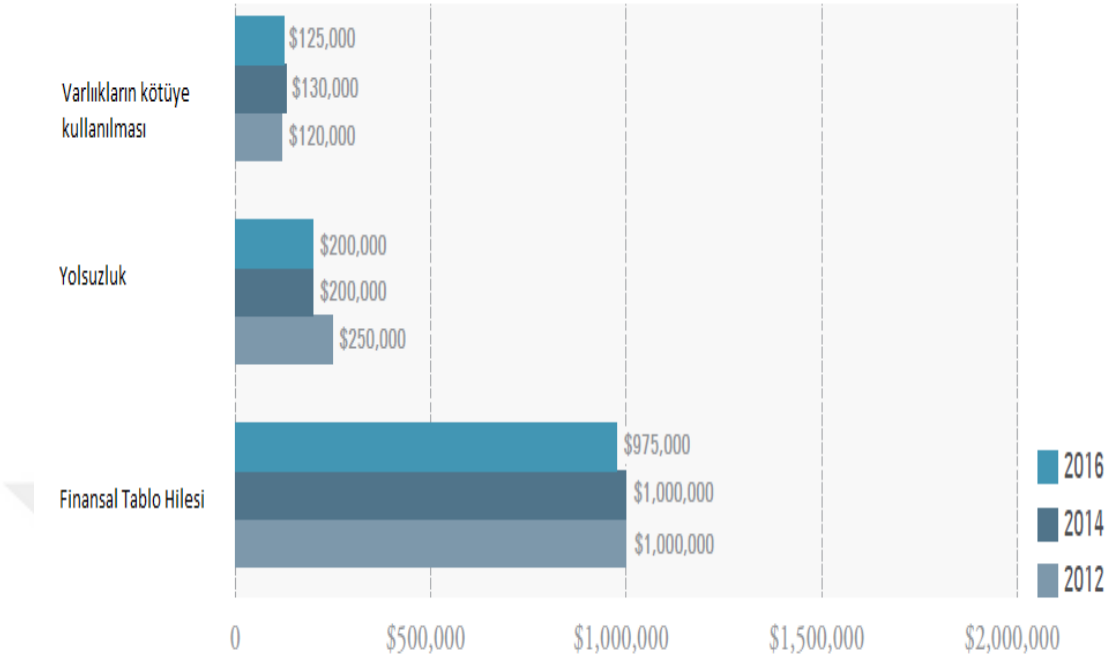
Kaynak: ACFE Raporu;2016;s.12

2012-2014-2016 yılında yayınlanan raporlarda; yapılan hile miktar olarak karşılaştırıldığında; varlıkların kötüye kullanımı her üç yılda da en yüksek yüzdeye sahip olduğu görülmüştür. Yıldan yıla küçük oranlarda azalma görülmüştür. İkinci sırada yolsuzluk gelmektedir. Miktar olarak yapılan sıralamada finansal tablo hileleri en son sırada yer almaktadır. Yıldan yıla oran olarak az olsa da artış gösterdiği görülmüştür.

Aşağıdaki şekilde hile için ACFE' nin yaptığı sınıflama ve sıralaması tutar bazında verilmiştir.

[45]2014 yılı ACFE Raporu,''İş Suiistimali ve İstismar Üzerine Uluslararası Rapor'', 2014, https://www.acfe.com/rttn/docs/2014-report-to-nations.pdfs.4 (Erişim Tarihi: 10.01.2015).

Şekil 8: ACFE'nin 2016 Raporundaki Hile Tutar, Sınıflama ve Sıralaması

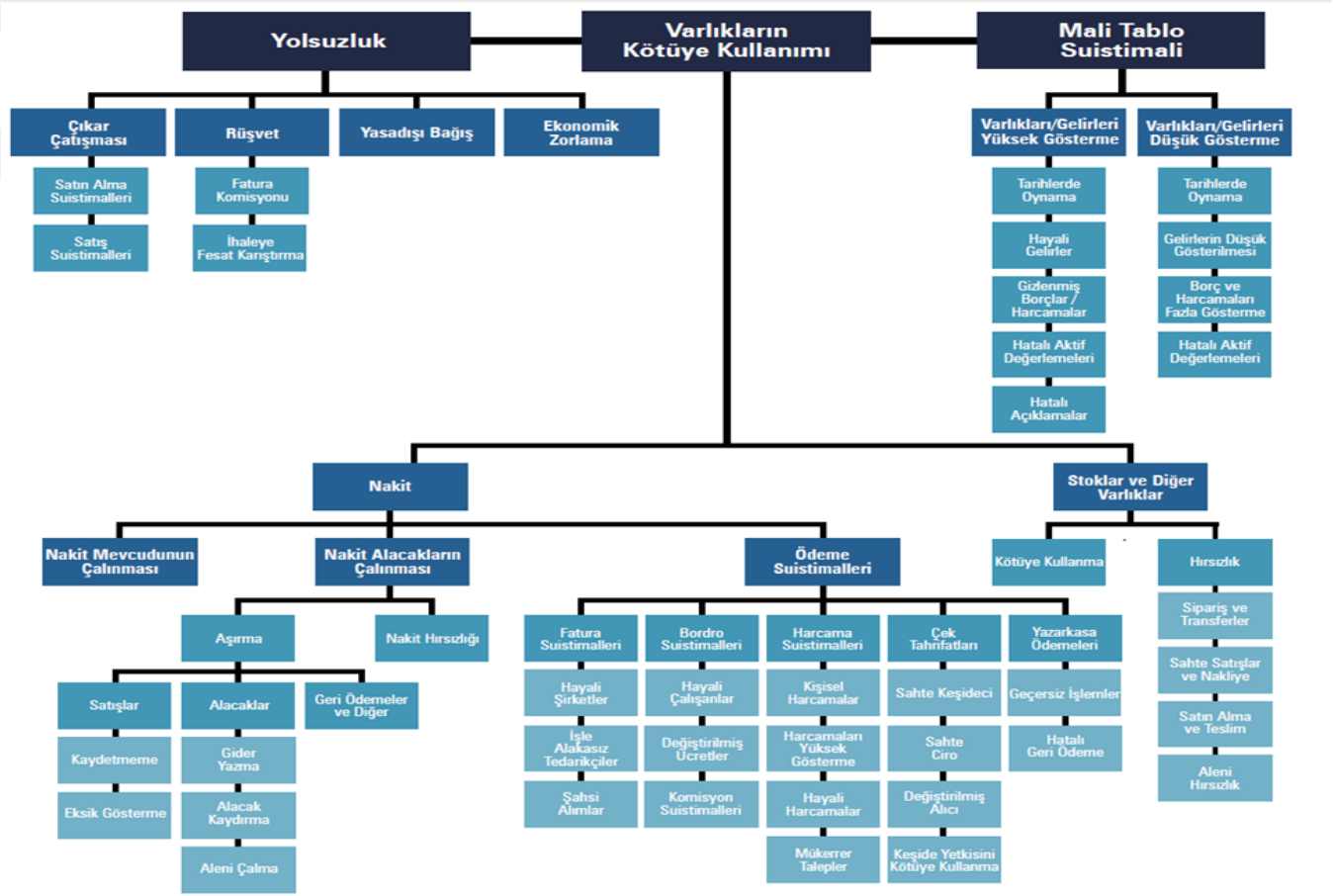


Kaynak: ACFE Raporu, 2016, s.12

2012- 2014- 2016 yıllarında ACFE tarafından yayınlanan raporlarda hilenin sebep olduğu zarar tutar bazında gösterilmiştir. Baz alınan yıllarda finansal tablo hileleri tutar olarak en fazla zarara sebep olmuştur. Yolsuzluk ve varlıkların kötüye kullanılması hileleri, sırayla finansal tablo hilelerini izlemiştir. Miktar olarak yapılan sıralama, tutar olarak yapılan sıralamanın tam tersi yöndedir. Bunun sebebi ise; finansal tablo hilesi gerçekleştirmenin daha teknik bir konu olması ve bunu yapabilmenin de ciddi bir eğitim ve deneyim gerektirmesidir.

Aşağıdaki şekilde ACFE tarafından yapılan sınıflandırma yer almaktadır. Yayınlanan raporlarda düzenli olarak geliştirilen suiistimal ağacının en son hali aşağıdaki gibidir. İşletmelerin ve kişilerin özellik ve nitelikleri değişip geliştikçe; hile sınıflaması da değişiyor. Öncelikle üç ayrı bölüme ayrılan sınıflama sonrasında fazlaca detaylanmaktadır.

Şekil 9: Hilenin Sınıflandırılması, ACFE'deki Suistimal Ağacı



Kaynak: ACFE raporu, 2016, s.11

1.1.2.1.7. Muhasebe Hileleri

Muhasebenin denetim kısmında hile kavramı incelenecek olursa muhasebe hilesiyle karşı karşıya kalınır.

Muhasebe hilesi, sistem içerisinde işletmeye veya üçüncü kişilere karşı yapılan her türlü düzensizlik olarak nitelendirilebilir.[46]

Muhasebe hileleri genel olarak 4 şekilde meydana gelmektedir:[47]

- Kayıtların, destekleyici belgelerin ve işle ilgili işlemlerin yanlış yapılması, değiştirilmesi veya manipüle edilmesi,
- Finansal tabloları hazırlarken yararlanılan olay, işlem, hesap veya diğer önemli bilgilerin kasti olarak göz ardı edilmesi veya yanlış sunulması,
- Ekonomik olay ve işlemleri ölçmek, tahakkuk ettirmek, raporlamak ve açıklamak için kullanılan muhasebe ilke, politika ve işlemlerde yanlışlıklar yapılması,
- Muhasebe ilke ve politikaları ile bunlarla alakalı finansal tutarların açıklamasının yapılmaması veya yetersiz yapılması,

Muhasebe hileleri kanunda tek tek yer almamıştır. Bunun sebebi ise muhasebe hilesi olarak nitelendirilebilecek faaliyetlerin insan zekasıyla ölçüşüyor olmasıdır ki; sınır koyma herhangi bir şekilde söz konusu değildir.[48]

Muhasebe mesleğinde ilerleme ve değişim sürdükçe hileler de artacak, önleme yolları da artacak ve tam bu noktada meslek ahlakı devreye girecektir. Sadece kalifiye eleman yetiştirmek günümüzde yeterli olmamakta; aynı zamanda etik değerlerle donatılmış çalışanlara ihtiyaç bulunmaktadır.

---

[46] Ahmet Bayraktar, **''Türkiye'de Muhasebe Hileleri Tarihi''**, Trakya Üniversitesi, Haziran,2007,s.14.

[47] Rezaee Zabihollah, **Financial Statement Fraud Prevention and Detection**, John Wiley&Sons,Inc., 2002, s.4.

[48] Hakan Gürsoy, ''Muhasebe Hilesi'', **Yaklaşım Dergisi**, sayı:203/Kasım, 2009, s.3.

1.1.2.1.7.1. Muhasebe Hilesi Sınıflandırılması

ACFE'nin belirlediği üç yöntem tek tek açıklanmaya çalışılacaktır. Kuşkusuz ki en önemli olanı en çok zarara uğratandır. Bu da finansal raporlama hilesi yöntemleri, varlıkları kötüye kullanma ve yolsuzluk olarak belirlenmiştir.

Finansal Tablo Hilesi Yöntemleri

Engellenme ve risk azaltılma konusunda en başta yapılması gereken finansal raporlama hilelerinin gerçekleşme sürecinin iyi anlaşılmasıdır. Bu anlamda finansal raporlama hilelerinin nedenleri ve bu tip hilenin amaçlarının ne olduğu ve ortamın şartlarının belirlenmesi gerekmektedir.

ACFE 2008 raporunda yapılan sınıflandırmada, 3 temel ayrımdan biri olan finansal raporlama hilelerini bir alt sekmeyle 2 alt kategoriye ayırmıştır;

a) Varlıkların/Gelirlerin Olduğundan Daha Yüksek Gösterilmesi,

b) Varlıkların/Gelirlerin Olduğundan Daha Düşük Gösterilmesi,

"*Varlıkların/Gelirlerin Olduğundan Daha Düşük Gösterilmesi*", uygulamada pek rastlanılmayan; fakat teoride yapılabilecek nitelikte olan ve daha çok küçük işletmelerin yaptığı hilelerdir. Bu nedenle, **"*Varlıkların/Gelirlerin Olduğundan Daha Yüksek Gösterilmesi*"** hileleri üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur.

"Varlıkların/Gelirlerin Olduğundan Daha Yüksek Gösterilmesi" hileleri alt kategoride incelenmektedir.

a) Gerçek Olmayan Gelirler,

b) Dönemsellik İlkesine Aykırılıklar,

- Erken Gelir Tahakkuku,
- Kanal Doldurma,
- Yanlış Döneme Gider Kayıtları,
- Gelir/Kâr Düzeltmesi,
- İlişkili Taraflara Yapılan Satışlar,
- Çift Taraflı Ticaret,
- Geliri Bohçalamak,
- Yanlış Hesap Sınıflandırmaları ve Olağandışı İşlemlerle Geliri/Kârı Yükseltmek,

- Tahmini Kâr Göstergelerinin Farklı Tanımlanması,
- Borçların Erken Ödenmesi,
- Türev Araçlar Kullanımı,
- Küçültme Yöntemi,
- Giderlerin Aktifleştirilmesi veya Aktifleştirilmemesi,
- Peşin Ödenmiş Gelirlerin Kâr/Zarar Hesabına Aktarılması,

c) Borçların ve/veya Giderlerin Gizlenmesi,

- Gider ve/veya Borçların Kaydedilmemesi
- Yabancı Kaynakların Öz Kaynak Kaydedilmesi
- Satış İade ve İndirimlerinin Kaydedilmemesi veya Eksik Kaydedilmesi
- Muhasebe Yöntemlerinin Değiştirilmesi
- Düşük Amortisman
- Karşılıkların Olması Gerekenden Eksik veya Fazla Ayrılması
- Özel Amaçlı Varlıklar Kurulması
- Öz Kaynak Yöntemi ile Borçların Gizlenmesi
- Kiralamalarda Borçların Gizlenmesi
- Emeklilik Fonları ile Borçların Gizlenmesi
- Şarta Bağlı Yükümlülüklerin Gizlenmesi
- Genel Üretim Giderlerinin Gizleme Amaçlı Kullanılması

d) Yanlış, Yanıltıcı ve Eksik Açıklamalar,

e) Varlıkların Yanlış Değerden Kaydedilmesi,

- Stok Değerleme Hileleri
- Ticarî Alacak Değerlemesi Hileleri
- Satın Alınan Şirketlerin Varlıklarının Yanlış Değerlenmesi
- Maddî Duran Varlıkların Yanlış Değerlenmesi

Varlıkların Kötüye Kullanılması

Varlıkların kötüye kullanılması, çoğunlukla az ve önemsiz tutarda zarara sebep olur ve genelde çalışanlar tarafından yapılır. Buna karşın bu yapılan işlemleri daha kolay saklayabilecek, gizli tutabilecek işletme yönetimi tarafından da yapılabilir. Aşağıda belirtilen şekillerde meydana gelir:[49]

- İşletme adına alınan ücret ve gelirlerin kişisel hesaplara geçirilmesi, (örneğin, alacak hesaplarındaki elde edilen ücret ve gelirlerin kötüye kullanılması veya kayıtlarda yer almış sonrasında kapatılmış alacaklar için tahsilat yapılıp bunların şahsi hesaplara geçirilmesi).
- Stokların veya fikri hakların çalınması, (örneğin, kişilerin kendi menfaatleri doğrultusunda işletmenin stoklarını çalması, hurdaların satış amaçlı çalınması, işletmenin sahip olduğu teknolojik bilgi, kolaylık veya formüllerin rakip işletmelerle menfaat karşılığı paylaşılması).
- Mal ve hizmetler teslim alınmadan ödemelerinin yapılmasına neden olma, (örneğin, var olmayan satıcılara ödeme yapılması, işletmenin satın alma birimlerindeki çalışanlara alınan ürün ve hizmetlerin fiyatlarının fazla gösterilmesi karşılığında ürün ve hizmetleri temin edenler tarafından ödeme yapılması, var olmayan çalışanlara ödeme yapılması).
- İşletmenin sahip olduğu varlıkların şahsi sebeplerle kullanılması, (örneğin, çalışanların kullanmak istediği kişisel krediler için işletme varlıklarının teminat gösterilmesi)

Varlıkların kötüye kullanılması çoğunlukla, mevcut olan fiziksel varlıkların ortadan kaybolması veya işletmenin varlıklarının kişisel sebeplerden dolayı teminat olarak verildiğini gizlemek için kasti olarak yanlış belge ve kayıtların düzenlenmesi şeklinde meydana gelir.

Hazır Değerler ile İlgili Hileler: İşletmelerde hile yapılabilecek en kolay kalem hazır değerler ve özellikle kasadır. Sirkülasyonunun çok olması ve tek kişinin

[49] 240 nolu Bağımsız Denetim Standardı, A5,s.16-17.

takip etmemesi gibi sebeplerle hile ihtimali yükselir. Hazır değerlere ilişkin hileler aşağıdaki gibi sıralanabilir:[50]

- Sıyırma Hilesi
- Nakit Hırsızlığı
- Hileli Harcamalar
  1. Harcama Belgesi Hileleri
  2. Çek Hileleri
  3. Yanlış Ücretlendirme
  4. Personel Harcaması Hileleri
  5. Kasa Raporu/Defteri Hileleri

Stoklar ve Diğer Varlıklar ile İlgili Hileler: Özellikle stokların üzerinde durulmasının temel sebepleri; ürünlerin envanterinin çok düzenli bir şekilde yapılmaması, işletmelerin güvenlik önlemlerini genel olarak almamaları, kalemlerin çok olduğu grupların çok iyi incelenmeden teslim alınması, giriş-çıkışın yoğun olmasıdır.

1.1.2.1.8. Ulusal Alanda Hile ile İlgili Gelişmeler

Hile ile ilgili yapılan çalışmalarda ulusal alanda çok fazla ilerleme kaydedilmemiştir. Dünyada olan gelişmelerin bize yansımalarından ortaya çıkan ihtiyaçlar dahilinde bazı çalışmalar yapılmış, ancak yapılan düzenlemeler yeterli olmamakla birlikte yeni TTK'yla ve SPK'yla geliştirilmeye ve genişletilmeye çalışılmıştır.

Vergi Usul Kanunu'ndaki (VUK) Mevcut Uygulama

Tarihsel gelişime bakıldığında ilk düzenlemenin 1919 yılında yapıldığı görülmektedir. ''Harp Kazançları Hakkında Kararname''nin 34. maddesine göre sahte ve mükerrer defter düzenleyerek ve muhasebe hilesiyle vergi kaybına neden olan uygulamalara vergi cezası yanında üç aydan üç yıla kadar hapis cezası verilmesi uygun görülmüştür. 1919'daki düzenlemeden sonra 1949'da günümüz Vergi Usul Kanunu'nun temelini oluşturan kanun yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemede cezalar

[50]Canol Kandemir, **''Muhasebe Hilelerinin Ortaya Çıkarılmasında ve Önlenmesinde Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu''**,Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2010, s.110-112.

kısmında 2.bölümde 324 ve 353. maddeler arasında düzenlenmiştir. Ancak bu düzenlemelerde hapis cezası mevcut değildir. 1951'de yapılan değişiklikle devletin tahsil ettiği vergilerde azalma olması sebebiyle 2 tane ek maddeyle hapis cezası eklenmiştir ve ''hileli vergi suçlarının cezalandırılmasında usul'' belirlenmiştir.[51]

Günümüzde yürürlükte olan 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 3.bölümünde madde 359'da ceza hukuku açısından suç teşkil eden kaçakçılık suçları ve cezaları bölümünde incelenmiştir.[52]

a. Vergi kanunlarına göre saklanma ve ibraz zorunluluğu olan defter,kayıt,belgelerde;

1.Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapan kişiler veya konuyla ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı yapılması gereken hesap işlemleri matrahın azalmasını sağlayacak şekilde tamamını veya bir kısmını başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedenler,

2.Defter, kayıt ve belgelerin orijinalini değiştiren veya gizleyenler veya içeriği itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlarla ilgili on sekiz aydan üç yıla kadar hapis cezası verilerek işlem yapılır.

b. Vergi kanunları gereğince tutulan veya düzenlenen ve saklama/ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt ve belgeleri yok edenler veya defter sayfalarını yok eden, yerine başka sayfalar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte belge düzenleyen veya kullanan kişiler için, üç yıl ile beş yıl arasında hapis cezası uygulanmaktadır.

c. Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeleri, Bakanlık ile anlaşması olmadığı halde basanlar veya bilerek kullananlar iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Vergi Usul Kanunu'nun yanında Maliye Bakanlığı'nın başka bir birimi olan Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) da hileli işlemler, suçlar ve bunların istatistikleri konusunda önemli bir yere sahiptir. Bu kurulun temel amacı, suç gelirlerinin aklanması konusundaki gelişmeleri takip etmek ve bu suçu önlemeye yönelik çalışma yapılmasının yanında; bu suçların meydana çıkarılmasına yönelik

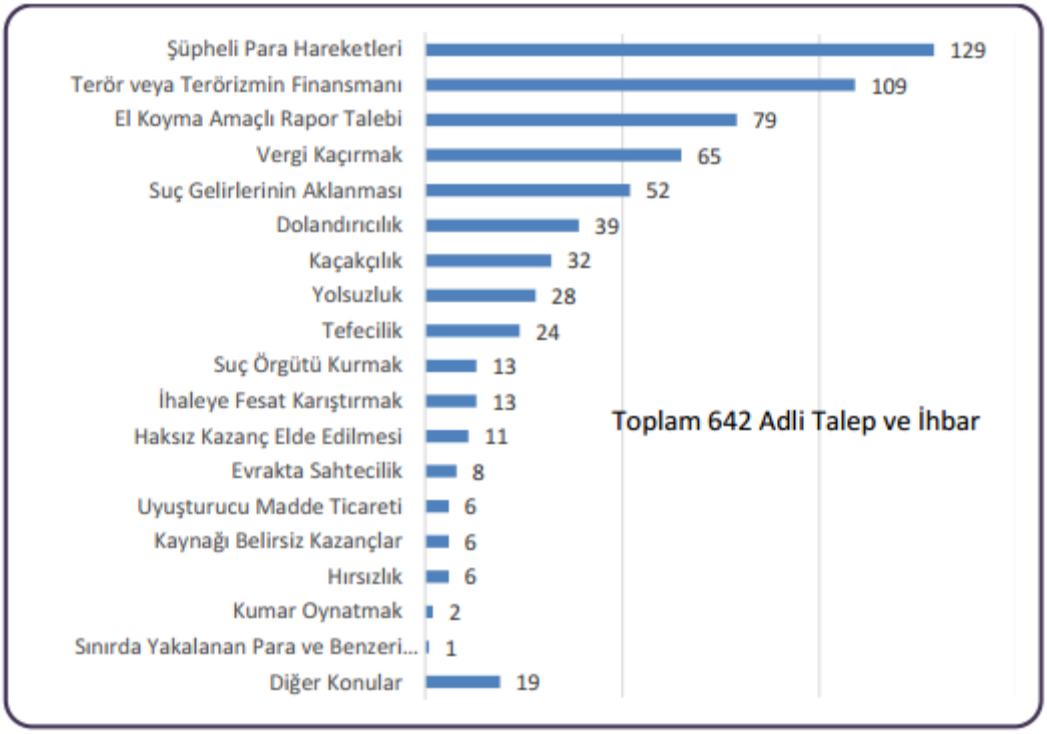
[51] Hayret Oral, **''Muhasebe Hileleri ve Vergi Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi''**, İstanbul Üniversitesi Yüksek lisans tezi, İstanbul, 2010, s.109-110.
[52] 213 sayılı **Vergi Usul Kanunu**, s.103.

araştırma yapmak, veri toplamak, toplanan verileri analiz etmek, ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi ve ilgili makamlara raporlama yapılmasıdır.[53]

5549 Sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun, 18.10.2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir, özellikle terörün finansmanının önlenmesi konusunda veri toplamak, şüpheli işlem bildirimlerini almak, analiz yapmak, analizlerin sonuçlarının değerlendirilmesi MASAK'ın görevleri arasına eklenmiştir.[54]

MASAK'a yapılan ihbarların konularına göre dağılımı 2015 yılına göre aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 10: Adli Talep ve İhbarların Konularına Göre Dağılımı (2015)



Kaynak: MASAK 2015 Faaliyet Raporu;s.26; http://www.masak.gov.tr/userfiles/file/2015_Faaliyet_Raporu.pdf

Türk Ticaret Kanunu (TTK) ile Gelen Yenilikler

1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren yeni TTK ile adli muhasebecilik mesleğinin önünün açılmasına olanak sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. Denetime odaklı bir kanun olup bütünüyle muhasebe, müşavirlik ve denetim mesleğini ön plana

[53]Ganite Kurt ve Tuğba Uçma, ''Adli Muhasebecilik Mesleği ve Adli Muhasebeci Olabilme Sürecinin Türkiye'de ve Amerika'daki Düzenlemeler Açısından Karşılaştırılması'', **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı:2, 2009, s.168.
[54]http://www.masak.gov.tr/tr/default (Erişim tarihi:10.06.2016).

çıkarmaktadır. İlk kabul edildiği haliyle sermaye şirketlerine yapılan denetimlerde, üçlü bir denetim sistemi öngörmekteydi. Bu üçlü sınıflama; bağımsız denetim, işlem denetçisi ve özel denetçi şeklindedir. Bağımsız denetçi ve özel denetçi sınıfları nitelik bakımından adli muhasebecilik ile benzerlik göstermektedir Bağımsız denetçi, işlem denetçisi ve özel denetçilik olarak sınıflanması planlanan ayrım 6335 sayılı değişiklik kanunu ile işlem denetçiliği tamamen kaldırılmış ve yeni TTK'da işlem denetçisine ilişkin yapılan atıflar kanundan çıkarılmıştır. Bu nedenle, işlem denetçisi tarafından yapılması düşünülen; şirket kuruluşunda, sermaye artırımında, şirket birleşme ve bölünmelerinde değişim oranının, ayrılma akçesinin veya denkleştirme tutarının adil olup olmadığının ayarlanması gibi işlemlerde denetim yapılmasına, yapılan işlemlerin yasal olup olmadığına dair rapor alınmasına gerek kalmamıştır. Sözü edilen bu faaliyetler için denetimin hukuki kısmıyla ilgilenen, vereceği raporlar ile hile, usulsüzlüklerin ve suiistimallerin önüne geçmeyi amaçlayan işlem denetçisinin, tıpkı adli muhasebecilerin olduğu gibi tarafsız olması amaçlanmıştır. Hukuki işlemleri denetlemesi, uzman kişi olması, tarafsız olması gibi özellikleri açısından adli muhasebeye benzer özellikleri mevcuttur.

Yeni TTK'nın özel denetimle ilgili olan maddeleri göz önüne alındığında doğrudan adli muhasebe kavramı telaffuz edilmese de özel denetimin, adli muhasebenin özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Hile riski oluşturan bir durumun varlığında veya hileyle karşı karşıya kalındığı durumlarda, pay sahiplerinin şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesine başvurmaları sonucu atanan özel denetçiler, ihtilaflı konularda görev yaparlar. Özel denetçinin, yönetim kurulundan bilgi almayıp bağımsızlık ilkesi gereği şirkette bizzat inceleme yaptığı ve bir dedektif gibi iz sürerek elde ettiği sonuçları ilgili makamlara bildirdiği özel denetim faaliyeti olarak adli muhasebeyle birebir benzerlik göstermektedir. Adli muhasebecinin özellikle hile ve yolsuzluk karşısında yürüttüğü işlemlerin benzerini yeni TTK aracılığıyla özel denetçilerin de yapabilmesinin yolu açılmıştır.[55]

[55]Ahmet Kurt, **''6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Perspektifinde Adli Muhasebecilik Mesleğine Bakış''**,Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi; Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013, s.143.

Sermaye Piyasası Kanunu'ndaki (SPK) Uygulama

Muhasebe hile ve usulsüzlüklerine baktığımızda; 2000'li yılların başı dünyaya damgasını vurmuş; birçok ülke bu konu üzerine eğilmiş hile yapanların yargılanması; aynı zamanda da bağımsız denetim kavramının üst düzeyde öneme sahip olmasını sağlayan yasalar çıkartılmıştır. Çıkartılan yasalarda bağımsız denetimin nasıl yapılacağı, kimlerin denetleme yapabileceği, hangi yöntemlerin kullanılacağına varıncaya kadar tüm detaylar anlatılmıştır. Bu yasaların en önemlisi kuşkusuz ki Sarbanes Oxley yasasıdır. ABD'de yaşanan Enron vakasının 12.06.2006'da yayınlanan 10.seri 22 numaralı Sermaye Piyasası Kanunu da hile kavramını Kamu Gözetim Kurumu'nun yaptığı tanıma benzer olarak; ***''Hile ve usulsüzlük; işletme yönetimindekiler ile yönetimden sorumlu kişilerin, işletme çalışanlarının veya üçüncü şahısların kasıtlı olarak adil veya yasal olmayan bir menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren davranışlarda bulunmalarını ifade eder.''*** şeklinde tanımlamıştır.

Tebliğde yer alan haliyle, ACFE'nin aksine hile ve usulsüzlükleri üç kısma değil;

1. Varlıkların kötüye kullanılması,
2. Hileli finansal raporlama olmak üzere iki kısma ayrılır.

Varlıkların kötüye kullanılması; bir işletmenin varlıklarının çalınması eylemini kapsar ve genel olarak işletmenin çalışanları tarafından cüzi miktarlarda gerçekleştirilir. Çalışanlar olduğu kadar yönetim tarafından da varlıklar kötüye kullanılabilir. Varlıkların kötüye kullanılmasında, genellikle varlıkların kaybolması veya izin alınmadan rehin verildiğini gizlemek için yanlış veya yanıltıcı kayıtlar yapılması ve gerçeğe aykırı belge düzenlenmesi söz konusudur.

Hileli finansal raporlama; finansal tablolarda yer alması gereken tutar veya açıklamaların kasıtlı olarak yer almaması veya yanlış beyan edilmesiyle finansal tablo kullanıcılarının yanıltılmasıdır.

Hileli finansal raporlamanın ne şekillerde ortaya çıktığı aşağıdaki maddelerde özetlenebilir:[56]

[56] Seri:X, 22 **Nolu Sermaye Piyasası Kanunu**, 6.Kısım, 1.bölüm, madde:4, http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=590&fn s.25 ,(Erişim tarihi:30.06.2015).

- Finansal tabloların hazırlanırken kullanılan muhasebe kayıtlarının veya destekleyici dokümanların tahrif edilmesi (evrak sahtekarlığı), değiştirilmesi manipüle edilmesi ve/veya gerçeğe aykırı belge düzenlenmesi,

- Finansal tablolara yansıtılması gereken olay, işlem ve diğer önemli bilgilerin kasıtlı olarak atlanması veya yanlış yansıtılması,

- Finansal tablolarda yer alması gereken olay, işlem ve diğer önemli bilgilerin, kayda alınması, değerlenmesi, sınıflandırılması, sunumu ve dipnotlarda açıklanması ile ilgili muhasebe ilkelerinin kasıtlı bir biçimde yanlış uygulanmasıdır.

Hileli finansal raporlama, çoğunlukla işletme yönetiminin etkin olarak işletilmesi gereken kontrolleri göz ardı etmesinden kaynaklanabilir. Bu kapsamda, hile ve usulsüzlük;

1. Faaliyet sonuçlarını değiştirmek veya başka amaçlara ulaşmak için özellikle hesap dönemi sonuna yakın bir tarihte fiktif yevmiye kayıtları yapmak,

2. Hesap bakiyelerini tahmin etmede kullanılan varsayımları uygun olmayan biçimde oluşturmak ve kanaatleri değiştirmek,

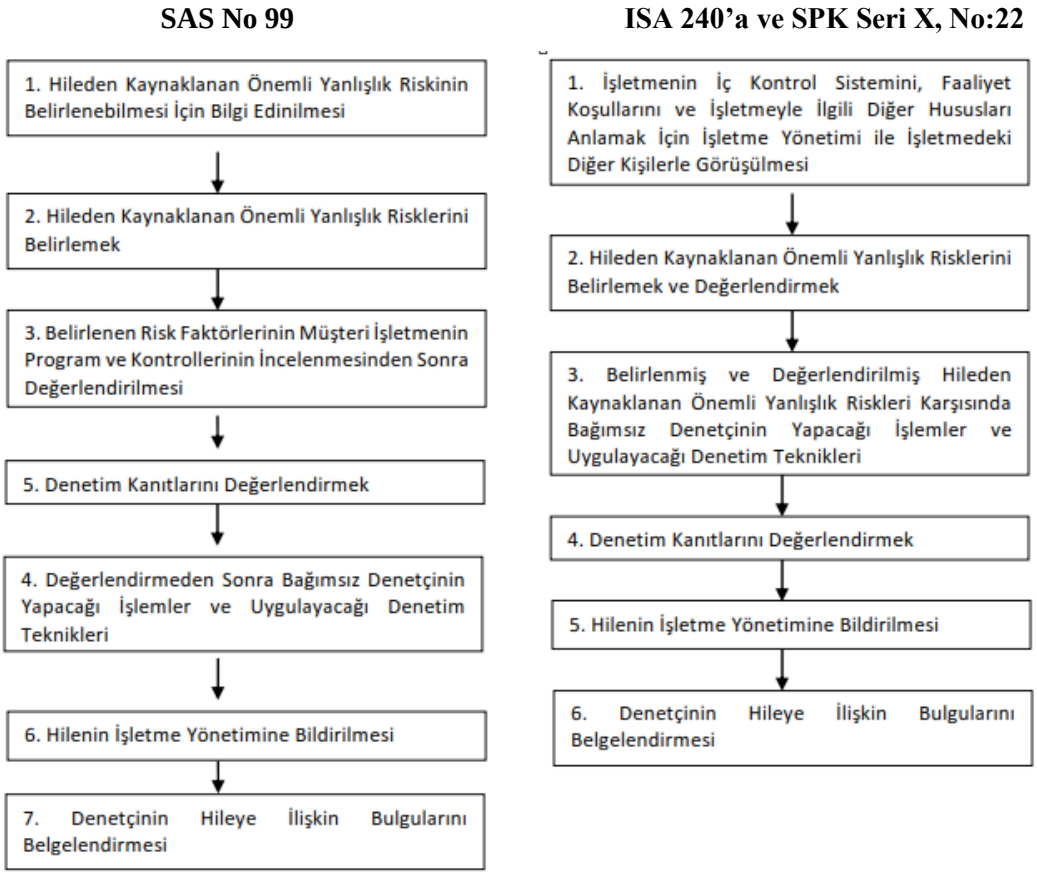
3. Raporlama döneminde meydana gelen işlem ve olayları finansal tablolara yansıtmamak, zamanından önce yansıtmak veya ertelemek,

4. Finansal tablolarda yer alan tutarları etkileyebilecek bilgileri gizlemek veya açıklamamak,

5. İşletmenin finansal durumunu veya finansal performansını yanlış sunmak amacıyla karmaşık işlemlere girişmek

6. Önemli ve olağandışı işlemlere ilişkin kayıtları ve koşulları değiştirmek suretiyle gerçekleştirilebilir.

Tablo 3: SAS 99 ve SPK Seri X, No 22 Karşılaştırılması



Kaynak: Adnan Dönmez, Kürşad Çavuşoğlu; '' Hilelerin Ortaya Çıkarılması Bakımından Bağımsız Denetim İle Adli Muhasebenin Karşılaştırılması'';**Journal** Accounting, Finance, Auditing Studies; vol:1, issue:3, 2015, s.43.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndaki (BDDK) Uygulama

İşletmelerin en önemli finansman kaynaklarından biri kuşkusuz bankalardır. Bu işlevi ile dolayısıyla bankacılık finansal piyasa için bir dolanım sistemidir. Ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal ve hatta kültürel özelliklerinden etkilenir. Bu sebeplerle özel düzenlemelere ve yönergelere ihtiyaç duyulur; bu düzenleme ve yönergeleri oluşturan kurum bizim ülkemiz için BDDK'dır.

Kurum, finansal sektörün %68,3'lük bölümüne yönelik düzenleme ve denetleme işlevini yerine getirmekte olan bir kuruluş olarak bir yandan finansal istikrarın sürdürülebilmesi için diğer yandan, finansal aracılıktaki etkinliğin

sağlanması yoluyla, daha fazla üretim ve randıman açısından Türkiye ekonomisi için önemli bir yere sahiptir. [57]

Kurum finansal piyasaları en güncel biçimde takip ederek, uluslararası alandaki gelişmelere paralel şekilde yerinde denetimler yapar. Yerinde denetim kavramı aşağıdaki belirtilen maddelerde açıklanmıştır:[58]

- Bankaların varlıkları, yükümlülükleri ve taahhütleri, öz kaynakları, gelir ve giderleri arasındaki ilgi ve dengelerin, mali bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların değerlendirilmesi,
- Bankaların iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin yeterliliğinin ve etkinliğinin analizi,
- Bankaların risk değerlendirmesinin yapılması ve risk profilinin ortaya konulması,
- Bankaların finansal tablo ve kayıtlarının muhasebe ilke ve standartlarına uygunluğunun denetimi,
- Bankaların faaliyetlerinin, Bankacılık Kanunu hükümleri ile bu Kanun kapsamındaki kuruluşlar hakkında diğer kanunlarda yer alan hükümlere uygunluğunun denetimi,
- Bankaların özellik arz eden faaliyetlerine ilişkin konuların incelenmesi,
- Finansal holding şirketleri ve/veya ana ortaklık banka ile bağlı ortaklık ve birlikte kontrol edilen ortaklıkların konsolide denetimi,
- Faktoring, finansal kiralama ve finansman şirketlerinin faaliyetlerinin denetimi,
- Varlık yönetim şirketlerinin faaliyetlerinin denetimi,
- Bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerinin denetimi,
- Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu kapsamındaki kuruluşların denetimi,
- Basel II kredi riski içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kapsamında bankaların kullanmayı planladıkları içsel modellerin denetimi,
- Derecelendirme kuruluşlarının yetkilendirilme aşamasında denetimi,
- Kuruluşlarca sağlanan bireysel ürün ve hizmetlerle ilgili BDDK'ya ulaşan her türlü ihbar ve şikayetlerin incelenmesi,

[57] BDDK, 2015 Faaliyet Raporu, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/Yillik_Raporlar/15194yfr2015.pdf s.22.
[58] BDDK, 2015 Faaliyet Raporu; s.72-73.

- Kuruma ulaşan şikâyet ve başvuruları dışında kalan ve yerinde denetimi ilgilendiren ihbar ve şikâyetlerin incelenmesi,
- Başbakanlık Teftiş Kurulu, Meclis Araştırma Komisyonları, MASAK Başkanlığı, Cumhuriyet savcılıkları ve diğer ilgili kurum ve kuruluşların taleplerine istinaden yapılan incelemelerdir.

1.1.2.1.9. Uluslararası Alanda Hile Alanındaki Gelişmeler

Uluslararası alanda özellikle Enron olayından sonra çok ciddi önlemler alınmıştır. Bunun tartışmasız en önemlisi Sarbones-Oxley yasasıdır. Bunun yanında SAS 99(Statement of Auditing Standard) , COSO raporu ve On Adımlı Alman modeli de açıklanmaya çalışılmıştır.

Sarbones Oxley(SOX)

ABD'de yaşanan Enron ve Worldcom gibi olaylardan sonra bağımsız denetçilikle ilgili düzenleme yapılmasına karar verilmiş ve 30 Temmuz 2002 tarihinde Sarbanes Oxley yasası adı altında çıkartılmıştır. Bu yasayla birlikte bağımsız denetçilerin sorumlulukları açısından çok büyük yenilikler getirilmiştir.

Bu yenilikler aşağıdaki gibi sıralanabilir;[59]

- ABD'de Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu olarak adlandırılan PCAOB doğrudan doğruya Menkul Kıymetler ve Ticaret Komisyonu'na (SEC) bağlanmıştır. SOX'dan önce, Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) ve Amerikan Muhasebeciler Birliği(AICPA) SEC gözetimi altında yetkilendirilmiş, fakat SEC'e doğrudan sorumlu tutulmamıştır.
- Bağımsız denetim şirketlerinin yaptıkları denetimlerin kalite açısından kontrolü sadece diğer denetim şirketleri tarafından değil; aynı zamanda PCAOB tarafından da yapılacaktır.
- Bağımsız denetim şirketleri, SEC'e tabi şirketlerin denetimini yapmak için PCAOB listesine kayıt olmak zorundadırlar.
- PCAOB'nin üyeleri sadece muhasebecilerden oluşmamaktadır. Üyelerden iki tanesinin muhasebeci olmaması yönünde şart koşulmuştur. Fakat muhasebe standartlarını çıkartmakla yükümlü FASB'ın bütün üyeleri geçmişte muhasebecilerden meydana getirilmiştir.

[59] Singleton ve diğerleri, s.77-78

Statement of Auditing Standart 99 (SAS 99)

SAS No:99 hileli finansal raporlamanın genellikle gelirin olduğundan fazla veya eksik gösterilmesi yoluyla oluştuğunu bildirmektedir. Gelirin fazla gösterilme durumu zamanından önce kayıt ile gerçekleşmeyen gelirin kaydedilmesi şeklindedir. Gelirin az gösterilmesi ise gelirin yanlış dönemlerde kaydedilmesi ile oluşmaktadır.[60]

Enron vakası gerçekleşmeden önce eğer SAS 99 yayınlanmış olsaydı; yapılan hilelerin önlenebilip önlenemeyeceği konusu akla gelmektedir.

Arthur Andersen 1985 yılında InterNorth, Inc. ve Houston Natural Gas Company şirketlerinin birleşmesiyle denetçi olmuştur. Enron'un denetçisi olarak Andersen, toplum tarafından iflasa sebep olduğu için sert bir şekilde eleştirilmiştir. Bunun sonucu olarak Andersen'in uzun ve gururlu geçmişi 2001'de sona ermiştir. Geçmişe bakıldığında Andersen, Enron'da 99 nolu denetim standardı mevcut olsaydı olanları engelleyebilmek veya önceden hileyi fark etmek için aşağıdaki adımları izleyebilirdi:

Profesyonel Şüphecilik: Andersen'in yaptığı hatalardan biri de; Enron'un yönetim kurulunun bütünüyle dürüst olduğunu zannetmek ve yönetimin sunduğu kanıtlara inanmak olmuştur. SAS 99'da, denetçilerin profesyonel şüphecilik çalışmalarının gerekli olduğu konusu çok açıktır. Daha önce de belirtildiği gibi Enron'un yönetimi dürüst bir kurum kültürü oluşturamamış ve bu hileli raporlama ve dürüst olmayan muhasebe uygulamaları gibi boyutları beslemiştir. Andersen'in denetçileri daha şüpheci olabilselerdi, hileyi tespit edebilirlerdi.

Risk Tanımlama: SAS 99, dolandırıcılık risk faktörlerini belirlemek için bilgi toplama sürecinde yararlı olabilirdi. SAS 99'da, hakkında soruşturma yaptığı şirket yönetiminin de hile ihtimalini, iç kontrolün etkilerinin belirlenmesi ve hile gibi değerlendirilen haksız kazanç sağlama durumlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Enron'un eski çalışanlarından biri, kurumsal gelişim başkan yardımcısı olan Sherron Watkins, Kenneth Lay'e Enron'da muhasebedeki problemleri ve olası skandalları içeren bir mektup yazmıştır. Buna rağmen Andersen denetçilerinden hiç kimse bununla ilgili yönetim kuruluna herhangi bir şey sormamıştır. Denetçiler bu durumu biliyor olsaydı, Enron'un yüzlerce ilişkili taraf olarak işlem yapan özel amaçlı

[60]https://www.aicpa.org/Research/Standards/AuditAttest/DownloadableDocuments/AU-00316.pdf (Erişim Tarihi:15.04.2016)

şirketleri, haksız kazanç sağlama, baskın muhasebe ilkeleri, abartılı gelir elde etme gibi yaptığı tüm işlemler ortaya çıkacaktı. Enron'un iç kontroldeki eksikliği de şaşırtıcıdır. Enron'la Dynegy'nin birleşmesinden sonra birleşilen şirket yönetiminden üst düzey yöneticilerden birinin yaptığı kontrol sonucunda iç kontrol kısmındaki eksiklik akıllara durgunluk vericidir. Andersen'in denetçileri eğer SAS 99'un gerektirdiği gibi, Enron'un çalışanları ve iç kontrol çalışanlarıyla görüşmüş olsalardı, hilenin ortaya çıkarılması için öncülük eden risk faktörlerini belirlemek için yeterli bilgiyi toplamış olacaklardı. Enron ayrıca haksız kazanç elde etmiştir. Şirket manipülasyon yaparken muhasebe kayıtlarının türevini kullanmaktadır. Bu esasen maliyetlerini az göstermek için uzun vadeli sözleşmelerin yapılması ve böylece karı olduğunda fazla göstermekten ibarettir. Enron'un denetçileri haksız kazanç sağlanmasını, bir risk faktörü olarak görmüş olsaydı, sözleşmeleri yerine getirmek için verilen siparişlerin maliyetlerinin uygunluğu daha çok araştırılmış ve değerlendirilmiş olacaktı.

Tanımlanan Riske Karşı Önlem Alma: Andersen'in denetçilerinin, Enron'da olan hile risklerini tespit etmek için SAS 99 yönergelerini takip etmesi, riske karşı önlem alınması için yardımcı olabilirdi. Belirlenen riske yanıt olarak, denetçilerin sağlam denetim kanıtları elde etmek amacıyla yaptıkları gözetim ve personel atanması gibi prosedürlerin kapsamı, zamanlaması, niteliğini belirlemek için SAS 99 prosedürlerinin uygulanması gerekmektedir. Hile riskinin saptanmış olması nedeniyle, Andersen denetçilerini önemli bir deneyime sahip, yetenekli kişilerden seçmiş olacaktı ve onlar da uygunluk denetimi altında çalışıyor olacaklardı. Enron'un finansal tablolarındaki yasadışı işlemlerin sebep olduğu ciddi yanıltıcı ifadeler olduğundan, Andersen'in muhasebe elemanlarının rahat bir şekilde yaptığı işlemler ve bu işlemler sonucunda oluşturulan finansal tablolar ve yapılan raporlama sonrasında bile her türlü şüpheli işlemlerin analizi ciddi bir zaman almıştır. Ayrıca eğer SAS 99 o dönemde mevcut olsaydı ve Andersen'in denetçileri bunu takip ediyor olsalardı, Enron'un dışında elde etmiş olduğu kanıt ve bilgiler daha güvenilir olurdu.

Hilenin İletişimi: Andersen'in Enron'un yönetim kuruluna; örneğin Enron'un zayıf iç kontrol sistemi, SPE'lerle (Special Porpose Entity) ilgili ve şüpheli finansal raporlama gibi zorunlu olarak bilgi vermesi gereken konularda bilgi vermemesi profesyonel olarak sorumluluğunu yerine getirmediğini göstermiştir. SAS 99 takip

edilip, uygulansaydı hilenin üstünün örtülmesi engellenecek ve etkili bir koruma sağlanmış olacaktı, çünkü SAS 99 denetçilerin yönetim kurulu, denetim komitesi ve diğer birimlerle mümkün olan hile hakkında iletişim halinde olmasını gerektirir.

Bağımsızlığın Önemi: Enron'un yaptığı dolandırıcılıkta Andersen'in de içinde olduğu ortaya konulan kanıtlarla belirlenmiştir. Andersen, denetim dışında, danışmanlık hizmeti için de milyon dolarlar almaktaydı. Yine kendi elemanları Enron'un SPE'leri kurması için yardım etmiş ve Enron yönetimi de bu tavsiyeye uymuştur. Mevcut kanıtlara dayanılarak, durumun farkında olan Andersen'in çalışanları için SPE'lerin kurulması hiç mantıksız değildi. Çalışanlar finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun şekilde sunulmadığının farkındaydılar. Andersen çalışanları, danışmanlık hizmeti ve uygulamaları ile hilenin ortaya çıkarılmasını engellemişlerdir. İflas ortaya çıkıncaya kadar yapılan hileler gizlenmiştir. Buradan hareketle SAS 99 hileden korunmak ve Enron'daki hilelerin tespiti için etkili olabilirdi, Andersen şirketi bağımsız davranmak zorunda kalır ve denetim standartlarını istekli bir şekilde takip ederdi.[61]

1.1.2.1.9.1. Treadway Komisyonu ve COSO Raporu

"Committee of Sponsoring Organizations of Treadway Commission'' olarak ifade edilen ve COSO olarak kısaltılan model iç kontrol ile yakın ilişkilidir. 1985 yılında kurulan, komisyonun başkanı James C. Treadway olması sebebiyle Treadway Komisyonu olarak bilinen, Hileli Mali Raporlama Ulusal Komisyonu'nun en önemli hedefi; sahte mali raporların nedenlerini belirlemek ve meydana gelme olasılığını azaltmaktır. Aynı zamanda bağımsız denetçileri, devlet kurumları, SEC ve diğer düzenleyiciler ile eğitim kurumları için tavsiyeler oluşturmaktadır.[62]

COSO Komisyonun himayesinde iç kontrol literatürünün yeniden gözden geçirilmesi için bir çalışma grubu oluşturulmuş, sponsor kurumların iç kontrol sisteminin kurulması ve etkinliğinin değerlendirilmesi için genel kabul görecek standartlar belirleyen bir projeyi üstlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu amaçla Treadway Komisyonunu Destekleyen Kuruluşlar Komitesi "İç Kontrol Bütünleşik Çerçeve"

[61] Shunlan Lu, ''**SAS 99&Fraud Detection**'', University of Tennessee; 2005;http://trace.tennessee.edu/utk_chanhonoproj/881, s.9-11, (Erişim Tarihi:10.05.2016).
[62]http://www.coso.org/aboutus.htm (Erişim Tarihi:25.07.2016)

raporunu 1992'de yayımlamıştır. Söz konusu rapor, günümüzde COSO iç kontrol modeli olarak bilinmektedir.

Hileli finansal raporlamaya sebep olabilecek ihmal edilmiş veya dikkatten kaçmış faktörler üzerinde çalışan bu grup halka açık şirketler, bağımsız denetçiler, Amerika Sermaye Piyasası Kurulu(SEC) ve diğer düzenleyiciler ile eğitim kurumları için tavsiyeler geliştirir ve yayımlar. Söz konusu Komite ABD'nin aşağıda belirtilen 5 önemli meslek örgütünün temsilcilerinden oluşmaktadır:[63]

- Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (The American Institute of Certified Public Accountants) (AICPA)

- Amerikan Muhasebe Derneği (The American Accounting Association) (AAA)

- Finansal Yöneticiler Enstitüsü (The Financial Executives Institute) (FEI)

- İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors)(IIIA)

- Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü (Institute of Management Accountants) (IMA)

Hileli işlemlerin ve bu işlemlere konu olan şirketlerin niteliklerinin tespit edilmesi amacıyla yapılan çalışmaların en kapsamlılarından biri, COSO tarafından oluşturulan bir araştırma grubunun 30.11.1999 tarihli "Hileli Finansal Raporlama: 1987-1997 Amerikan Halka Açık Şirketlerinin Bir Analizi" başlıklı raporudur. Söz konusu rapor SEC 11'nin 1987 ve 1997 yılları arasında hileli mali tablo hazırlamak nedeniyle haklarında işlem yaptığı yaklaşık olarak 300 şirkete ilişkin verilerden yararlanılarak hazırlanmış bir çalışmadır. Bu çalışma, hileli finansal raporlama işlemlerine konu olan 12 şirketin yüzde 78 inin hisse senetleri bir borsada işlem görmeyen ve aktif büyüklükleri borsa şirketlerine nazaran daha küçük şirketler olduğu ve hileli finansal tablo düzenlemesi işlemlerinin büyük çoğunluğunda şirketin gerçek durumunda ortaya çıkan dönem zararının kamufle edilmesini amaçladığını ortaya koymuştur. Kurucular ve kurul üyeleri şirket paylarının önemli bir bölümüne sahiptir. Yapılan hilelerin ortalama tutarlarının 25 milyon ABD Doları olduğu tespit edilmiştir. Şirket aktif toplamlarının 100 milyon ABD Dolarının altında olduğu dikkate alındığında yapılan hilelerin birikimli büyüklükleri önemli tutarlar oluşturmaktadır.

[63] Özgür Çatıkkaş, ''Hileli Finansal Raporlama: Coso Örneği'', **E-Yaklaşım**, Ekim 2007, Sayı: 51, s.2.

Yapılan hileli işlemlerin çoğunluğu bir mali yıla sığmayıp ortalama iki yılı aşmaktadır. Finansal raporlama hilelerinin en tipik örneği varlıkların ve gelirlerin yüksek gösterilmesidir.

Yine COSO'nun 1999'da yaptığı araştırmada 13 üst yönetimin daha sık hileli finansal raporlamaya karıştığı tespit edilmiştir. İşletmelerin bazılarının hileli raporlama yapmadan önce net kayıp yaşamakta oldukları veya kapanma aşamasında olduğu görülmüştür. [64]

2013'te yayınlanan ve COSO'nun Sarbanes&Oxley yasasıyla ilişkilendirmeye çalışarak prensipleri revize ettiği kısım aşağıdaki tabloda görülmektedir.

[64] COSO, 1999**, Fraudulent Financial Reporting: 1987-1997An Analysis of U.S. Public Companies Research Commissioned by the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission.**

Tablo 4: COSO 2013'te Yapılan Değişiklikler

Prensipler
COSO 2013 bünyesinde 17 iç kontrol ilkeleri başlıkları çerçevesinde İç kontrol bileşenleri
Kontrol Ortamı
Dürüstlük ve diğer etik değerlerin iletişimi ve yaptırımı
Gözetim sorumluluğu çalışmaları
Yapı, yetki ve sorumluluk alanlarını belirlemek
Yetkinliliğe olan bağlılık
Sorumlulukların dağılımı
Risk Değerlendirme
Uygun hedeflerin belirlenmesi
Risk analizinin ve tanımlamaların yapılması
Hile riskinin değerlendirilmesi
Önemli değişikliklerin analizleri ve tanımlanması
Kontrol Faaliyetleri
Kontrol faaliyetlerinin belirlenlenmesi/geliştirilmesi
Teknoloji üzerindeki genel kontrollerin geliştirilmesi
Politika ve prosedürlerin uygulanması
Bilgi ve İletişim
İlgili bilgilerin kullanımı
Dahili iletişim
Harici iletişim
İzleme
Devam eden ve ayrı-ayrı değerlendirme yapılması
Noksanların değerlendirilmesi

Kaynak: By J. Stephen McNally; ''The 2013 COSO Framework &SOX Compliance''; Strategic Finance; Haziran; 2013; s.5.

Ülkemizde, kamu mali yönetim ve kontrol sistemini yeniden düzenleyen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve buna ilişkin ikincil mevzuat, kamu kurumlarında COSO modelini esas alan bir iç kontrol sisteminin kurulmasını hedeflemektedir.

1.1.2.1.9.4.On Adımlı Alman Modeli

Almanya'da doğru, güvenilir, şeffaf ve uluslararası uygulamalara uygun finansal tablo oluşumu sebepleriyle 1998 yılında ''Şeffaflık ve Kontrol Kanunu'' isimli ilk yasal düzenleme yapılmıştır. Bu bağlamda Sarbanes-Oxley'e uygun bir

kanun olan ‘’Alman On Adım Programı’’ düzenlenmiştir. Program aşağıdaki unsurları kapsamaktadır:[65]

- Yönetim ve gözetleme kurulu üyeleri(bu üyeler içinde işçi temsilcilerinden, şirket üst yöneticilerine kadar birçok ilgili yer almaktadır.) şirkette kişisel olarak sorumludur.
- Yönetim ve gözetleme kurulu üyeleri sermaye piyasalarında meydana gelebilecek doğruluğu veya yanlışlığı tam bilinmemesine rağmen, kasıtlı olarak yayılan bilgi ihtimalinden dolayı hissedarlara karşı sorumlu olacaklardır.
- İşletmeler Alman Kurumsal Yönetim Kanunu’na göre yönetim kurulu üyelerinin hisse senedi alım-satımlarına ilişkin şeffaflıkla bilgilendirme yapmak durumundadır.
- Uluslararası muhasebe ilkelerine göre muhasebe kurallarının düzenlenmesinde ilerleme sağlanmalıdır.
- Denetçinin rolü arttırılmalıdır.
- Finansal raporların gerçek ve şeffaf bir şekilde sunulup sunulmadığının denetlenmesi amacıyla bağımsız bir ekip oluşturulmalıdır.
- Borsaların ve gözetim yapılarının geliştirilmesi için düzenleme yapılmalıdır.
- Finansal analistler ve derecelendirme kuruluşları tarafından yapılan şirket değerlemelerinin doğruluğu açısından denetimi yapılmalıdır.
- Sermaye piyasalarında cezalar yaygınlaştırılmalıdır.

1.2. HİLE DENETİMİ

Hileli finansal tabloları raporlamada uzmanlaşan bazı kötü niyetli kişi veya kurumlar, bir dizi hile yöntemiyle rakamları manipüle etmekte ve birler binlere, karlar

[65] Cemal Elitaş, **Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Sarbanes-Oxley Yasası ve Alman On Adım Programının Karşılaştırılması: Türkiye İçin Yol Haritası,** Gazi Kitabevi, Ankara, 2012, Haziran, s.83-84.

zararlara, zararlar karlara dönüşebilmektedir. Yakın geçmişe kadar belli ölçeğe ulaşmış işletmeler hileli bir durumla karşı karşıya kaldığı zaman bir uzman desteği almayı uygun görmüşlerdir. Oysa günümüzde hile henüz gerçekleşmeden gerekli önlemler alınmaya ve sistem açıkları bulunmaya çalışılmaktadır.

Aşağıdaki tabloda hile denetimi ve denetim arasındaki farklar ortaya konulmuştur.

Tablo 5: Denetim ve Hile Denetimi Arasındaki Farklar

	Denetim	**Hile Denetimi**
Zamanlama	**Tekrarlayan**	**Tekrarlamayan**
	Denetim faaliyeti düzenli ve tekrarlayan bir şekilde yürütülür.	Hile denetimi tekrarlanmayan bir faaliyettir. Yalnızca yeterli dayanak olması halinde yapılır
Kapsam	**Genel**	**Özel**
	Denetimin kapsamı finansal bilgilerin incelenmesidir	Hile denetimi özel iddiaların açıklığa kavuşturulması için yapılır.
Amaç	**Fikir Edinme/Bilgi Verme**	**Sorumluyu/Sorumluları Tespit Etmek**
	Denetim faaliyeti genellikle finansal tablolar veya ilgili bilgiler hakkında bir görüşe ulaşmak amacıyla yapılır.	Hile denetiminde amaç hilenin meydana gelip gelmediğini ortaya çıkarmak ve sorumluları tespit etmektir.
İlişki	**Kişiye Karşı Olmaması**	**Kişiye Karşı Olması**
	Denetim sürecinin özelliği kişiye karşı olarak yürütülmemesidir.	Hile denetimi, sorumluyu bulmak amaçlı yapıldığı için kişiye karşı olarak yürütülür.
Metodoloji	**Denetim Teknikleri**	**Hile Denetim Teknikleri**
	Denetim finansal bilgilerin incelenmesi ve destekleyici kanıt toplanması suretiyle yapılır	Hile denetimi; 1.belge incelemesi, 2. devlete ait (veya kamuya açık) kayıtlar gibi dış ortamdan alınan

		bilgilerin gözden geçirilmesi; 3.mülakatlar ile yapılır.
Standart	**Profesyonel Şüphecilik**	**Kanıt**
	Denetçilerin denetim faaliyetlerinin yürütülmesinde profesyonel şüphecilik ile hareket etmesi gerekir.	Hile denetimi yapanlar hilenin açığa çıkmasında hilenin kanıtlanmasına veya olmadığının ortaya çıkarılmasına yardımcı olacak kanıtların ele geçirilmesine çalışırlar.

Kaynak: Joseph T. Wells**,"The First Step in Uncovering Fraud in the Auditor's Bailiwick: Analyzing Financial Information'',**Journal of Accountancy, Ağustos 2003.

İşletmelerde hangi durumlarda hile, suiistimal veya yolsuzluk davranışlarına yol açabilecek ortamın bulunduğu ise aşağıdaki gibi ifade edilebilir:[66]

1) İşletmede etkin bir iç kontrol sisteminin mevcut olmadığı durumlar,

2) Aile şirketi yapısında; işletmede çalışanların yetki ve görevlerinin belli olmadığı durumlar,

3) Görevler ayrılığı ilkesinin özellikle de finansal işlerde uygulanmaması,

4) Çalışanlar arasında bilgi açısından iletişimin az olduğu kurum/kuruluşlar,

5) Şirket yönetiminin yalnızca kara odaklandığı şirketler,

6) Şirket içi uzun çalışma saatlerinin uygulandığı ve çalışanların yeterli izin kullanamadığı şirketler,

7) Eleman giriş-çıkışının çok olduğu şirketler,

8) Elemanların moral/ motivasyonunun düşük olduğu şirketler.

Hile denetimi temel olarak; hile, suiistimal veya ihmal sonucu ortaya çıkan zararın ölçülmesi için gerçekleştirilen, çok geniş bir yelpazedeki faaliyetleri kapsamakta, zimmet, nafaka, sigorta hilesi gibi çok çeşitli hukuki vakalara dayanarak,

[66] Selçuk Gülten ve Serkan Terzi, ''Adli Muhasebe Uygulamaları'', **Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Mesleki Eğitim Notları**,2014/Mayıs,s.131,http://docplayer.biz.tr/19313890-Mesleki-ihtisas-egitimleri-adli-muhasebe-uygulamalari.html

diğer finansal iddialarla ilgili olarak ilgili tarafa dava açmak için veya dava beklentisi nedeniyle yargılama sürecinin bir parçası olarak da yapılmaktadır.[67]

Hile denetiminde, hile incelemesi sırasında yapılması gereken işlemler, denetimin odak noktası olarak belirlenir ve bu işlemler üzerinde eğer hileli bir durum fark edilirse hile şemaları oluşturularak hazırlanan verilerle birlikte denetim modeli belirlenir ve gerekli analizler yapılarak hile olup olmadığı kanaatine varılmış olur. Hileli işlem bulunması durumunda soruşturma gündeme gelir. Soruşturma aşamasında hilenin varlığı kesin olmamakla birlikte soruşturma bu ihtimali araştırmayı hedefler.[68]

Denetim ve yargı sürecinde sağlıklı veriye ulaşmak için soruşturulan alan ve personele doğru soruların sorulması gerekir. Planlama öncesinde erişilmesi gereken bilgiler şunlardır:[69]

Ne Oldu?

- Olay nasıl açığa çıktı?
- Kim ortaya çıkardı?
- Hile ihtimalinin farkına varan kimdi?

Kanıtlar

- Ele geçirilen kanıtlar nelerdir?
- Kanıtların netlik derecesi nedir?
- Açığa çıkartılacak deliller nelerdir?
- Hile şemasını ve şemada yer alan kişileri deliller ne kadar açığa çıkartabilmektedir?

Şüpheliler Kimler?

- Esas şüpheli kim?
- Esas şüpheli hangi kademede?
- Esas şüpheli hala işletme çalışanı mı?
- Esas şüpheli veya şüphelilerin yetkileri askıya alındı mı?

[67] http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/pdf/p7int_2006_dec_pilot_q_and_a.pdf (Erişim tarihi:18.04.2016).

[68] Seçkin Gönen ve Mithat Rasgen, ''Hile Denetiminde Benford Yasası: Borsa İstanbul Örneği'', **Uluslararası Ticaret, Finans, Lojistik Dergisi**, cilt:1, sayı:1, s.96.

[69] Tracy L. Coenen, **''Expert Fraud Investigation''**, John Wiley&Sons,Inc.,USA, 2009, s.23.

- Soruşturmanın sonuçları çalışanın işletmedeki ilerideki konumunu etkileyecek mi?
- Hile şemasındaki diğer şüpheliler kimler?
- Hilenin meydana çıkmaması için destek olanlar kimlerdir?

Hile şemasında işletme dışından birileri var mı?

- Tedarikçi, müşteri veya diğer taraflardan hile şemasında yer alanlar kimlerdir?
- İşletme dışı taraflar, kişisel olarak mı; yoksa kurumsal olarak mı hile şemasında yer alır?
- Soruşturmada işbirliği yapılabilir mi?
- İşletme dışı kısımda ihtiyaç olabilecek dokümanlar var mı?

Kilit çalışanlar

- Hileden etkilenen birimler kim tarafından açıklanabilir?
- Yöneticiler kimler?
- Soruşturma için önemli bilgiler kimlerden elde edilebilir?
- Bilgi ve dokümanların toplanmasında kimler yardım edebilir?
- Soruşturma ekibi raporlamayı kime yapacak?
- Soruşturma ekibinin ihtiyaçları ve ilerlemeleri kiminle paylaşılacak?

Kimler bilmeli

- Süreç hakkında kimlerle ne kadar bilgi paylaşılacak?

Gizlilik

- Soruşturma gizlilik-sessizlik içinde başlatılmalı mı?
- Soruşturmanın başlangıcını kimler bilmeli?
- Soruşturmanın operasyonel süreçlerinde etkisi en aza indirilebilir mi?
- Dokümanlara, bilgisayarlara ve çalışanlara erişim gerekli mi?

Veri ve belgeler

- Bilgilere nasıl erişilebilir?

- Birimde/işletmede destek olacak personel kimdir?
- İşletme dışı ilgili taraflardan bilgi almak için imza yetkisine gerek var mı?

Soruşturma hedefleri

- Soruşturmanın kapsamı nedir?
- Yanıt verilmesi gereken sorular nelerdir?
- Hangi ölçüde kesinlikle sonuçlar istenmektedir?
- Soruşturma raporunu kimler teslim alacak?
- Rapor hangi amaçla kullanılacak?

Elektronik muhasebe uygulamalarında da hile denetimi süreci aşağıdaki sınıflandırılmaktadır:[70]

- Elektronik ortamda yakalama,
- Elektronik doküman olarak yakalama,
- Basılmış dokümanların denetimi,
- E-defter ve e-belgelerin baskı çıkışlarında denetim uygulamalarının gerçekleştirilmesi,
- Tutarsızlıklara dayalı yanlış ve yanıltıcı bilgilerin sorgulanması,
- Kuvvetli yaptırımlar (eğer yanlış bilgi olduğu kanıtlanmış ise)

1.2.1. Hilelerin Fark Edilmesi

Muhasebe sistemi içerisinde özellikle belgeler ve kayıtlar üzerinde yapılan hileli işlemler kasıtlı olarak yapıldığından dolayı ortaya çıkması oldukça güçtür. Çünkü insan zekâsı gelişen teknolojiyle birleştiğinde gitgide yeni hile yöntemleri ortaya çıkmaktadır.[71]

[70] Süleyman Yükçü ve Seçkin Gönen, ''Fraud auditing in electronic accounting practices''**, African Journal of Business Management,** Vol. 6(4), pp. 1222-1233,1 February, 2012, s.1231.
[71] Hasan Abdioğlu,''Vergi Denetiminde Kırmızı Bayrakların Kullanımı'', **Muhasebe ve Finansman Dergisi,** sayı:36, 2007, s.164.

1.2.1.1. Hile Belirteçleri(Kırmızı Bayraklar)

Kırmızı bayrak (hile belirteci); gerekli ve yeterli delil olmadan hile yapılma ihtimallerini değerlendirerek bizi bu hilelere götürebilecek işaretlerdir.

Bazı davranışsal özellikleri hilenin belirteci olarak kabul edebiliriz. Çalışanlar için ortak kırmızı bayrakların bazıları şunlardır:[72]

- Kendi imkanlarının ötesinde bir yaşam sürmeye başlama veya yaşam tarzında önemli bir değişiklik olması,
- Kendi işlerine odaklanma veya görevleri paylaşmak için isteksiz hale gelme,
- Tatil zamanıyla ilgili endişeli hale gelme veya iş yerine en önce gelip, en geç çıkma,
- Madde bağımlılığı belirtilerinin görülmesi,
- Haklı olsun-olmasın diğer çalışanlara karşı kin tutma.

Davranışsal kırmızı bayrakların dışında muhasebe kayıtları ve defter- belge düzeni ile ilgili düzensizlikler hile belirteci olarak değerlendirilebilir. Hilenin ortaya çıkmadan bunun göstergesi olan işlemlerin en başında kayıtlar ve defterlerle ilgili işlem ve düzenlemeler gelmektedir.

1.2.1.1.1.Muhasebe Kayıtları ile İlgili Düzensizlikler

Muhasebe kayıtları için belirteç olabilecek nitelikteki işlemler aşağıda sıralanmıştır:[73]

1. Finansal tabloların analiziyle ulaşılan sonuçların anlamsız çıkması,
2. Muhasebenin dönemsellik ilkesine uygun, tamamen ve doğru biçimde kayda alınmayan işlemler,
3. Yetkisiz ve dayanağı olmayan işlemler,

[72] Ron Klein, ‘’How to Avoid or Minimize Fraud Exposures’’, **The CPA Journal**, vol:85/3,2015, s.164.

[73] Nejat Bozkurt**; "Çalışanların Yaptıkları Yolsuzluklar, Bunların Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesi",** Aktaran: Hasan Abdioğlu**;** ’’Vergi Denetiminde Kırmızı Bayrakların Kullanımı’’, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, sayı:36, 2007, s.164.

4. Ortaya çıkan sonuçları etkileyebilecek son dakika düzeltmeleri,
5. İşletmenin tuttuğu kayıtlar ile alınan teyitler arasında görülen farklılıklar,
6. Stok ve fiziki varlıklarda afaki kayıpların yaşanması,
7. Hurda ve fire miktarındaki artış,
8. Faaliyet hacmine göre kasada yetersiz veya yüksek tutarda nakit paranın bulunması,
9. Hacim olarak küçük fakat yüksek değerli ve fazla talep gören stoklar,
10. Vadesi geçmiş olan alacaklarda artış görülmesi,
11. Finansal tablolarda açıklanamayan değişmeler veya yıllar önce meydana gelmiş olayların bilanço dipnotlarında yer alması,
12. Şirket birleşmelerinde masrafların yüksek, varlık değerlerinin düşük gösterilmesi,
13. İşletme tarafından yapılan ödemelerin banka yoluyla değil nakit yürütülüyor olması,

1.2.1.1.2. Defter ve Belge Düzeni ile İlgili Düzensizlikler

İşletmelerin tutması gereken zorunlu defterlerde yapılabilecek değiştirme veya oynamalar kırmızı bayrak olarak değerlendirilebilir. Defter tasdiklerinden, evrak seri numaraları veya evrak basımının nerede yapıldığı bile hile belirteci sayılabilir.

1. Tasdik yapılması gereken defterlerin tasdiklerinin yapılmaması,
2. Mükellefin vergi dosyasında matbaa onaylı belge basım fişlerinin yer almaması,
3. Üzerinde oynama yapılmış veya kaybedilmiş belgeler,
4. Belgelerin asıllarının yerine fotokopilerinin yer alması,
5. Belgelerin seri ve sıra numaralarının birbirini takip etmemesi
6. Belgeler üzerinde yapılan düzenlemeler–değişiklikler.

1.2.2. Hile ve Usulsüzlük Tespitinde Pro-aktif Yöntemler

Hile denetiminde; hilenin varlığını tespit edebilmek veya ortaya çıkan bir hile olayında mevcut durumu lehine çevirmek için kullanılan yöntemler tümevarım ve tümdengelim olmak üzere ikiye ayrılır.

1.2.2.1. Tümevarım

Tümevarım, bilindiği gibi olaydan kaynağa doğru yönelen bir yöntemdir. Hile denetimi açısından da durum pek farklı değildir; hile kaynakları ve hile belirtileri tespit edilir ve buradan hareketle hileye ulaşılmaya çalışılır. Bu yöntemin uygulamasında Benford Yasası(sayısal veri analizi) ve veri madenciliği gibi tekniklerden yararlanılır.

1.2.2.1.1. Benford Yasası

Benford Yasası, bir veri seti içinde sayılarda kullanılan rakamların olasılık dağılımları ile ilgili bir matematik kuralıdır. Bir sayının belirli bir hanesinde bulunması ile ilgilidir.

Rakamların sayıların çeşitli hanelerinde eşit olasılıklarla bulunmadığı ile ilgili yapılan ilk çalışma Simon Newcomb'a aittir.1881 yılında yayınlanan makalesinde rakamların aslında gelişigüzel sıralanmadığı vurgulanmıştır. Özellikle ilk rakamların daha çok kullanıldığı kanısına varmıştır aynı bir kitabın ilk sayfalarının diğerlerinden daha çok yıpranması ve kullanılması gibi sonuçlara ulaşmış ve bunları yayımlamıştır.[74]

Benford Kanunu rakamların ortaya çıkış sıklıklarını yani frekansları ile gerçek muhasebe ortamında ortaya çıkan ilk rakamların frekansların değerlendirilmesine dayanmaktadır. Eğer frekanslar yasaya uygun bir şekilde seyretmiyorsa bu kasıtlı bir fiili, yani muhasebe hilesinin varlığını belirtmektedir.[75]

---

[74]Mustafa Kocameşe, **''Benford Kanunu ve Vergi Denetiminde Kullanılabilirliğinin İncelenmesi''**, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2006.

[75] Selim Yüksel Pazarçeviren, ''Adli Muhasebecilik Mesleği'', **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt:1, sayı:2, 2005, s.6.

Yöntemde en avantajlı kısım düşük maliyetli olmasıdır; şirketin veri tabanına uygulanmaktadır. Potansiyel şüphelilerin yöntemin hile tespiti için kullanıldığını anlama ihtimali düşüktür. Böylece hilenin ortaya çıkma ihtimalini arttırılmış olur.[76]

1.2.2.1.2. Veri Madenciliği

Veri madenciliği genel olarak; veri depolarında saklı kalmış, keşfedilmemiş bilgilerin, veriler arasındaki kavramsal ve niteliksel ilişkilerin, ayrışma ve yönelimlerin çeşitli modelleme ve analizler yardımı ile mantıksal tahminlemelerin yapılması sayesinde ortaya çıkartılması olarak tanımlanabilir.[77]

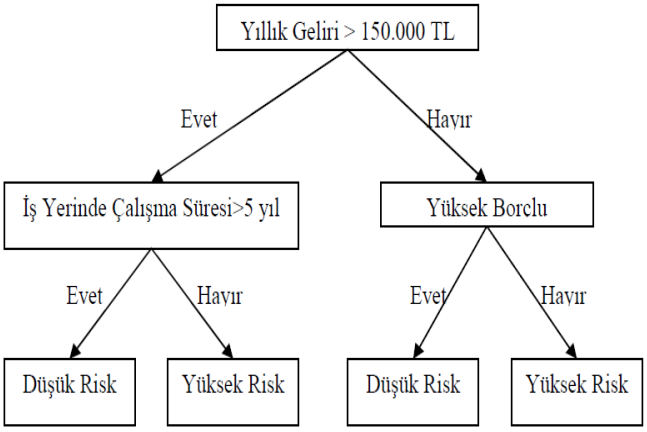
Veri madenciliği başlı başına bir çözüm değil; çözüme giden yolda bir araç, problemi çözmek için destekleyici karar ve sorunu çözmek için gerekli bilgiyi sağlayan süreçtir.

Hile tespiti veri madenciliğinin en önemli uygulama alanlarından biridir. Hile tespiti uygulamalarının gelişmesi, ödemeler sisteminin kayıplarının azalıp daha sağlıklı işlemesini sağlayacaktır.

Veri madenciliği uygulamalarında hileyle ilgili karar ağacı yöntemi aşağıdaki gösterilen şekilde de ifade edildiği gibi düzenlenebilir. Burada ilk başta gelir unsurundan başlanılarak, onu arkasından kıdem ve sosyal yaşantı unsuru takip etmiştir. Aşağıdaki şekilde veri madenciliği uygulamalarında karar ağaçlarına bir örnek düzenlenmiştir. Örnek 150.000 TL şeklinde değerlendirilmiştir.

[76] Hasan Abdioğlu, ''Hilelerin Önlenmesi ve Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Proaktif Yaklaşımlar'', **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, 2007/Mayıs, s.128.
[77] Ali Alagöz ve Diğerleri, ''Bir Kurumsal Zekâ Teknolojisi Olarak Veri Madenciliği İle Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi''**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Dr. Mehmet YILDIZ Özel Sayısı, 2014, s.3.

Şekil 11: Veri Madenciliği Uygulamalarında Karar Ağaçları



Kaynak: Ali Alkan,‘’Finansal Uygulamalarda Veri Madenciliği’’, **TBD İstanbul Bilişim Kongresi**, 2007, http://www.infora.com.tr/InforA_Dokumanlar/Finansal%20Uygulamalarda%20Veri%20Madenciligi_TBD_080607.pdf (Erişim Tarihi:20.04.2016).

1.2.2.2. Tümdengelim

Bu stratejik method hile incelemesi yapanlara geleneksel yöntemlerden ziyade yeni bir bakış açısı sağlamaktadır. Bu yöntem müşteriye özel, belirli dolandırıcılık türlerine yönelik tam popülasyon analizidir. Bu yöntemde; hile incelemesi yapanlar ve yöneticiler, tesadüfleri veya kırmızı bayraklar gibi belirteçleri beklemek zorunda değildir. Zarar vermeden önce hilenin bulunmasını amaç edinmesi bu yönteme proaktif özellik kazandırır.[78]

1.2.3. Hileyi Önleme Çalışmaları

Yapılan araştırmalar her tür işletmenin hileye maruz kalabileceğini göstermektedir. Bu nedenle hileyi önleme, caydırma ve tespite yönelik faaliyetler önem kazanmakta, bu noktada hilenin önlenmesi, caydırılması ve tespit edilmesi ile ilgili sorumluluklar konusu gündeme gelmektedir. Hilenin giderek büyüyen bir problem halini alması ve neden olduğu kayıplardaki artış, kurumsal yönetim bağlamında hile ile ilgili olarak sorumlulukları yeniden gündeme getirmiş, ortaya

[78] Conan C. Albrecht ve W. Steve Albrecht, ’’Strategic Fraud Detection: A Technology-Based Model’’; **Rollins Center for eBusiness**, s.21https://tr.scribd.com/document/74604785/F04-Strategic-Fraud-Detection (Erişim Tarihi: 20.08.2016)

çıkan skandallar detaylı incelendiğinde hilenin önlenmesi ve tespiti konusunda sorumlulukların yerine getirilmesinde önemli problemler olduğu tespit edilmiştir.[79]

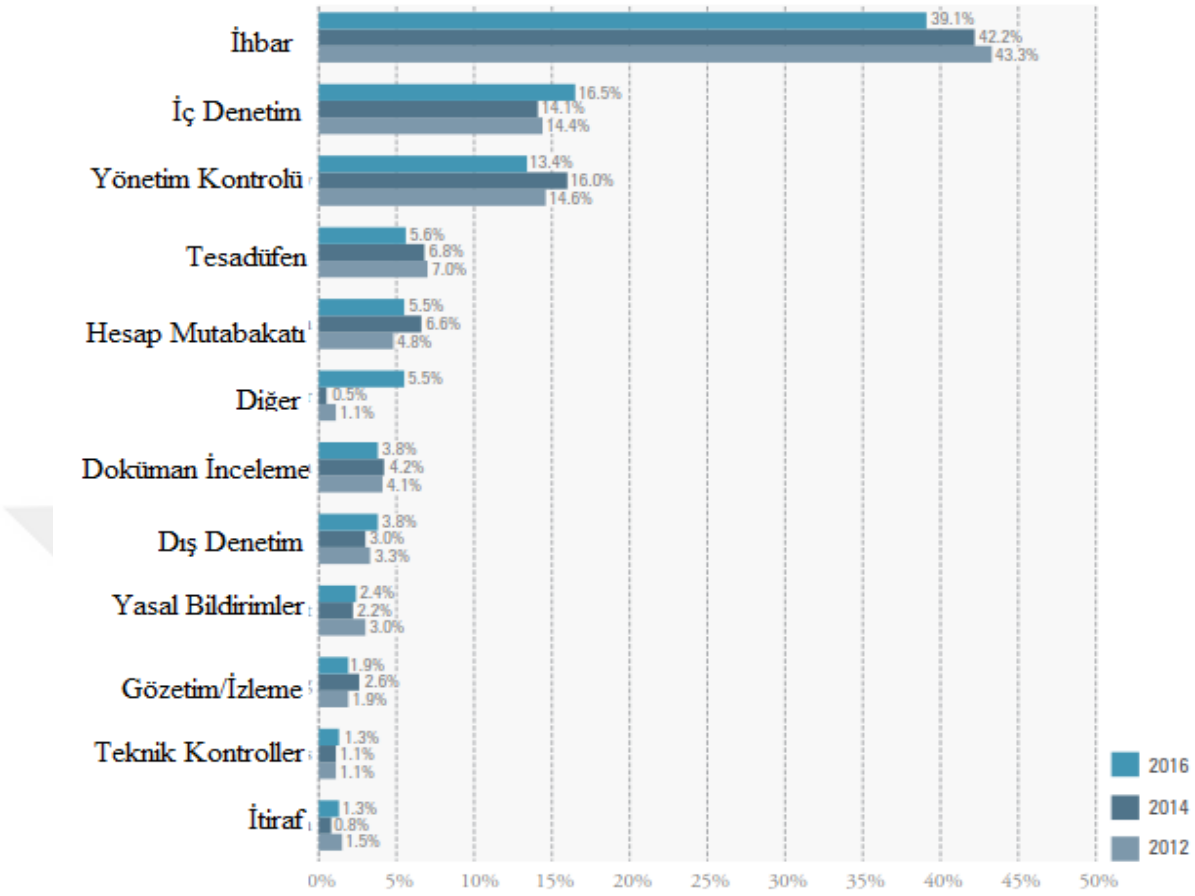
Hilenin ortaya çıkması önemlidir; ama önleme çalışmaları daha da önemlidir. Bu alanda yapılan çalışmaları geleneksel ve çağdaş yöntemler olarak ayırmak mümkündür. Teknolojinin gelişmesi ve hilenin artık ciddi anlamda ele alınması bu yöntemlerin oluşmasına temel olmuştur.

ACFE'nin 2016 yılında yayımladığı küresel hile raporundan alınan aşağıdaki şekilde suiistimallerin tespit edildiği yöntemler gösterilmiştir. 2012-2014 ve 2016 yıllarını kapsayan grafikte 1. sırada ihbar yer almaktadır. Yıllar bazında ihbar oran olarak azalmaktadır; bu da suiistimallerin ortaya çıkmasında artık daha teknik yöntemlere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Hesap mutabakatı, doküman inceleme, gözetim/ izleme ve teknik kontroller gibi yöntemlerin oran olarak düşük olması meslek mensuplarının ağır iş yükleri nedeniyle belirtilen kontrolleri yapamamalarıdır. Zaten bu nedenle hile denetimi özel bir uzmanlık gerektiren ve üzerinde durulması gereken bir alandır.

Aşağıdaki şekilde suiistimallerin ilk tespit yöntemleri 2012-2014-2016 yılları itibariyle yer almaktadır.

[79] Tamer Karausta ve Adnan Dönmez, "Mesleki Hile ve Bir Çözüm Önerisi Olarak Adli Denetim: Türkiye'de SPK'dan Yetki Almış Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma", **Mali Çözüm Dergisi**, sayı:115, 2013, s.64.

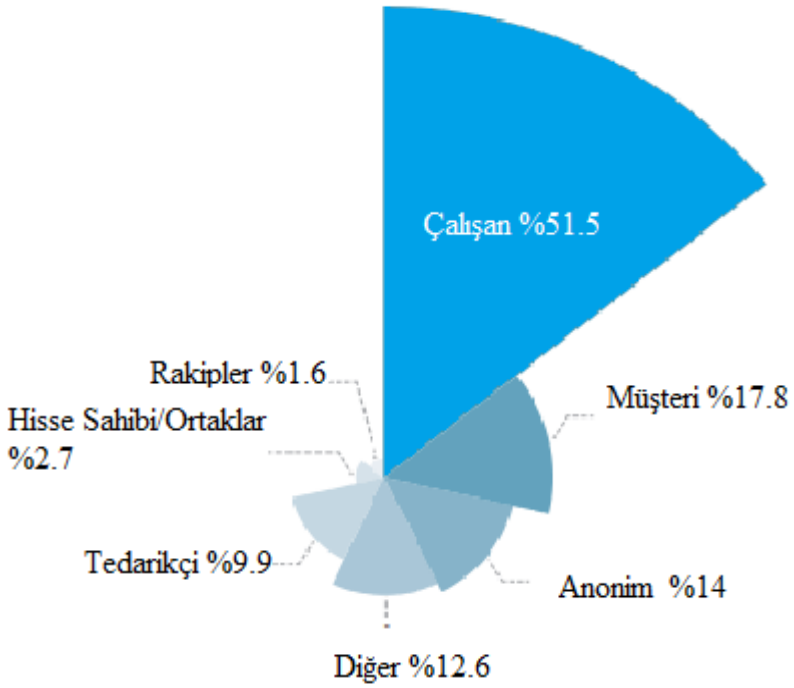
Şekil 12: Suiistimallerin İlk Tespit Yöntemi



Kaynak: ACFE Raporu; 2016; s.21

ACFE'nin raporunda belirtilen suistimal yöntemlerinden en yüksek orana sahip olan ihbar kaynakları aşağıdaki şekilde gösterilmiştir. Hileyi ihbar edenlerin büyük çoğunluğu işletme çalışanlarıdır. Bunun nedenleri arasında en mantıklı olan çalışanların işletmeyi en iyi tanıyan kesim olması ve hile yapma ihtimalinin en kuvvetli olan hile gruplardan biri olmasıdır.

Şekil 12: Suiistimallerin İlk Tespit Yöntemlerinden İhbarın Kişiler Bazında Dağılımı



Kaynak: ACFE Raporu, 2016, s.26

1.2.3.1. Hilenin Önlenmesinde Geleneksel Araç ve Yöntemler

Hilenin önlenmesinde geleneksel araç ve yöntemler aşağıda sıralanmıştır. İç denetim, iç kontrol ve bağımsız denetim olarak sıralanmıştır.

1.2.3.1.1. İç Kontrol

İşletmelerin büyüyüp gelişmesi, yönetimlerini daha karmaşık hale getirir. Böylece iç kontrolün öneminin farkına varılmaktadır. Üst düzey yöneticilerinin işletmenin faaliyetlerini direkt olarak takip etmeleri gitgide zorlaşmaktadır. Bu sebeple; hile ve yolsuzlukları asgari düzeye indirecek, aynı anda verimliliği yükseltecek işletmenin ticari hacmine uygun, sürekli yenilenebilir ve etkili bir iç kontrol sisteminin faaliyete geçmesi gerekmektedir.[80]

İç kontrol beş faktörden meydana gelir. Bunlar kontrol ortamı, risk değerlendirmesi, kontrol faaliyetleri, bilgi-iletişim ile gözetimdir. Bunlar arasında en önemli faktör kontrol ortamıdır, bunun nedeni ise kontrol kültürünü, işletme

[80] Tuba Yaman, **''Finansal Tablolar Aracılığı ile Kullanıcılara Yanıltıcı Bilgi Sunulması ve Sonuçları''**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s.46.

yönetiminin hesap vermesini ve hileye karşı uygulanan program ve kontrollerin izlenmesi ve değerlendirmesini kapsamaktadır.[81]

Etkin bir iç kontrol sistemi; hata, hile ve suiistimal gibi olaylara karşı bir güvencedir. Bu sistem; hırsızlığı güçleştirmeyi, takip edilemeyen hırsızlıkları olanaksızlaştırmayı ve muhasebe hatalarını önlemeyi öngörmektedir, ayrıca işletmede oluşabilecek çalma eğilimini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.[82]

İç kontrol sistemi, tepe yönetimi tarafından saptanmış yönerge ve kaidelere uygun hareket edilmesini ve raporların doğru, zamanında ve noksansız olarak hazırlanıp yönetime sunulmasını sağlamaktır. Bağımsız denetçiler yaptıkları denetimde iç kontrol bölümlerinden aldıkları bilgileri tekrar değerlendirerek ve denetlenen işletmelerin muhasebe sistemi tarafından tutulan hesapları ve hazırlanan finansal raporların güvenilirliğini sorgulamaktadır. Böylece iç kontrol sisteminin varlığı işletme yönetiminin sorumluluğunu arttırmakta ve hilelerin önlenmesine sebep olmaktadır.[83]

1.2.3.1.2. İç Denetim

İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden, bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. Kurumun risk yönetim, kontrol ve yönetişim süreçlerinin etkinliğini değerlendirip, geliştirmek amacıyla sistemli ve disiplinli bir yaklaşım oluşturmasına ve böylece kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur.[84]

İç denetim faaliyetinin çok yönlü kapsamı; mali denetim, uygunluk denetimi, operasyonel denetim ve bilgi sistemleri denetimi gibi çeşitli denetim faaliyetlerini içerir. Bu işlev ve kapsam özellikleri ile iç denetim; işletmelerde mali raporlama sisteminin güvenilirliği, yasa ve düzenlemelere uygunluk, faaliyetlerin ekonomikliği,

---

[81] W.Thomas Golden, L. Skalak ve Mona M. Clayton, **''A Guide to Forensic Accounting Investigation'',** NewYork: John Wiley&Sons,2006, s.161,162.

[82]Aktaran: Onur Baydarol, ''İç kontrol sistemi etkinliğinin muhasebe denetimindeki önemi ve kontrol riskinin belirlenmesi'',**Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.19, Arnold W.Johnson, Auditing Principles and Case Problems, Holt, Rinehart and Winston, Newyork, 1964, s.49-50.

[83] Ersin Güredin, **''Denetim ve Güvence Hizmetleri- SMMM ve YMM'lere Yönelik İlkeler ve Teknikler''**, Arıkan Yayınevi, Ankara, 2007, 11. Baskı, s.165.

[84]https://www.tide.org.tr/page.aspx?nm=ic_denetim (Erişim Tarihi:19.03.2016)

etkinliği ve verimliliği, bilgi sistemlerinin güvenilirliği için vazgeçilmez, olmazsa olmaz faaliyetlerden biri olarak kabul edilmelidir.[85]

Endüstri ve sektörlere göre değişmekle birlikte, hile ve usulsüzlük ile mücadelede iç denetimden asgari düzeyde aşağıdaki 9 görevi yapması beklenmektedir:[86]

- Çalışanlara yönelik güvenlik soruşturmaları,
- Analitik incelemelerin daha kapsamlı kullanılması,
- Tedarikçi ve yüklenici firma sözleşmelerinin incelenmesi,
- Ekonomik casusluk tehdidi analizi,
- İç kontrol değerlendirilmesi,
- Teknik sistemin güvenliği,
- Hile ve usulsüzlük politikası,
- İhbar hattının kurulması,
- Güvenlik duvarı ve dijital analizler.

1.2.3.1.3. Bağımsız Denetim

Bağımsız denetim, hem işletme içine ve hem de işletme dışına değer yaratan bir faaliyet olarak bir taraftan finansal raporlamanın kalite ve güvenilirliğini yükseltirken, diğer taraftan işletme yönetici ve personeline denetim sürecinde geliştirdiği gözlemlerini aktarmakta ve toplam olarak bakıldığında ekonominin ve sermaye piyasalarının etkinliğine katkı sağlamaktadır. Bağımsız denetim, muhasebe personelinin yaptığı kayıt ve malî tabloların gözden geçirileceğini düşünmesini sağlayarak işletmeye ve finansal tablo kullanıcılarına dolaylı olarak başka bir getiri sağlamakta, personelin hiç denetim geçirmediği durumlara oranla daha dikkatli ve

[85] Ali Kamil Uzun; **"**İşletmelerde İç Denetim Faaliyetinin Başlatılmasında Başarı Faktörleri"; Deloitte **İç Denetim Makaleleri**, (Erişim Tarihi: 20.06.2016).
[86] James L. Bierstaker, Richard G. Brody ve Carl Pacini, ''Accountant's perceptions regarding fraud detection and prevention methods'', **Managerial Auditing Journal**, 2006, vol:21/5, s.523-524.

özenli davranmasını sağlayarak en azından bazı yanlışlıkların engellenmesine yol açmaktadır.[87]

1.2.3.2. Hilenin Önlenmesinde Çağdaş Araç ve Yöntemler

Her işletmenin hile riski vardır ve bunlar değerlendirilmezse ciddi zararlara sebep olabilir. İşletmenin yapacağı yatırım ve işletmede meydana gelen her türlü değişme ve gelişmelerde hile riskini olumluya çevirebilecek olan beş adımlı süreç ismi verilen uygulama aşağıda sıralanmıştır:[88]

- Görevlere doğru kişileri atama,
- Üst düzey yönetimin desteği olduğundan emin olunması,
- ‘’Hile risk değerlendirmesi modeli’’ nin kapsamlı olarak geliştirilmesi; bu model dört aşamada özetlenebilir**;**

1. Şirketin hile risk faktörlerinin değerlendirmesi,
2. Mümkün olabilecek tespit şemaları ve senaryolarının oluşturulması,
3. Dolandırıcılık risklerinden öncelik taşıyanların belirlenmesi,
4. Hafifletici kontrolleri değerlendirmek,

- Sonuçları bildirmek,
- Yüksek risk alanlarını denetlemek.

1.2.3.2.1. İhbar

İhbar mekanizması temelde, herhangi bir kişinin fark ettiği hileleri yetkili mercilere bildirmesi sonucu yapılan yanlışlıkların yetkili kişilerce çözülmesini içermektedir. İhbarların yapıldığı yetkili merciler denetim komiteleri, iç denetçiler, dış denetçiler, üst yöneticiler ve hukuki yaptırımlar uygulayabilen (SEC gibi) kurumlardır. Organizasyon içindeki hileleri bilen ama herhangi bir şekilde bunu

[87] Canol Kandemir ve Şenol Kandemir, ’’Muhasebe Hilelerinin Önlenmesi ve Ortaya Çıkarılmasında Kullanılan Geleneksel Araç ve Yöntemler’’, **Mali Çözüm Dergisi**,2012 Eylül-Ekim, s.56.
[88] Paul E. Zikmund, ’’Company Fraud Risk Assessments-A Five-step Approach’’, **The Value Examiner**, 2006/Ocak, s.6.

ortaya çıkarmayan kişiler de dolaylı yoldan da olsa hile yapan gruplara dâhil olmaktadır.[89]

Hile ve manipülasyonların bir bölümü işletme defter ve belgelerinde iyice gizlenmeye çalışıldıkları ve diğer bir kısmı da defter ve belge dışı bırakıldıkları için bunların ortaya çıkarılmasında ve olabileceklerin önlenmesinde ihbarların yüksek etkinliğe sahip olduğu genel olarak sahip olunan bir düşüncedir. Bu nedenle, mesai sırasında veya dışında kimlik belirtmeden ihbar yapmanın özel kanallarının (anonim hatlar) oluşturulması ve yakından takip edilmesi önemlidir.[90]

1.2.3.2.2. Hile İncelemesi

Denetim ve kontrol faaliyetlerinin hileleri ortaya çıkarmakta etkili olamaması sonucu yeni gelişen alanlardan birisi adli muhasebe (forensic accounting) veya hile incelemesidir.(fraud examination) Adli muhasebeci veya hile incelemesi yapanlar yalnızca hileyi ortaya çıkarmaya yönelik kanıtlar bulmak için araştırma, soruşturma, denetleme ve kontroller gerçekleştiren, aynen bir suçlu gibi düşünebilecek sezgi ve yaratıcılığa sahip olan kişiler olmaktadır. Bunlar bağımsız ve iç denetçilerin tersine herhangi bir önemlilik eşiği olmadan ve bu nedenle küçük veya büyük olduğuna bakmadan bütün hile ve usulsüzlükleri derinlemesine incelemeye tabi tutmaktadır**.**[91]

1.2.3.2.3. Kurumsal Yönetişim

Yönetim hileyi azaltmak için kurumsal yönetişimi uygulamak ve süreçleri takip etmekle yükümlüdür. Önleme, caydırma ve tespit önlemini bir araya getirerek hile riski azaltılabilir. Hileyi engelleme ve caydırmayı önemsemek; hile sonrasında oluşabilecek zararları göz önüne aldığımızda daha etkili ve az masraflıdır. Hileyi önlemek için yönetim tarafından oluşturulan program ve yapılan kontroller hile üçgeninin bir ayağı olan fırsat unsurunu azaltmaya yardımcı olur. Hileyi bulmak, caydırmak ve önlemek için üç yol vardır:[92]

---

[89] Ekrem Yıldız ve Tuba Derya Baskan,‘’Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Kullanılan Araçlar: BİST Şirketleri Üzerine Bir Araştırma’’, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 2014/Nisan, s.7.

[90] Canol Kandemir ve Şenol Kandemir, ’’Muhasebe Hilelerini Önlemede Çözüm Yolu Olarak Kullanılacak Stratejilerin Bileşenleri’’,**Mali Çözüm Dergisi**, sayı:21, 2012, s.23.

[91] Tracy Coenen,**Essentials of Corporate Fraud**, New York: John Wiley&Sons, 2008, s.126.

[92]Murat Emir,’’Hile Riskinin Denetim ile İlişkisi’’, **Mali Çözüm**, sayı:88, 2008/Temmuz, s.92.

- Yüksek etik kültürü oluşturmak ve korumak,
- Bilinen hile risklerinin hesaplanması ve hafifletmek için kontrollerin yerine getirilmesi,
- Uygun bir hile gözetim yönetimi geliştirmek.

1.2.3.2.4. Nitelikli Finansal Raporlama

Nitelikli finansal raporlama denince genel kabul görmüş muhasebe prensiplerine ve ilkelerine uygun raporlama akla gelmektedir. Üzerinde makyajlama yapılmamış finansal tabloların oluşturulması; işletmeleri hile riskinden uzaklaştıracaktır. Prensiplere uygun yapılmamış bir raporlama hile üçgeninin unsurlarından ortaya çıkma ihtimaline karşı kişinin üzerinde baskıya sebep olacaktır. Ayrıca ortaya çıkmama durumunda hile olaylarının artışına bu da hilenin diğer ayağı olan fırsat ve süreklilik arz etmesi durumunda ise akla yatkınlık kısmını oluşturacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM
ADLİ MUHASEBE

Günümüzde hiçbir kavram kalmamıştır ki; toplum kurallarını düzenleyen hukukla bağlantısı olmasın; şüphesiz ki muhasebe ve hukuk birbiriyle yakından bağlantılıdır. Diğer bölümlerde açıklayacağımız gibi adli muhasebe hukuk ve muhasebe gibi iki köklü alanın kesişme noktasıdır.

2.1. ADLİ MUHASEBE KAVRAMININ DOĞUŞU VE TANIMI

Adli muhasebe yeni bir alan olarak düşünülmesine rağmen oldukça geriye giden bu disiplininin kökleri 5.000 yıldan fazla bir geçmişe dayanmaktadır. M.Ö. 3.300-3.500 tarihleri arasında dünyanın ilk muhasebecileri olan Mezopotamya ve Mısır'daki katipler, ticari işlemleri ıslak kil tabletlerin veya papirüslerin üzerine kaydetmişlerdir. Bir katip orijinal dokümanı ince bir kil zarfın içine katlayıp koymakta, daha sonra dış tablet oynanıp kurcalanırsa bu bir soruşturmaya konu olmaktaydı. Mısırlı muhasebeciler, kraliyet denetçileri herhangi bir düzensizlik tespit ettiklerinde, para cezası, sakat bırakma hatta ölüm cezası verebildikleri için titiz kayıtlar hazırlamak hususunda son derece dikkatli hareket etmektedirler. MÖ. 321-184 arasında Hindistan'da Mauray dönemi boyunca kayıtlarda doğruluk ve suçlulara hesap sormaya yönelik bir eğilim gözlemlenmiş. Muhasebe kavramları üzerine en eski bilimsel çalışma olarak tanınan Kautilya'nın Arthasastra'sında, en az 40 farklı tip zimmet şekli sıralanmaktadır. Kautilya'da ayrıca, muhasebecilerin görevleri esnasında işledikleri kasıtlı dolandırıcılık, ihmal veya savsaklama şeklindeki suçlar için cezalandırılmaları gerektiği de vurgulanmaktadır.[93]

1824'lerde İskoçya Glasgow şehrinde James McClelland adında genç bir muhasebecinin mahkemelerin kullanması için ''İhtilaflı işlemlerde tabloların, raporların ve notların hazırlanması'' adında bir sirküler yayınlanmıştır. Adli muhasebede atılan somut adımlardan biri de budur.[94]

[93] Corne Oberholzer, "Quality management in forensic accounting",Diss.University of Pretoria, 2002, s.1.

[94]Nejat Bozkurt, **"Adli Muhasebenin İçeriği, Gelişimi ve Türkiye Uygulamaları**" İSMMMO Seminer Notları,http://archive.ismmmo.org.tr/docs/seminer/02112010_NejatBozkurt.ppt (Erişim tarihi:20.07.2016)

Adli Muhasebecilik kavramı ünlü suçlu Al Capone mahkemesi boyunca şöhret kazanmıştır. 1930`lar boyunca Amerikan İçki Yasağı Bürosu'nda bir ajan olarak çalışan Eliot Ness, Al Capone`un yakalanmasında oynadığı rol nedeniyle çok büyük bir ün kazanmıştır. Oysa Ness, Capone`un kariyerini bitirmekten sorumlu bir takımın sadece bir üyesidir. Gerçekte İç Gelir Servisi IRS'de bir muhasebeci olan Elmer Irey, vergi kaçıran Capone`un takibinde kilit bir rol oynamıştır. Irey, Amerika`nın ilk yüksek profilli adli muhasebecisiydi. "The silent investigators-sessiz soruşturmacılar" olarak adlandırılan araştırmacılar takımı, üstün araştırmacıları ve parçaları bir araya getirmedeki analitik becerileri ile Capone`un aksi iddia edilemez kronik finansal kanunsuzluklarını meydana çıkarmıştır.[95]

Adli muhasebe deyimi ilk olarak 1946 yılında Maurice E. Peloubet isimli bir muhasebeci tarafından kullanılmıştır ve bununla ilgili bir makale yazmıştır. 1980'lerin ortalarına doğru kaybolan varlıkların izini sürme, tekrar yerine koyma, suç soruşturmalarında işbirliği yapmak fikriyle hile denetimi kısmına, farklı içerikli medeni hukuk davalarında dava destek danışmanlığı yapmak gibi alanlarda sunulan ek muhasebe ve soruşturma hizmetleri, adli muhasebenin alanı içine dahil olmuştur.[96] Adli muhasebenin isminden de anlaşılabileceği gibi; ''adli muhasebe; finansal veriler yardımıyla işletmelerin yaşadığı hukuki problemleri çözmek için kullanılan uzmanlık alanıdır.''[97]

Bazı yazarlarca adli denetim olarak da anılabilen adli muhasebenin işletme sözlüğüne göre tanımı; ''zimmet veya hile gibi suç eylemlerinin soruşturulması ve kovuşturulması niyetiyle adli delil toplama ve izleme için muhasebe metotlarının ve özel metotların uygulanması'' olarak tanımlanmaktadır.[98]

Adli muhasebenin amacı; var olduğu iddia edilen veya oluşan hile ve hileyi gerçekleştirenleri belirlemek, hilenin tutar olarak açtığı zararı belirlemek ve bulguyu

---

[95] Gökhan Kuloğlu; **''Adli Muhasebe Kapsamında Kredi Kartı Dolandırıcılıkları ve Türkiye Örneği'';** Celal Bayar Üniversitesi Doktora Tezi;2007;s.12

[96]Hüseyin Aktaş ve Gökhan Kuloğlu, "Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Mesleği", **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi''**, cilt:8, sayı:25, Mayıs, s.109.

[97] Cemal Elitaş ve diğerleri,"Stance of Accounting Instructors to Forensic Accountancy Profession: Example of Turkey**", International Journal of Business and Social Science,** United States of America,Vol. 2, No. 10, June 2011, p.228.

[98] http://www.businessdictionary.com/definition/forensic-audit.html / (Erişim Tarihi: 25.03.2016)

müşteriye veya istenirse mahkemeye sunmaktır. Bir diğer faydası da işletmelerde hilenin önlenmesi ve tespit edilmesini cesaretlendiren bir ortam yaratmasıdır.[99]

Küresel çerçevede ‘’Forensic Accounting’’ olarak anılan kavram Türkçe’ye ‘’Adli Muhasebe’’ olarak çevrilmiştir. Adli muhasebecilik; muhasebe, denetim ve hukuki kavramların, ilkelerin, teorilerin, standartların ve yöntemlerin; hukuki meselelerin çözümünde araştırmacı bir yaklaşımla çalışılmasıdır. Bir diğer ifadeyle, finansal durumların hukuki sorunlarla bağını ve bu sorunlara uygulanmasını kapsayan uzmanlıktır. Geleneksel muhasebeden değişik olarak, muhasebe hilelerinin bulunması ve araştırılması üzerine kuruludur. Hilelerin tespitinde önemli bir yere sahip olan kırmızı bayraklar olarak bilinen uyarıcıların ve diğer finansal düzensizliklerin tespitinde denetçilere ışık tutarlar.[100]

Başka bir tanıma göre; adli muhasebecilik ekonomik veri analizlerinin dedektifliği mesleğidir. Muhasebe kayıtlarının gerçeğe uygun olarak yapılması, izlenmesi, plan yapılması, finansal analizler, işletmelere ve sahip olunan mal varlığına değer biçilmesi, nakit ve bütçe yönetimi, ticari defter ve belgelerin tutulması-saklanması, birleşme ve devralmaların değerlendirilmesi, borsanın manipüle edilme ihtimali ve de sigortacılık gibi birçok alanın incelenmesini gerektiren bir uygulama alanıdır.[101]

2.1.1. Adli Muhasebecilik Mesleği ve Faaliyet Alanları

Adli ve muhasebe kavramlarının bir araya getirilerek kullanıldığı ‘’adli muhasebe’’de adli kelimesi mevzunun hukuki kısmına, muhasebe kelimesi ise ticari işlemler sonucunda ortaya çıkan hesap işleri konusunu ifade etmektedir. Karar verme noktasında bir kesişim noktasıdır. Hukuk ve muhasebe bilgi sistemlerinin bir disiplin olarak birleştiği adli muhasebe, adli yargı kurumlarının kararlarına yardımcı olmak

[99] Tommie W. Singleton ve Aaron J. Singleton, **“Fraud Auditing and Forensic Accounting: Background of Fraud Auditing and Forensic Accounting”** Chapter 1, 2010, s.15.
[100] Hasan Abdioğlu, ‘’Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesinde Muhasebe Meslek Elemanlarının Rolleri ve Sorumlulukları’’,**Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, sayı:28, 2009, s.53.
[101] Hayrettin Usul ve Metin Topçuoğlu, ‘’Finansal Manipülasyonların Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesinde Adli Muhasebenin Önemi: Türk Hukuk Sisteminde Var Olması Gerekliliği Üzerine Bir Tartışma’’**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt:16, sayı:3,2011, s.54.

üzere finans, hukuk ve ticaret alanındaki işleyişlere ilişkin kapsamlı bir bilgi seviyesine ve bu bilginin uzmanlarca kullanılmasına ilişkin bir anlayışı kapsar.[102]

Muhasebeciler 1900'lü yılların başında dünyada bir bakıma dolandırıcı dedektifleri olarak da anılmaktaydı. Geçen zaman içinde şirketlerin büyümesi ve işlemlerinin karmaşıklaşması onlara farklı sorumluluklar yüklemiştir. Sahtekarlıkların bulunması ve önlenmesi için genel denetim tekniklerinden farklı, bağımsız ve adli yöntemler içeren bir uygulama alanı oluşmuştur. Genellikle bu alanlar örgütsel ve kavramsal farklılıklar gösterse de; denetim firmaları denetleme ve adli uygulamalarının her ikisine sahip olsalar da bu alanlar örgütsel ve kavramsal olarak farklılıklar gösterir.[103]

Soruşturmacı tekniklerin kullanımı, muhasebe ve ticaret becerileri ile birleştirmek, mahkemede tanıklık ve uzman şahitler tarafından değerlendirilmesi için fikir ve düşünce geliştirme, karmaşık finansal bulmacaları çözme, dolandırıcılık soruşturma, zararların belirlenmesi, işletmelere değer biçme ve diğer finansal problemlerin çözümünde kullanılan sezgisel bir ele alış biçimidir.[104]

Adli muhasebe farklı birçok sektöre hitap eder ve geniş bir alanda kullanılmaktadır. Adli muhasebecilerin hizmet alanına girebilecek faaliyet konularından bazıları şu şekilde sıralanabilir:[105]

- Ortaklık veya hissedar davaları,
- Kişisel yaralanma iddiaları / motorlu taşıt kazaları,
- İşin durması / sigortadan istenebilecek diğer tazminat talepleri,
- Yönetim/çalışan hile soruşturmaları,
- Boşanmalarla ilgili finansal anlaşmazlıklar,
- İşletmenin mali kayıplarına ilişkin davalar,

[102] Sami Karacan,''Hukuk ile Muhasebenin Kesişme Noktası: Adli Muhasebe'', **Uluslararası iktisadi ve idari incelemeler Dergisi**, sayı:8, 2012, s:107.
[103] G. Stevenson Smith, **'**'The Past, Present, and Future of Forensic Accounting'', **The CPA Journal**, 2015, Vol. 85,Issue :3, p.21.
[104] Oberholzer, s.5.
[105] Forensic-Accounting, 2005; http://www.forensic-accounting-information.com/forensic-accounting-careers.htm (Erişim tarihi: 15.07.2016).

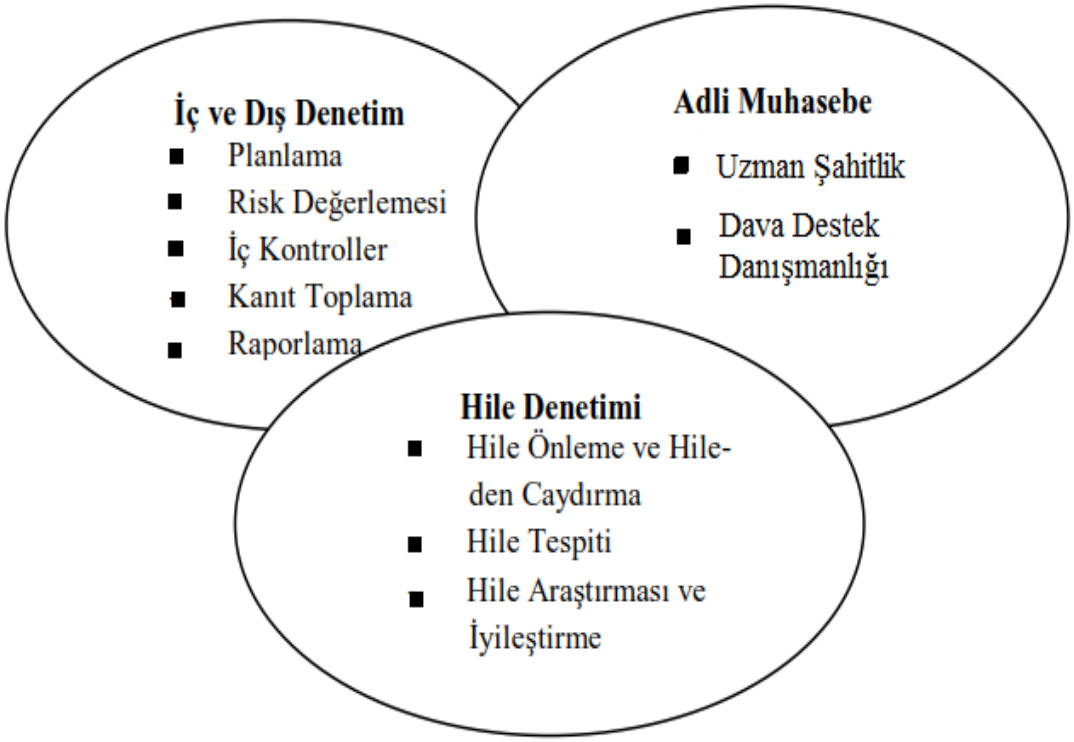
- Uzlaşma ve tahkim
- İş suiistimalleri.

Denetim, hile denetimi ve adli muhasebe arasındaki ilişki aşağıdaki şekilde gösterileceği gibi birbirleriyle iç içe geçmiş bulunmaktadır. Denetim bilgisi ve yetkinliği, hile denetimi ve adli muhasebeyi destekler niteliktedir. Geleneksel denetim yöntemleri, hilenin tespit edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Denetim, hile denetimi ve adli muhasebe arasındaki ilişki dinamik nitelikte olup; siyasi, yasal, sosyal ve kültürel olaylara bağlı olarak değişim göstermektedir. Bu durumda denetim mesleği ile uğraşanlar finansal tablolardaki hilenin tespit edilmesinde en az düzeyde bilgi ve beceriye sahip olmak durumundadırlar. Bu şekilde bilgi ve beceriye sahip olanlar, temel hukuk ve suç bilimine ilişkin bilgi sahibi olanlar hile denetiminin yanı sıra dava destek danışmanlığına ve muhasebe alanında uzman bilirkişilik yapmaya da yetkili olacaklardır.[106]

Denetim, adli muhasebe ve hile denetimi arasındaki ilişki aşağıdaki şekilde görüldüğü gibidir.

[106] Mary-Jo, Kranacher,W. Morris Bonnie, Timothy A. Pearson and Richard A. Riley, Jr. 2008**, ''A Model Curriculum for Education in Fraud and Forensic Accounting, Issues in Accounting Education''**,Vol.23, No. 4,November, p.508-509, pp. 505–519'dan Aktaran: Ganite Kurt, Tuğba Uçma,s.163.

Şekil 13: Denetim, Adli Muhasebe ve Hile Denetimi Arasındaki İlişki



Kaynak: Mary-Jo, Kranacher,W. Morris Bonnie, Timothy A. Pearson and Richard A. Riley, Jr. 2008, **''A Model Curriculum for Education in Fraud and Forensic Accounting, Issues in Accounting Education'',**Vol.23, No. 4,November, p.508-509, pp. 505–519'dan Aktaran; Ganite Kurt, Tuğba Uçma; s.163.

2.1.1.1. Hile Denetçiliği ve Araştırması (İdari Destek)

Adli muhasebecilik mesleğinin günümüzde ulaştığı noktaya bakacak olursak; önceleri şirket yönetici veya pay sahipleri ancak bir sahtekarlık ihtimali söz konusu olduğunda adli muhasebecilere ihtiyaç duyarlardı. Bugün ise Amerikalı iş adamları artan oranda, aktif hile kontrolörleri olarak adli muhasebecilere başvurmaktadırlar.[107] Özellikle 2000'li yılların başlarından beri farklı alanlarda ve formlarda yapılan hileler toplumun önemli problemlerinden biri haline gelmiştir. Çok çeşitli biçimlerde yapılan hileler miktar ve tutar olarak giderek artmaktadır. Yapılan hilelerin sebepleri ve hilekarların özellikleri önemli istatistikler olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin; ACFE'nin 2016'da yaptığı çalışmaya göre dünya üzerinde her yıl işletmelerin karlarının %5'inin hile yoluyla eriyip kaybolduğu ortaya çıkarmıştır.

[107] Pazarçeviren, s.2

Günümüz dünyasında işletme çalışanları, tepe yöneticileri ve bireyler tarafından çeşitli alanlarda ve biçimlerde hileler yapılabilmektedir. Yapılan bu hileler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:[108]

- İşletme çalışanları tarafından işletmelerine karşı yapılan hileler,
- Beyaz yakalılar tarafından yapılan hileler,
- İşletme tepe yöneticilerinin işletme ilgililerini yanıltmaya yönelik olarak yaptıkları mali tablo hileleri,
- Yatırımlarla ilgili hileler,
- Ticari rüşvetler ve komisyonlar,
- Banka işlemleri ile ilgili hileler,
- Elektronik fon transferleri ile ilgili hileler,
- Kredi kartı hileleri,
- Bilgisayar hileleri,
- İnternet yoluyla yapılan hileler.

Yukarıda sıraladığımız gibi hileli işlemlerin kapsamı çok genişlemiş ve zararları ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu tip hilelerin ortaya çıkarılmasının yanında önlenmesi de uzmanlık alanı gerektiren işlerden olmuştur. Genel standartlara göre eğitilmiş muhasebeci, bağımsız denetçi, iç denetçilerin hileleri fark edip, bunları önlemek için çalışma yapmalarını beklemek yanlış olacaktır. Bu sebeple yeni bir alan doğmuştur. Bu işi yapanlara, ‘’Hile Denetçisi’’, ‘’Adli Muhasebeci veya Müşavir’’ veya ‘’Araştırmacı Muhasebeci’’ adı verilmektedir.

Adli muhasebecilerin hile, suiistimal ve yolsuzluk araştırması yaparken önemli olan temel faktörler aşağıdaki gibi listelenebilir:[109]

---

[108] Nejat Bozkurt, ’’Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Yeni Bir Alan “Adli Muhasebecilik’’, **Yaklaşım Dergisi**, cilt:8,sayı:94, 2010, s.4.

[109] Selçuk Gülten,’’Adli Muhasebe Kavramı ve Adli Müşavirlik Mesleği’’,**Ankara Barosu Dergisi**, yıl:68, 2010/3, s.319.

- Adli muhasebeci çalışma metotlarını kendisi belirlemelidir. Yönetimin veya ortakların niyeti, beklentileri anlaşılmalı ve çalışanların uymak zorunda olduğu prosedür ve kurallar gözden geçirilmelidir. Bunun yanında işletme içerisindekilerle yetinmeyip işletmenin bağlantılı olduğu tedarikçi ve taşeronlarla görüşülüp değerlendirme yapılmalıdır.

- Hile ihtimallerinin hangi birimlerde olduğu tahmin edilmeli ve işletmenin iç kontrol sisteminin zayıf yönlerinin bulunması gerekir. Ardından işletmede yapılabilecek hileli davranış ve uygulamaları belirleyerek üretim, muhasebe, satın alma veya pazarlama gibi departmanlarla bağlantı kurabilmesi gerekir,

- Endişe, söylenti ve iddiayı destekleyecek kesin kanıt olmadan kimse suçlanmamalıdır.

- Zanlı olarak görüştükleri kişilerin ruh halini, içinde bulunduğu psikolojik yapısı da dikkate alınmak zorundadır. Kişiler uygun ortam yaratıldığında suçlarını itiraf da edebilmektedirler.

- Adli muhasebeciler hile araştırması yaptıkları sırada çok iyi planlanmış olaylarla da karşılaşabilirler. Ayrıca işlenen suçu ortaya çıkarmak çok ileri düzeyde bilgisayar teknolojisi ve bilgisi gerektirebilir. Bu tip durumlarda uzman yardımı da gerekebilir.

- Hileli olayları ortaya çıkardıktan sonra işletme yöneticilerine bir daha benzer olayların yaşanmaması için alması gereken tedbirlerle ilgili de tavsiyelerde bulunurlar.

- Hile, yolsuzluk veya suiistimal uygulamalarını tespit ettiklerinde bu olayın işletmeye verdiği zararı da hesaplarlar.

2.1.1.2. Dava Desteği (Hukuki Destek)

Dava destek danışmanlığı, adli muhasebe mesleğinin yapılmasında bir dava öncesinde veya dava devam ederken ilgili yargı mercilerine veya avukatlara sağlanan uzman destek hizmetidir. Bu anlamda verilen destek daha çok olayın ekonomik kısmıyla ilgilidir. Taraflar arasında yapılan bir anlaşmaya aykırı uygulamada

bulunması ve bu ihlal sonucunda ortaya çıkan zararın hesaplanması adli muhasebecinin verdiği hukuki desteğe örnektir.[110]

2.1.1.3. Uzman Şahitlik (Bilirkişi Tanıklığı)

Bir adli muhasebe uygulama alanı olan uzman tanıklık; mahkemeye intikal etmiş birtakım konuların değerlendirilmesi, ilgili yasal mevzuata uygun bir şekilde sonuca ulaşılması ve varılan sonucun hem yazılı, hem de sözel olarak mahkeme heyetine sunulmasıdır.[111]

Bilirkişi tanıklığı ile ilgili süreç aşağıdaki şekilde işlemektedir:[112]

1.Mahkemeye intikal etmiş ve soruşturma açılmış olay ile ilgili olarak gerekli araştırmaları yapmak ve çeşitli bilgi ve belgeleri elde etmek,

2.Olay ile ilgili elde edilen bilgi ve belgelere bağlı olarak, bir sonuca veya bir kanıya ulaşmak,

3. Mahkeme heyetine ve avukatlara, elde edilen ve bilgilere göre belirlenen sonuçları dürüst ve tarafsız bir biçimde sunmak.

2.1.2. Adli Muhasebecinin Özellikleri

Adli muhasebeci, klasik muhasebeci kimliğinin dışında bir dedektif gibi olayları analiz etmeli, tüm seçenekleri değerlendirmeli, detayları da gözden kaçırmamalıdır. Sonucun sağlıklı olabilmesi için dava konusu olmuş veya olabilecek nitelikteki olaya her yönden bakabilmelidir. Aynı anda hem mağdur, hem suçlu gibi düşünebilmeli, tüm parçaları birleştirebilmelidir. Bunun için sadece muhasebe bilgisi yeterli değildir; yanında hukuk, adli yargı sisteminin çalışma şekli, insan psikolojisi, kriminoloji gibi alanlarda da yetkin olması gerekmektedir.[113]

---

[110] Karacan, s.113.

[111]Fikret Çankaya, Engin Dinç ve Yurdagül Çoban, 2014, "Adli Muhasebede Uzman Tanıklık Mesleği: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, sayı: 23, 2014, s.73.

[112] Güler Ferhan Ünal Uyar, "Adli Muhasebecilik Mesleği ve Mesleğin Dünya'daki Gerekliliği: Worldcom Skandalı'',**Sobider Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,yıl:2, Sayı:5, 2015, s.181.

[113] İsmail Küçük, **''Finansal Raporlamada Hile-Manipülasyonlar ve Önlenmesi''**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008,s.82.

Etkili bir adli muhasebeci olabilmek için aşağıda sıralanan beceriler gereklidir:[114]

- Eğitim ve öğretim,
- İşletme değerlendirme gibi uygun disiplinlerde ileri ve devam eden eğitim,
- Geniş muhasebe ve denetleme tecrübesi (kamu ve özel)
- İletişim yetenekleri (sözel ve yazılı)
- Pratik işletme tecrübesi,
- Çeşitlendirilmiş adli denetleme tecrübesi,
- Bir takım içerisinde çalışma yeteneği,
- Sosyal beceri ve esneklik

2.1.2.1.Adli Muhasebe Mesleğinin İlkeleri

Her mesleğin olduğu gibi adli muhasebenin de kendi içinde belirlenmiş ilkeleri vardır. Bu ilkeler doğrultusunda yapılan çalışmalar kabul edilebilir niteliktedir.

2.1.2.1.1. Genel İlkeler

Mesleki deneyim ve yeterlilik en önemli ve en temel ilkedir. Bunun dışında olaylar ve işlemlere tarafsız ve dürüst bir gözle bakabilmek ve mesleki dikkat de vazgeçilmez unsurlar içindedir**.**[115]

Mesleki Eğitim ve Deneyim

Meslek mensupları ağırlıklı muhasebe derslerinden oluşan bir lisans eğitiminin ardından, iki yıl mesleki deneyim, sonrasında ACFE'nin yapmış olduğu sınavlarda başarılı olmak suretiyle sertifika alabilmektedirler. Akabinde meslek mensupları, ACFE tarafından gerekli görülen tüm mesleki eğitim programlarına katılmış olmalıdır.

[114]Aktaş, Kuloğlu, s.113.

[115] Fikret Çankaya, Bilal Gerekan, ''Hile Denetçiliği Mesleği ve Sertifikalı Hile Denetçiliği Mesleki Standartları ve Ahlak Kuralları'', **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, yıl:9, sayı:28, 2009, s.103.

Dürüstlük ve Tarafsızlık

Hile denetçisi dürüst bir şekilde faaliyet göstermeli ve hile denetimini kabul etmeden önce olası çıkar çatışmaları göz önüne alınmalı ve ortaya çıkarılmalıdır. Yine işletmede gelecekte çıkar çatışması beklentisi içindeyse bunu işletmeye önceden bildirmeli ve mesleğini ifa ederken de bağımsızlığını koruyabilmelidir. Yine yüz kızartıcı faaliyetlerde bulunmaktan kaçınmalı, mahkemeye intikal etmiş mevzularda kasten yanlış ifade vermemelidir.

Mesleki Dikkat

Adli muhasebeci yapmış olduğu görevi yerine getirirken gerekli mesleki özeni ve dikkati göstermelidir. Bu görevini yerine getirirken gayretli çalışma, dikkatli davranma, kritik çözümleme ve profesyonel şüphecilik gibi özellikler ön plana çıkar. Ulaşılan sonuçlar yeterli sayıda ve nitelikli kanıtlarla desteklenmelidir. Verilen hizmet iyice planlanmalı; bu planlamada hile denetiminin başından sonuna kadar olan kısmın performans ve verimliliği, strateji geliştirmeyi ve verilen hizmetle ilgili amaçları içermelidir.

2.1.2.1.2. Bulguların Değerlendirilmesi ile İlgili İlkeler

Elde edilen kanıtların değerlendirilmesi ile ilgili ilkeler tam açıklama ve görüş bildirme olarak belirtilebilir. Meslek mensuplarının elde ettiği bilgilerin bu bilgilerle ilgilenen kişilerin anlamasını kolaylaştıracak nitelikte olması gerekmektedir. Ulaşılan kanıtlarla kesinlikle bir sonuca ulaşması gerektiği ile ilgili ilkeler mevcuttur.[116]

Tam Açıklama

Adli muhasebecilikte önemli ilkelerden biri de tam açıklama ilkesidir. Bu ilke, adli muhasebeye konu olan olayla ilgili sunulan ve ortaya konulan bilgilerin, yararlanacak kişi veya kurumların doğru karar vermelerine yardımcı olacak ölçüde yeterli, açık ve anlaşılır olması gerektiğini belirtir. Bu ilkeye göre adli muhasebeci tarafından hazırlanan ve sunulan bilgiler, bilgi kullanıcılarına alacakları kararlarda olması gereken geçerli, eksiksiz, tarafsız bilgiyi ortaya koymalıdır. Adli muhasebecinin raporladığı bilgilerin gerçekleri yansıttığı ve yaptığı açıklamalar konusunda ilgili bilgi kullanıcılarına karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluk bilinciyle adli muhasebecilik mesleğini yürütür.

[116] Karacan, s.121.

Görüş Bildirme

Görüş bildirme ilkesi, adli muhasebeci tarafından bir bütün olarak incelenen adli muhasebeye konu olan olayla ilgili değerlendirmenin yapılması, bu değerlendirme sonucunda olayla ilgili ulaşılan sonucun bir rapor halinde adli muhasebecinin görüşü olarak açıklanmasını ve bilgi kullanıcılarına ulaştırılmasını kapsar. Adli muhasebeci, adli muhasebeye konu olan olayla ilgili tüm mesleki bilgi ve becerisini kullanarak, bağımsızlık ilkesine de uyarak ulaştığı sonucu bilgi kullanıcılarına fayda sağlayacak şekilde hazırlar ve ilgililere iletir. Kısacası bu ilke çerçevesinde adli muhasebeci, adli muhasebe çalışmaları ile ilgili olarak ulaştığı durumları ve vermiş olduğu kararı yazılı şekle, diğer bir ifadeyle rapora dönüştürmüş olur.

2.1.3. Adli Muhasebe İşlem Süreci

Her adli muhasebe görevi kendine hastır. Bu nedenle adli muhasebeyi ilgilendiren vakada izlenecek yollar da konuya göre özel olacaktır. Bununla birlikte genel olarak, adli muhasebe işlemi aşağıda süreç olarak listelenmiştir.[117]

Müşteriyle Buluşma: Olayın içindeki kişilerin, problemlerin ve önemli olayların anlaşılması açısından yardımcı olur, olayın tanımlanması aşamasıdır.

Çatışmanın Tespiti: Taraflar ortaya çıkar çıkmaz hemen bir uyuşmazlık kontrolü, çatışma tespiti yapılmalıdır.

Öncül (Başlangıç) Araştırması: Detaylı bir eylem planı (dava taslağı, yapılacak işler) yapmadan önce bir ön araştırma yapılmalıdır. Bu ön araştırma, sorunun daha iyi anlaşılmasına temel oluşturacak ve sonraki planların yapılmasına örnek olacaktır.

Bir Eylem Planı Hazırlanması: Bu plan, müşteriyle görüşerek ve öncül araştırmayı yaparak elde edilen verilerin, hedeflerin ve hedeflere ulaşmak için kullanılacak yöntemin en verimli şekilde işlemesini sağlar.

Doğru Kanıtların Elde Edilmesi: Olayın niteliği temel alınarak, dokümanların tespiti, ekonomik veriler, kişi, kurum ve olayın gerçekleştiğine ilişkin kanıt ve bilirkişi raporlarının incelenmesi bu kapsamda yer alır.

[117] Pazarçeviren, s.12-13.

Analiz Etme: Analiz, olayın niteliğine bağlı olmakla birlikte mali kaybın hesaplanması, işlemlerin özeti, aktiflerin takibe alınması, iskonto oranından faydalanılarak şimdiki (cari/bugünkü) değerin bulunması ve analizin tablolarla açıklanmasını kapsamaktadır.

Raporun Hazırlanması: Rapor, görevin niteliğine, araştırmanın kapsamına, uygulanacak yaklaşıma göre çeşitli bölümlere ayrılarak yazılabilir. Raporda, bulguların uygun bir şekilde desteklenmesi için, tablo ve grafikler de hazırlanabilir.

2.1.4. Adli Muhasebe Eğitimi ve Meslek Mensubu Olma

Adli muhasebecilik uzun bir eğitim sürecini göze almayı gerektirir. Çünkü sadece lisans eğitiminin yetersiz olması bir yana, sonrasında mesleki deneyim ve sınav süreci geçirmeleri gerekmektedir. Bu süreçler aşağıdaki gibidir:

-Muhasebe ağırlıklı bir lisans eğitimi,

-İki yıl süreyle mesleki deneyim,

-ABD'de faaliyet gösteren Diplomalı Hile Araştırmacıları Kuruluşu (Association of Certified Fraud Examiners-ACFE)'nun sınavlarında başarılı olmak.

ACFE, 1988 yılında kurulmuş, 25.000 tane kayıtlı meslek mensubu bulunan, iki yılda bir rapor yayınlayan, adli muhasebecilik ve hile denetçiliği konularında faaliyet gösteren kurumlar arasında en önemlisi olarak kabul edilmekle birlikte, bu alanlarda eğitimler, seminerler düzenlemekte ve yayınlar yapmaktadır. ACFE'nin meslek sınavlarında, finansal işlemler, hile araştırmaları, yasal unsurlar ve suç bilimi olmak üzere dört ana bölüm bulunmaktadır.

ACFE haricinde, adli muhasebecilik mesleğine katkı sağlayan ve çeşitli çalışmalarda bulunan diğer kurumlara örnek olarak;[118]

-The Canadian Institute of Chartered Accountants-CICA (Kanadalı Yeminli Muhasebeciler Enstitüsü)

-The Chartered Accountants-CA (Yeminli Muhasebeciler)

-National Association of Certified Fraud Examiners-CR-NACFE (Ulusal Diplomalı Hile İncelemecileri Derneği) gibi kurumlar gösterilebilir.

---

[118] David D. Jarnigan, Lisa M. Shafer and Ronald M. MANO, "Forensics: The Hotbed in the Accounting Profession", **New Accountant, Glen Head'';** Oct 1995, Vol.11, Iss. 2, s. 25; Aktaran: ''Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Yeni Bir Alan "Adli Muhasebecilik'', **Yaklaşım Dergisi**, cilt:8, sayı:94, 2010, s.5.

2.1.4.1. Türkiye'deki Mevcut Uygulama

Adli muhasebecilik, batılı ülkelerdeki işlevi itibariyle incelendiğinde hâlihazırda mevcut bulunan muhasebecilik mesleği özelliklerine ek olarak adli inceleme, dedektiflik gibi kolluk kuvvetlerinin yetki alanına giren işlemlerin de yapılmasını kapsamaktadır. Birçok Avrupa ülkesi ve Amerika'da kolluk kuvvetlerinin yetki alanlarına giren bazı görevler özel kişi/kurumlarca belirli sınırlar dâhilinde değerlendirilebilmektedir. Ülkemizde ise bir muhasebe meslek mensubunun kendi mükellefleri haricindeki üçüncü kişiler hakkında bilgi istemesi suç olarak anlaşılmaktadır ve kendi mükellefleri ile ilgili olsa dahi sınırlı bilgiye ulaşılabilmektedir. Bu bağlamda ülkemizde adli muhasebeciliğin uygulanabilmesi için çok ayrıntılı yasal düzenlemeler ve değişikliklerin yapılması zorunludur.[119]

2.1.4.1.1. Türkiye'de Adli Muhasebecilik Mesleği Kapsamında Eğitim Hizmeti Veren Kurumlar

Türkiye'de adli muhasebecilik uygulamalarıyla ilgili yasal bir düzenleme bulunmamasına rağmen, adli muhasebecilik mesleği alanında temel yetkinliklerin kazandırılabilmesi amacıyla, özellikle adli muhasebecilik mesleğinin uygulama alanlarından olan hile denetçiliği kapsamında, aşağıda belirtilen kurumlarda eğitimler verilmektedir.

İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Tarafından Verilen Eğitimler

İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Akademi tarafından, "Bağımsız Adli Muhasebe Programı" ismiyle eğitim verilmektedir. Bu eğitim programı, adli muhasebecilik alanında uzman yetiştirerek, sertifika almalarını sağlamak ve bu uzmanların, adli muhasebecilik mesleği kapsamında, yetki belgesine bağlanmasını hedeflemektedir. Bunun içinde 2011 Aralık ayında gerekli eğitimler verilmiştir ve bu eğitimin sonucunda meslek mensupları adli muhasebeci olarak sertifika almışlardır.[120]

---

[119] Osman Akın ve Osman Kürşat Onat, ''Muhasebe Meslek Mensuplarının Adli Muhasebecilik Kavramına Bakış Açılarının Değerlendirilmesi'', **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, cilt:8, sayı:1, 2015, s.40.

[120] http://www.ismmmoakademi.com.tr/docs/brosurler/Ekim2011/AdliMuhasebe.pdf (Erişim Tarihi:07.07.2016)

Bahçeşehir Üniversitesi Tarafından Verilen Eğitimler

İSMMMO haricinde, adli muhasebecilik alanında eğitim veren diğer bir kurum da Bahçeşehir Üniversitesi'dir. Bahçeşehir Üniversitesi bünyesinde bulunan Sürekli Eğitim Merkezi tarafından verilen "Adli Muhasebecilik Uzmanlığı Temel Eğitim Sertifika Programı'' isimli bu eğitimin amacı, adli muhasebecilik alanında dünyadaki yeni gelişmelerin takip edilmesini ve hile, suiistimal ve dolandırıcılıkların önlenmesi konularında uzman olmak isteyenlere, temel bilgi ihtiyaçlarının kazandırılmasıdır. Bahçeşehir Üniversitesi tarafından düzenlenen Adli Muhasebecilik Temel Düzey Sertifika Programı kapsamında, alanlarında uzman olan eğitmenler tarafından 72 saatlik eğitim verilmektedir. Bu eğitimler sonunda katılımcılara Bahçeşehir Üniversitesi tarafından onaylanmış bir sertifika verilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

Anket çalışması yoluyla elde edilen bilgiler SPSS for Windows 22.0 programına girilerek analizleri yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar diğer bölümlerde detaylı şekilde açıklanacaktır.

3.1. ANKETİN AMACI VE ÖRNEKLEMİ

Anket Aydın'da faaliyet gösteren meslek mensuplarına uygulanmıştır. Odaya bağlı 125 tane Serbest Muhasebeci, 722 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir bulunmaktadır. Ancak bu üyelerin hepsi Aydın'da faaliyet göstermemektedir. Bununla ilgili Aydın Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler odasından bilgi alınmış ve faaliyet gösteren meslek mensuplarının sayısının 561 olduğu anlaşılmıştır. Çalışmada 193 meslek mensubuna ulaşılarak anket uygulanmıştır.

3.2. VERİ TOPLAMA ARACI

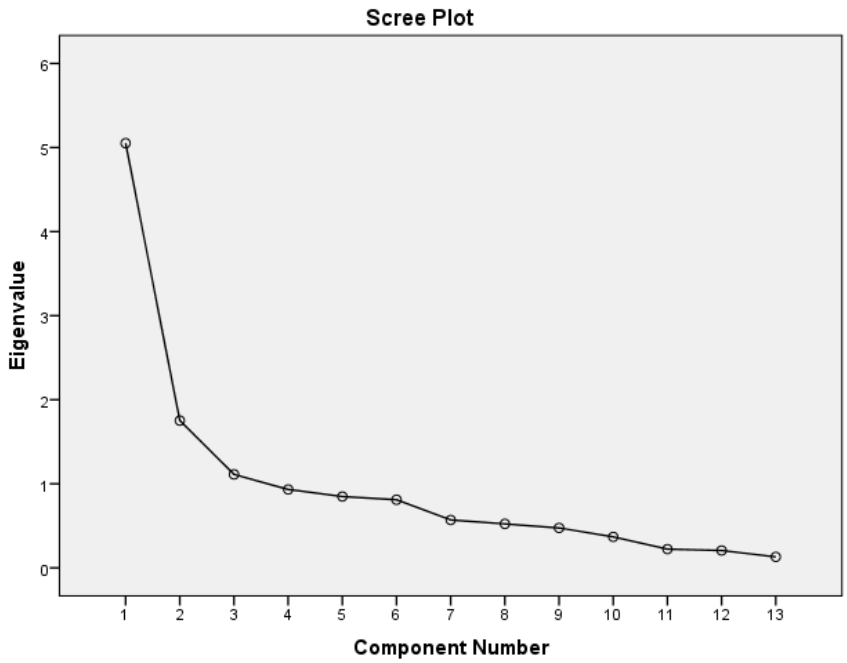
Hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutum ölçeğindeki 13 maddenin güvenirliğini hesaplamak için iç tutarlılık katsayısı olan "Cronbach Alpha" hesaplanmıştır. Ölçeğin genel güvenirliği alpha=0.842 olarak çok yüksek bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliğinin ortaya koymak için açıklayıcı (açımlayıcı) faktör analizi yöntemi uygulanmıştır. Yapılan Barlett testi sonucunda ($p=0.000<0.05$) faktör analizine alınan değişkenler arasında ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Yapılan test sonucunda ($KMO=0.866>0,60$) örnek büyüklüğünün faktör analizi uygulanması için yeterli olduğu tespit edilmiştir. Faktör analizi uygulamasında varimax yöntemi seçilerek faktörler arasındaki ilişkinin yapısının aynı kalması sağlanmıştır. Faktör analizi sonucunda değişkenler toplam açıklanan varyansı %60.879 olan 3 faktör altında toplanmıştır. Güvenirliğine ilişkin bulunan alpha ve açıklanan varyans değerine göre hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutum ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir araç olduğu anlaşılmıştır. Ölçeğe ait oluşan faktör yapısı aşağıda görülmektedir.

Tablo 6: Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum Ölçeği Faktör Yapısı

Boyut	Madde	Faktör Yükü	Açıklanan Varyans	Cronbach'sAlpha
F1 (Özdeğer= 5.052)	Adli Muhasebeye Ait Özel Teknikler ile Hile, Yolsuzluk, Suiistimal Kapsamlı Olarak Denetlenebilmektedir.	0,915	30,946	0,875
	Adli Muhasebecilik Mesleği Ortaya Çıkarttığı ve Önleyebileceği Hileler Sayesinde Ülke Ekonomisine Katkı Sağlayacaktır.	0,881		
	Adli Muhasebeciliğin Denetim Sürecine Katılması Denetim Faaliyetlerini Olumlu Yönde Etkileyecektir.	0,869		
	Boşanmalarla ilgili Uyuşmazlıklarda Evlilik Süresinde Elde Edinilen Varlıkların Gerçekleştirilen Finansal Olayların Etki ve Sonuçlarının Analiz Edilmesinde Adli Muhasebe Hizmeti Önemli Faydalar ve Yardımlar Sağlamaktadır.	0,823		
	Hile Denetimi İçin En Detaylı Profesyonel Destek, Adli Muhasebecilik Mesleğidir.	0,769		
	Adli Muhasebe, İşletmesinde Yolsuzluk Yapıldığını Düşünen Kamu veya Özel Sektör Gerçek veya Tüzel Kişilerin Hile ve Yolsuzluklara Karşı Güvencesidir.	0,352		
F2 (Özdeğer= 1.751)	Vergisel Hile ve Yolsuzlukların Ortaya Çıkarılmasında, Mali Tablolarda veya Defterlerde Yapılan Hesap Oyunlarının Tespit Edilmesinde Adli Muhasebecilik Mesleğinin Önemi Büyük Olmaktadır.	0,830	18,940	0,728
	Ticaret Hukuku ile Davalarında, Ortakların Kar Dağıtımı ile İlgili Problemlerinde, Tasfiye veya Birleşmelerle ilgili Uyuşmazlıklarda Adli Muhasebecilik Hizmetine İhtiyaç Duyulacaktır.	0,776		
	Hilelerin Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesi için Profesyonel Adli Muhasebe Desteğin Gerekli Olduğunu Düşünüyorum.	0,634		
	Belge ve Kredi Kartı Dolandırıcılıklarında, Çek ve Senetlere İlişkin Dolandırıcılıklarda Adli Muhasebecilik Mesleği Hizmeti Etkin Rol Oynayacaktır.	0,612		
	Adli Muhasebe Hileli İflas Uygulamaları Gibi Özellik Arz Eden Durumlarda, Borçlunun Mal Kaçırmak İçin Muvazaalı İşlemlerin Belirlenmesine Katkı Sağlar.	0,349		
F3 (Özdeğer= 1.111)	Sermaye Piyasası Kanunu Kapsamındaki Kurumlar, İş ve Eylemler Dolayısıyla Ortaya Çıkan Suçların Yargı Sürecinde Adli Muhasebecilik Tekniklerine İhtiyaç Duyulmaktadır.	0,778	10,993	0,443
	Kara Paranın Aklanmasına İlişkin Suçlara Ait Yargılamalarda Geniş Örgütlemeler ve Sistemleri Çözümlemek için üst düzey Muhasebe ve Denetim Teknik Bilgi İhtiyacına Yönelik Adli Muhasebecilerden Yararlanmak Gerekmektedir.	0,703		
ToplamVaryans%60.879				

Ölçeğin faktör sayısına karar verirken en önemli kriterlerden Screeplot (Saçılım) grafiği ve öz değer sayılarına bakılmaktadır. Ölçeğin faktör yapısına ilişkin Screeplot (Saçılım) grafiği aşağıda verilmektedir.

Şekil 14: Saçılım (ScreePlot) Grafiği



Ölçek faktör sayısının belirlenmesinde öz değer saçılım grafiğinde yüksek ivmeli düşüşler dikkate alınmaktadır. Düşüşlerin yatay olduğu faktörlerin varyansa katkısının az olduğu düşünülür.[121] Aynı zamanda birinci faktörün öz değerinin ikinci faktörün öz değerinin üç katından fazla olması ölçeğin tek boyutlu olduğunun kanıtı olarak değerlendirilebilir.[122]Birinci faktörün öz değeri 5.052 olarak ikinci faktörün öz değeri 1.751olarak tespit edilmiştir. Bu bulgular ölçeğin tek faktörlü bir yapıda olduğunu göstermektedir.

3.3. VERİLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for SocialSciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır.

Ölçek boyutlarının aldığı puanlar 1 ile 5 arasında değerlendirilmektedir. Bu aralık 4 puanlık genişliğe sahiptir. Bu genişlik beş eşit genişliğe ayrılarak 1.00-1.79

[121] Şener Büyüköztürk, **Sosyal Bilimler için veri analizi el kitabı**, Pegema Yayıncılık, Ankara, 2011, s.133.
[122] Ezel Tavşancıl, **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi,** Nobel yayınları, Ankara, 2010,s.137.

arası“çok düşük”; 1.80- 2.59 arası “düşük”; 2.60- 3.39 arası ‘’orta”; 3.40-4.19 arası ‘’yüksek’’; 4.20-5.00 arası ‘’çok yüksek’’ olarak yorumlanmıştır.[123]

İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında man-whitney-u testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında kruskall whallis testi kullanılmıştır. Kruskall whallis testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı olarak man whitney-u testi kullanılmıştır.

Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3.4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmaya katılan meslek mensuplarından anket yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının tanımlayıcı özelliklerinin dağılımı yer almaktadır.

Tablo 7: Meslek Mensuplarının Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde(%)
Cinsiyet	Bayan	54	28,0
	Erkek	139	72,0
	Toplam	193	100,0
Yaş	25-30	11	5,7
	31-40	73	37,8
	41-50	49	25,4
	50Yaşüstü	60	31,1
	Toplam	193	100,0
Unvan	SM	12	6,2
	SMMM	181	93,8
	Toplam	193	100,0
Mesleki Kıdem	6Ay-1Yıl	13	6,7
	1-5Yıl	32	16,6
	5-10Yıl	24	12,4
	10 Yıl üstü	124	64,2
	Toplam	193	100,0
Eğitim Düzeyi	Lise	22	11,4
	Üniversite	152	78,8

[123]http://www.istatistikanaliz.com/faktor_analizi.asp (Erişim Tarihi:20.07.2016)

	Yüksek Lisans	19	9,8
	Toplam	193	100,0

Ankete katılan meslek mensupları ‘’cinsiyet’’ değişkenine göre %28,0 Bayan, %72,0 Erkek şeklinde dağılmaktadır.

Yine meslek mensuplarının ‘’yaş’’ değişkenine bakılacak olursa %37.8’ lik pay ile en fazla 31-40 arasında olduğu görülmektedir.

Yaş değişkeninde etkili olan faktör; meslek mensubu olmanın uzun bir süreç gerektirmesi ve dolayısıyla belge almak için staj başlatma sınavı ve 3 yıllık zorunlu stajdır. Bu nedenle genç yaştaki meslek mensuplarının oranı düşüktür.

Unvan değişkenine göre meslek mensupları %6,2 SM, %93,8 SMMM olarak dağılmaktadır.

Bu dağılıma etkisi olan en önemli sebep; SM unvanının teorik olarak kaldırılmış olup; fakat fiili olarak bir kısım devam etmesidir.

Meslek mensupları mesleki kıdem değişkenine göre; %64.3 oranında 10 yıl ve üzeri deneyime sahiptir.

Eğitim düzeyi değişkenine göre; meslek mensuplarının %78.8’ inin üniversite mezunları oluşturmaktadır. SM unvanının kaldırılmasından önce mesleğe giren %11.4 oranında lise mezununun yer aldığı görülmektedir.

Önceki soruların cevaplarını destekler nitelikte bir dağılım ortaya çıkmış durumdadır; meslek yasasında mali müşavir olabilmek için gerekli şartlardan biri de asgari üniversite mezunu olmaktır; bu sayede üniversite mezunu olanlar çoğunluktadır. Diğer taraftan staj süresini kısaltması ve genç meslek mensuplarının eğitim konusunda imkanlarının gelişmesi sebebiyle yüksek lisans grubu da %9.8’i bulmuştur.

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının hile konusundaki deneyimleri ve hile denetimi ile ilgili düşünceleri yer almaktadır.

Tablo 8: Meslek Mensuplarının Hile-Hile Denetimi Konusundaki Fikirleri

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde(%)
Kendi İş Yerinde veya Mükelleflerde Hileli Bir Duruma Rastlama Durumu	Evet	67	34,7
	Hayır	126	65,3
	Toplam	193	100,0
Hileli Bir Olayla Karşı Karşıya Kaldığında Davalık Olma Durumu	Evet	23	11,9
	Hayır	170	88,1
	Toplam	193	100,0
Hile Yapılmaması İçin Önlem Alınması Gerekliliği Görüşü	Evet	188	97,4
	Hayır	5	2,6
	Toplam	193	100,0
Daha Önce Hile Denetimi Çalışma Grubuna Dahil Olma Durumu	Evet	23	11,9
	Hayır	170	88,1
	Toplam	193	100,0
Hile Denetimi Çalışma Gruplarının Gerekli ve Etkili Olabileceğini Düşünme Durumu	Evet	172	89,1
	Hayır	21	10,9
	Toplam	193	100,0

Meslek mensuplarının %65.3'ü kendi işyerlerinde veya mükelleflerinde hileli bir duruma rastlamadıklarını ifade etmişlerdir.

Meslek mensuplarının %88.1'i hileli bir olaya karşı davalık olmadıklarını belirtmişlerdir.

Meslek mensuplarının büyük bir bölümü hile ile ilgili önlem alınması konusunda hemfikirdirler.

Meslek mensuplarının %88.1'lik bölümü hiçbir çalışma grubuna dahil olmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak buna rağmen hile denetimi çalışma gruplarının gerekli ve etkili olabileceğini düşünenlerin oranı oldukça yüksektir.

Aşağıdaki tabloda kişilerin hile yapmasındaki sebepler meslek mensuplarınca önem düzeyine göre sıralanmıştır.

Tablo 9: Kişilerin Hile Yapmasındaki Sebepler

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde(%)
Karı Olduğundan Farklı Göstermek	En Önemli	21	10,9
	Daha Az Önemli	75	38,9
	Orta Önemli	49	25,4
	Az Önemli	36	18,7
	En Önemsiz	12	6,2
	Toplam	193	100,0
Az Vergi Ödemek	En Önemli	120	62,2
	Daha Az Önemli	31	16,1
	Orta Önemli	23	11,9
	Az Önemli	9	4,7
	En Önemsiz	10	5,2
	Toplam	193	100,0
Bankalardan Daha Fazla Kredi Alabilmek	En Önemli	24	12,4
	Daha Az Önemli	53	27,5
	Orta Önemli	71	36,8
	Az Önemli	34	17,6
	En Önemsiz	11	5,7
	Toplam	193	100,0
İşletmenin Finansal Tablolarını Olduğundan Farklı Göstermek	En Önemli	22	11,4
	Daha Az Önemli	18	9,3
	Orta Önemli	34	17,6
	Az Önemli	91	47,2
	En Önemsiz	28	14,5
	Toplam	193	100,0
İşletmenin Hisse Senetlerinin Fiyatını Yükseltmek	En Önemli	6	3,1
	Daha Az Önemli	16	8,3
	Orta Önemli	15	7,8
	Az Önemli	23	11,9
	En Önemsiz	133	68,9
	Toplam	193	100,0

Meslek mensuplarını hile yapmaya iten sebepler arasında yer alan karı olduğundan farklı gösterme unsurunun %38.9'luk pay ile daha az önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Karın manipüle edilmesi için hile yapılması oldukça sık rastlanan bir durum olmasına rağmen analiz sonucunda diğer etkenler daha önemli bulunmuştur.

Diğer veriler ile de karşılaştırıldığında az vergi ödemenin hileye etkisinin oldukça yüksek olduğu (%62.2) görülmektedir. Uygulamada bilgi için muhasebeden daha çok, vergi için muhasebe yapıldığı düşünülecek olursa bu sonuç pek de şaşırtıcı değildir.

Bankalardan daha fazla kredi alabilmek değişkenine göre; meslek mensuplarının %12,4 En önemli, %27,5 Daha az önemli, %36,8 Orta önemli, %17,6 Az önemli, %5,7 En önemsiz olarak dağılmaktadır. Günümüzde işletme ve şirketler yatırım yapabilmek, büyüyebilmek için yüklü miktarda banka kredilerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bunu sağlamak için de hileye başvurulabilmektedir.

İşletmenin finansal tablolarını olduğundan farklı göstermenin %47.2'lik pay ile az önemli olduğu görüşü daha çok benimsenmiştir. Finansal tabloların makyajlanması özellikle halka açık bir şirkette meydana gelebilecek bir hile birçok kitleyi (şirketin kendisi-çalışanları, devlet, yatırımcılar, finansal kurum ve kuruluşlar) derinden etkileyecektir. Ancak ankete katılan meslek mensuplarının çoğunun halka açık bir şirket ile bağlantısı olmaması nedeniyle bu konuda yetersiz bakış açısına sahip oldukları düşünülmektedir.

Hisse senetlerinin fiyatları oldukça kaygan bir zeminde yer almaktadır. Yapılacak bir manipülasyon, fiyatları olumlu da etkileyebilir; olumsuz da etkileyebilir. Meslek mensuplarının birçoğunun bu konuyu en önemsiz olarak nitelendirmesinin nedeni az önce vurgulandığı üzere halka açık şirketler ile bağlantılı olmayışlarıdır.

Kişilerin hile yapmasındaki en önemli neden meslek mensupları tarafından az vergi ödemek olarak ortaya konulmuştur. Bunun en önemli sebepleri meslek mensuplarına bağlı mükelleflerin vergi odaklı olması ve büyük ölçekli şirketlerin sayıca az olmasıdır.

Aşağıdaki tabloda en çok hile yapan ve hileye en uygun mevkiinin meslek mensupları tarafından değerlendirmeleri yer almaktadır.

Tablo 10: Hileyi En Çok Yapan ve Hileye En Uygun Mevki/Statü Konusundaki Değerlendirmeler

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde(%)
İşletme Sahipleri	En Önemli	124	64,2
	Daha Az Önemli	37	19,2
	Orta Önemli	17	8,8
	Az Önemli	10	5,2
	En Önemsiz	5	2,6
	Toplam	193	100,0
Yönetim Kurulu	En Önemli	28	14,5
	Daha Az Önemli	77	39,9
	Orta Önemli	54	28,0
	Az Önemli	22	11,4
	En Önemsiz	12	6,2
	Toplam	193	100,0
Üst Düzey Yönetici	En Önemli	23	11,9
	Daha Az Önemli	54	28,0
	Orta Önemli	94	48,7
	Az Önemli	11	5,7
	En Önemsiz	11	5,7
	Toplam	193	100,0
Çalışan	En Önemli	12	6,2
	Daha Az Önemli	9	4,7
	Orta Önemli	11	5,7
	Az Önemli	29	15,0
	En Önemsiz	132	68,4
	Toplam	193	100,0
Orta Düzey Yönetici	En Önemli	6	3,1
	Daha Az Önemli	15	7,8
	Orta Önemli	18	9,3
	Az Önemli	121	62,7
	En Önemsiz	33	17,1
	Toplam	193	100,0

Meslek mensupları ‘’Hileyi en çok yapan ve en uygun mevki/statü nedir?’’ sorusuna cevap olarak;

İşletme sahipleri değişkenine göre;

- %64,2 En önemli, %19,2 Daha az önemli, %8,8 Orta önemli, %5,2 Az önemli, %2,6 En önemsiz olarak dağılmaktadır. Sonuçlara göre hileyi en çok yapan maalesef ki işletme sahipleridir. Türkiye geneli düşünülecek

kurumsallaşamamış aile şirketlerindeki sahiplik yapısı nedeniyle böyle bir sonuca ulaşıldığı düşünülmektedir.

Yönetim kurulu değişkenine göre;

- %14,5 En önemli, %39,9 Daha az önemli, %28,0 Orta önemli, %11,4 Az önemli, %6,2 En önemsiz olarak dağılmaktadır. Yukarıda konusu geçen aile şirketlerinin denetlenmesinde eksiklikler ve yönetim kurullarındaki üyelerin sahipler ile kan bağı olmasından dolayı ortak çıkarlar gelişmesi yönetim kurulu değişkeninin yüzdesini arttırmaktadır.

Üst düzey yönetici değişkenine göre;

- %11,9 En önemli, %28,0 Daha az önemli, %48,7 Orta önemli, %5,7 Az önemli, %5,7 En önemsiz olarak dağılmaktadır. Çalışmanın önceki bölümlerinde yöneticilerin kıdem ve pozisyonlarındaki iyileşme oldukça hilenin miktar olarak daha az, fakat tutar olarak yükseldiği görülmüştür.

Çalışan değişkenine göre;

- %6,2 En önemli, %4,7 Daha az önemli, %5,7 Orta önemli, %15,0 Az önemli, %68,4 En önemsiz olarak dağılmaktadır. Çalışanların birçoğunun karar mekanizması içerisinde yer almamasından dolayı çalışanın hile olasılığı en aza inmektedir. İncelenen raporlarda da, çalışanların yaptıkları hileler miktar olarak fazla görünse de, tutar olarak en azdır. Anket sonuçları da bu raporları destekler niteliktedir.

Orta düzey yönetici değişkenine göre;

- %3,1 En önemli, %7,8 Daha az önemli, %9,3 Orta önemli, %62,7 Az önemli, %17,1 En önemsiz olarak dağılmaktadır. Orta düzey yöneticilerin geniş çaplı kontrol yetkisine olmamalarından dolayı anket sonuçlarında önemsiz olarak belirlenmiştir.

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının çalışanlarının veya mükelleflerinin çalışanlarının hilekar olup olmadıklarıyla ilgili hangi karakteristik özellikleri takip altına alınması gerektiği ile ilgili veriler yer almaktadır.

Tablo 11: Çalışanların Karakteristik Özellikleri

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde(%)
Yapılan Kişisel Yüksek Tutardaki Harcamalar	En Önemli	108	56,0
	Daha Az Önemli	38	19,7
	Orta Önemli	19	9,8
	Az Önemli	12	6,2
	En Önemsiz	16	8,3
	Toplam	193	100,0
İşe Erken Gelip, En Geç Çıkma	En Önemli	11	5,7
	Daha Az Önemli	39	20,2
	Orta Önemli	62	32,1
	Az Önemli	50	25,9
	En Önemsiz	31	16,1
	Toplam	193	100,0
Satıcı Müşteriler İle Yakın İlişkiler	En Önemli	40	20,7
	Daha Az Önemli	81	42,0
	Orta Önemli	36	18,7
	Az Önemli	26	13,5
	En Önemsiz	10	5,2
	Toplam	193	100,0
Yıllık İzinleri Kullanmama	En Önemli	9	4,7
	Daha Az Önemli	17	8,8
	Orta Önemli	30	15,5
	Az Önemli	72	37,3
	En Önemsiz	65	33,7
	Toplam	193	100,0
Sorumluluk Almaya Hazır Olmama	En Önemli	25	13,0
	Daha Az Önemli	18	9,3
	Orta Önemli	46	23,8
	Az Önemli	32	16,6
	En Önemsiz	72	37,3
	Toplam	193	100,0

Yapılan kişisel yüksek tutardaki harcamalar değişkenine göre;

- %56,0 En önemli, %19,7 Daha az önemli, %9,8 Orta önemli, %6,2 Az önemli, %8,3 En önemsiz olarak dağılmaktadır. Çalışmanın önceki bölümlerinde verilen örnek hatırlanacak olursa; Coughlin'in yaptığı şirket yönetiminin dikkatinden kaçmayan yüksek tutardaki harcamalar hilenin yapıldığına dair ciddi bir kanıt niteliği taşımaktaydı.

İşe erken gelip, en geç çıkma değişkenine göre;

- %5,7 En önemli, %20,2 Daha az önemli, %32,1 Orta önemli, %25,9 Az önemli, %16,1 En önemsiz olarak dağılmaktadır. Yapılan hilenin işe erken gelip, geç çıkma ile ilişkisinin kuvvetli olmadığı; ancak bu şekilde de bir tespit yapılabileceği görülmektedir.

Satıcı müşteriler ile yakın ilişkiler değişkenine göre;

- %20,7 En önemli, %42,0 Daha az önemli, %18,7 Orta önemli, %13,5 Az önemli, %5,2 En önemsiz olarak dağılmaktadır. Tedarikçilerle kurulan ilişkiler kurumsal değil; kişisel bazda olduğu takdirde birçok suiistimale açık hale gelir. Ancak diğer değişkenlerle karşılaştırıldığında bu ilişkiler ile çok fazla karşılaşılmadığı görülmektedir.

Yıllık izinleri kullanmama değişkenine göre;

- %4,7 En önemli, %8,8 Daha az önemli, %15,5 Orta önemli,%37,3 Az önemli, %33,7 En önemsiz olarak dağılmaktadır. Çalışanlar işletmeden ayrılmak istemeyerek yaptıkları hilenin ortaya çıkmasına engel olmaya çalışabilirler.

Sorumluluk almaya hazır olmama değişkenine göre;

- %13 En önemli, %9,3 Daha az önemli, %23,8 Orta önemli,%16,6 Az önemli, %37,3 En önemsiz olarak dağılmaktadır. Sorumluluk almaya hazır olmama değişkeni en önemsiz değişken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karakteristik özelliklerden takip edilmesi gereken en önemli özellik yüksek tutardaki harcamalar olmuştur. Sonucun bu şekilde çıkmasının nedeni harcamaların daha somut olmasından kaynaklanmaktadır.

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının hilelerin engellenmesinde en çok etkili olduğunu düşündükleri kanun ve düzenlemelere ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 12: Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde En Etkili Kanun ve Düzenlemeler

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde(%)
VUK	En Önemli	100	51,8
	Daha Az Önemli	22	11,4
	Orta Önemli	47	24,4
	Az Önemli	18	9,3
	En Önemsiz	6	3,1
	Toplam	193	100,0
SPK	En Önemli	41	21,2
	Daha Az Önemli	48	24,9
	Orta Önemli	77	39,9
	Az Önemli	25	13,0
	En Önemsiz	2	1,0
	Toplam	193	100,0
TTK	En Önemli	40	20,7
	Daha Az Önemli	108	56,0
	Orta Önemli	29	15,0
	Az Önemli	14	7,3
	En Önemsiz	2	1,0
	Toplam	193	100,0
BDDK	En Önemli	9	4,7
	Daha Az Önemli	12	6,2
	Orta Önemli	33	17,1
	Az Önemli	126	65,3
	En Önemsiz	13	6,7
	Toplam	193	100,0
Diğer Kanunlar	En Önemli	3	1,6
	Daha Az Önemli	3	1,6
	Orta Önemli	8	4,1
	Az Önemli	9	4,7
	En Önemsiz	170	88,1
	Toplam	193	100,0

Meslek mensupları, muhasebe hilelerinin önlenmesinde VUK'un etkisinin en fazla olduğunu düşünmektedirler. Bunu sırasıyla SPK, TTK ve BDDK izlemektedir.

Ülkemiz muhasebe sistemi Kıta Avrupa Modeline uygun olduğu için vergi ve muhasebe iç içe geçmiş durumdadır. Bu nedenle muhasebede yapılan işlemler, kayıtlar genellikle vergi kanunları baz alınarak yapılmaktadır. Meslek mensupları verecekleri kararlarda VUK'a bağlıdır. Anket sonuçlarının VUK'u göstermesi ülkemiz açısından beklenen bir durumdur.

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının hilelerin ortaya çıkarılması ve önlenmesiyle ilgili yapılan çalışmalarla ilgili veriler yer almaktadır.

Tablo 13: Hilelerin Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesiyle İlgili Yapılan Çalışmalar

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde(%)
Maliye Bakanlığı Personellerinin Yürüttükleri Denetim Faaliyetleri	En Önemli	54	28,0
	Daha Az Önemli	26	13,5
	Orta Önemli	29	15,0
	Az Önemli	27	14,0
	En Önemsiz	57	29,5
	Toplam	193	100,0
Bağımsız Denetim Şirketlerinin Denetim Faaliyetleri	En Önemli	36	18,7
	Daha Az Önemli	47	24,4
	Orta Önemli	59	30,6
	Az Önemli	42	21,8
	En Önemsiz	9	4,7
	Toplam	193	100,0
KGK Denetçilerinin Denetim Faaliyetleri	En Önemli	16	8,3
	Daha Az Önemli	42	21,8
	Orta Önemli	44	22,8
	Az Önemli	48	24,9
	En Önemsiz	43	22,3
	Toplam	193	100,0
Dışarıdan Alınacak Profesyonel Destek(hile denetçisi vb. uzman desteği)	En Önemli	27	14,0
	Daha Az Önemli	42	21,8
	Orta Önemli	34	17,6
	Az Önemli	42	21,8
	En Önemsiz	48	24,9
	Toplam	193	100,0
İç Denetim	En Önemli	60	31,1
	Daha Az Önemli	36	18,7
	Orta Önemli	27	14,0
	Az Önemli	34	17,6
	En Önemsiz	36	18,7
	Toplam	193	100,0

Meslek mensupları hilelerin ortaya çıkarılması ve önlenmesinde en önemli unsurun iç denetim olduğu görüşünü benimsemektedirler. İç denetim faaliyeti şirket içi tüm birimlere ve şirketin işleyişini net olarak görebilmesi nedeniyle ortaya çıkan aksaklık ve tutarsızlıkları daha erken tespit edebilmek için oldukça önemlidir.

İç denetimi sırasıyla Maliye Bakanlığı personellerinin yaptığı denetimler, bağımsız denetim şirketlerinin denetim faaliyetleri, dışarıdan alınacak profesyonel destek (hile denetçisi vb. uzman desteği), KGK denetçilerinin denetim faaliyetleri izlemektedir. KGK denetçileri ile ilgili prosedürlerin tamamlanamayıp gerekli alt yapının oluşturulamaması sebebiyle meslek mensuplarının konuyla ilgili bilgisi azdır. Sonuç olarak KGK denetçilerinin denetim faaliyeti değişkenlere göre en önemsiz etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meslek mensupları Maliye Bakanlığı personellerinin yaptığı denetimden ziyade iç denetim kısmına daha çok güvenmektedir. Çünkü Maliye Bakanlığı'nın yaptığı denetimler daha çok şikayet esasına bağlıdır. Ne kadar e-denetim gibi uygulamalarla denetlenmeye çalışılsa da özellikle Maliye Bakanlığı'nın son yıllarda aldığı alan dışı müfettişlerin denetime sağlayacağı katkı da meslek mensupları tarafından sorgulanmaktadır.

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının hileli işlemlerin önlenmesi için kullanılan araçları değerlendirmeleriyle ilgili veriler yer almaktadır.

Tablo 14: Hileli İşlemlerin Önlenmesi için Kullanılan Araçlar

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde(%)
İç Denetim	En Önemli	70	36,3
	Daha Az Önemli	65	33,7
	Orta Önemli	22	11,4
	Az Önemli	10	5,2
	En Önemsiz	26	13,5
	Toplam	193	100,0
İç Kontrol	En Önemli	36	18,7
	Daha Az Önemli	56	29,0
	Orta Önemli	53	27,5
	Az Önemli	42	21,8
	En Önemsiz	6	3,1
	Toplam	193	100,0
İhbar Hatları	En Önemli	14	7,3
	Daha Az Önemli	13	6,7
	Orta Önemli	35	18,1
	Az Önemli	48	24,9
	En Önemsiz	83	43,0
	Toplam	193	100,0
Bağımsız Denetim	En Önemli	44	22,7

	Daha Az Önemli	41	21,2
	Orta Önemli	58	30,1
	Az Önemli	33	17,1
	En Önemsiz	17	8,8
	Toplam	193	100,0
Özel Hata ve Hile İncelemesi	En Önemli	29	15,0
	Daha Az Önemli	18	9,3
	Orta Önemli	25	13,0
	Az Önemli	60	31,1
	En Önemsiz	61	31,6
	Toplam	193	100,0

Meslek mensupları hileli işlemlerin önlenmesindeki en etkili aracın iç denetim olduğunu düşünmektedir. İç denetimi bağımsız denetim faaliyetleri takip etmektedir. Ülkemizde bağımsız denetim sektörü oldukça artan bir öneme sahiptir. Ayrıca bağımsız denetime olan güven de her geçen gün artmaktadır. Bağımsız denetimin hileli işlemlerin önlenmesinde etkili bir araç olduğu meslek mensupları tarafından da teyit edilmiştir.

İhbar hatlarının öneminin düşük çıkmasının nedeni, ihbar olayları hilenin önlenmesinden çok hilenin ortaya çıkarılmasında etkilidir. Hile ortaya çıkıncaya kadar ihbar edilecek bir durum yoktur.

Hile denetiminde adli muhasebeciliğin etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Bu kavramların birbiriyle ilişkili olup olmadığı meslek mensuplarınca değerlendirilmiştir. Yapılan analizde ölçek puanlaması; 1 ile 5 arasında değerlendirilmiştir. 1- 1.79 çok düşük, 1.80- 2.59 düşük, 2.60- 3.39 orta, 3.40- 4.19, 4.20- 5 çok yüksek olarak değişmektedir. Tablo 15'te de gösterildiği gibi yapılan ankete katılan 193 meslek mensubu, bu iki kavramın birbiriyle ilişkili olduğu ve birbirlerini ileri düzeyde etkilediklerini teyit etmiştir.

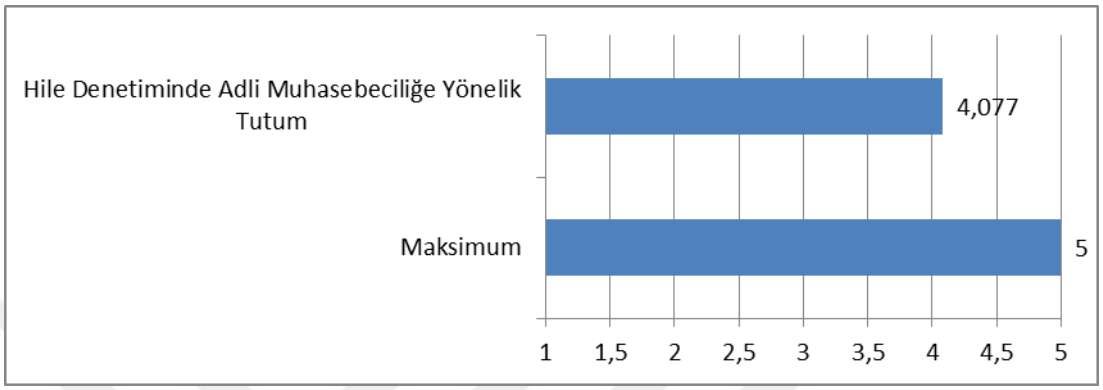
Tablo 15: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum Düzeyleri

	N	**Ort**	**Ss**	**Min.**	**Max.**
Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum	193	4,077	0,530	1,460	5,000

Araştırmaya katılan meslek mensuplarının **"hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutum"** düzeyi yüksek(4,077±0,530) olarak saptanmıştır.

Aşağıdaki tabloda da diyagram olarak gösterilen hile denetimi ve adli muhasebecilik arasındaki ilişkinin son derece kuvvetli olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 16: Meslek Mensupları Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum Düzeylerine İlişkin Diyagram



Araştırmaya katılan meslek mensuplarının hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutumlar ile ilgili ifadelere verdiği cevapların dağılımları tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 17: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlar ile İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları

	Kesinlikle Katılmıyorum		**Katılmıyorum**		**Ne Katılıyorum, Ne Katılmıyorum**		**Katılıyorum**		**Kesinlikle Katılıyorum**			
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**	**Ort**	**Ss**
Sermaye Piyasası Kanunu kapsamındaki kurumlar, iş ve eylemler dolayısıyla ortaya çıkan suçların yargı sürecinde adli muhasebecilik tekniklerine ihtiyaç duyulmaktadır.	9	4,7	11	5,7	28	14,5	68	35,2	77	39,9	4,000	1,094
Kara paranın aklanmasına ilişkin suçlara ait yargılamalarda geniş örgütlemeler ve sistemleri çözümlemek için üst düzey muhasebe ve denetim teknik bilgi ihtiyacına yönelik adli muhasebecilerden yararlanmak gerekmektedir.	6	3,1	39	20,2	44	22,8	68	35,2	36	18,7	3,461	1,104

Ticaret Hukuku ile davalarında, ortakların kar dağıtımı ile ilgili problemlerinde, tasfiye veya birleşmelerle ilgili uyuşmazlıklarda adli muhasebecilik hizmetine ihtiyaç duyulacaktır.	9	4,7	2	1,0	15	7,8	73	37,8	94	48,7	4,249	0,984
Vergisel hile ve yolsuzlukların ortaya çıkarılmasında, mali tablolarda veya defterlerde yapılan hesap oyunlarının tespite dilmesinde adli muhasebecilik mesleğinin önemi büyük olmaktadır.	3	1,6	8	4,1	16	8,3	88	45,6	78	40,4	4,192	0,872
Belge ve kredi kartı dolandırıcılıklarında, çek ve senetlere ilişkin dolandırıcılıklarda adli muhasebecilik mesleği etkin rol oynayacaktır.	3	1,6	7	3,6	16	8,3	97	50,3	70	36,3	4,161	0,842
Adli muhasebe, işletmesinde yolsuzluk yapıldığını düşünen kamu veya özel sektör gerçek veya tüzel kişilerin hile ve yolsuzluklara karşı güvencesidir.	6	3,1	27	14,0	26	13,5	87	45,1	47	24,4	3,736	1,074
Hilelerin ortaya çıkarılması ve önlenmesi için profesyonel adli muhasebe desteğin gerekli olduğunu düşünüyorum	2	1,0	1	0,5	5	2,6	99	51,3	86	44,6	4,378	0,667
Hile denetimi için en detaylı profesyonel destek, adli muhasebecilik mesleğidir.	5	2,6	4	2,1	12	6,2	110	57,0	62	32,1	4,140	0,827
Adli muhasebeye ait özel teknikler ile hile, yolsuzluk, suiistimal kapsamlı olarak denetlenebilmektedir.	5	2,6	5	2,6	8	4,1	115	59,6	60	31,1	4,140	0,820
Adli muhasebeciliğin denetim sürecine katılması denetim faaliyetlerini olumlu yönde etkileyecektir.	5	2,6	8	4,1	11	5,7	117	60,6	52	26,9	4,052	0,852
Adli muhasebecilik mesleği ortaya çıkarttığı ve önleyebileceği hileler sayesinde ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır.	5	2,6	6	3,1	10	5,2	114	59,1	58	30,1	4,109	0,838
Adli muhasebe, hileli iflas uygulamaları gibi özellik arz eden durumlarda, borçlunun mal kaçırmak için muvazaalı işlemlerin belirlenmesine katkı sağlar.	2	1,0	7	3,6	8	4,1	108	56,0	68	35,2	4,207	0,770

Boşanmalarla ilgili uyuşmazlıklarda evlilik süresinde elde edinilen varlıkların gerçekleştirilen finansal olayların etki ve sonuçlarının analiz edilmesinde adli muhasebe hizmeti önemli faydalar ve yardımlar sağlamaktadır.	6	3,1	4	2,1	11	5,7	101	52,3	71	36,8	4,176	0,872

Araştırmaya katılan meslek mensuplarının hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutumlar ile ilgili ifadelere verdiği cevaplar incelendiğinde;

Meslek Mensuplarının ‘’Sermaye Piyasası Kanunu Kapsamındaki Kurumlar, İş ve Eylemler Dolayısıyla Ortaya Çıkan Suçların Yargı Sürecinde Adli Muhasebecilik Tekniklerine İhtiyaç Duyulmaktadır’’ ifadesine %39.9’luk oranda katıldıkları görülmüştür. Buradan hareketle meslek mensuplarının adli muhasebecilik tekniklerine güvendikleri sonucu çıkarılabilir.

Meslek mensuplarının kara para aklanmasına ilişkin yargılamalarda teknik açıdan adli muhasebecilik mesleğinden yararlanmanın gerekli olduğunu düşündükleri %35.2’lik oran ile teyit edilmiş olmaktadır. Kara paranın aklanmasına ilişkin olaylar, örgütlenmeler ülke ekonomilerine oldukça zarar vermektedir. Bu nedenle özellikle ülke ekonomisi ve ekonomik refah için adli muhasebecilik mesleğinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde çok ortaklı kurumsal işletmelerin artmasıyla birlikte ortaklar arası problemler artmakta, şirket birleşmeleri, evlilikleri gibi işlemler yaygınlaşmakta ve bu olaylar nedeniyle daha önce hiç karşılaşılmamış birtakım muhasebe ve hukuk problemleri ortaya çıkmaktadır. Muhasebe ve hukuk alanlarının kesişim noktasını oluşturan adli muhasebecilik kavramı daha da önem kazanmaktadır. Anket sonuçlarına bakıldığında meslek mensuplarının %48.7’nin bu tür problemlerin çözümünde adli muhasebenin önemini anladıkları ve adli muhasebeyi destekledikleri görülmektedir.

Ülkemizde vergi odaklı bir muhasebe sisteminin varlığı meslek mensupları açısından en önemli unsurdur. Çünkü muhasebe defter ve kayıtlarında yapılan değişikliklerin etkisi vergi boyutunu yakından ilgilendirmektedir. Bu değişikliklerin saptanması vergi hilelerinin ortaya çıkarılmasında kuşkusuz adli muhasebecilerin payı büyük olacaktır. Nitekim meslek mensuplarının %45.6‘sı kesinlikle vergisel hile ve

yolsuzlukların ortaya çıkarılması konusunda adli muhasebenin varlığını desteklemektedir.

Kredi kartı, çek-senet işlemleri hem hukuki hem de muhasebe boyutu olan işlemlerdir. Bu nedenle ekonominin her oyuncusuna (banka, satıcı, alıcı, kredi kuruluşları vb.) farklı farklı olumsuz etkileri olan bu işlemlerde yapılan hilelerin ortaya çıkarılması çok önemlidir. %50.3'lük katılım ile meslek mensuplarının bu önemli konuda hem fikir oldukları görülmektedir.

%45.1'lik oranla meslek mensuplarının adli mensuplarının adli muhasebeyi bir güvence olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Meslek mensuplarının yarısından fazlası (%51.3) hilelerin ortaya çıkarılması ve önlenmesinde adli muhasebe desteğinin gerekli olduğunu düşünmektedir. Kuşkusuz hile denetimi özel uzmanlık gerektiren bir unsurdur. Hilenin muhasebe boyutunda nasıl değişikliklere neden olduğu ve bu hilenin hukuki boyutunun etkilerinin ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir.

Önceki ifade ile doğru orantılı olarak hile denetimi için en detaylı desteğin adli muhasebecilik mesleğinden alınabileceği meslek mensuplarının katılım (%57) düzeyinden anlaşılmaktadır.

Adli muhasebecilerin kullandıkları ayrıntılı inceleme ve özel teknikler hilelerin ortaya çıkarılmasında daha etkindir. Sıradan bir inceleme elemanının varacağı sonuçlar, yapacağı tespitler hilenin ortaya çıkarılmasında yetersiz kalabilir. Meslek mensupları %59.6'lık oran ile adli muhasebe tarafından kullanılan tekniklerin daha yararlı ve etkin olacağı kanısındadır.

Adli muhasebeye ilişkin farkındalığın artması ile birlikte adli muhasebe teknik ve uygulamalarının denetim sürecinde yer almasının bir gereklilik olduğu ortaya çıkmaktadır. Anketten elde edilen sonuçlar da bu görüşü destekler niteliktedir.

Kara paranın aklanması, kredi kartlı işlemler ve çek, senet işlemlerinde de vurgulandığı üzere yapılan hileler sadece işletmeyi değil, tüm ekonomiyi etkilemektedir.

Meslek mensupları, hileli iflas uygulamaları gibi özellik arz eden durumlarda, özellikle muvazaalı işlemlerin belirlenmesinde adli muhasebenin etkili olacağını düşünmekte, %56 oranında bu görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir.

Boşanmalar ile ilgili ortaya çıkan finansal uyuşmazlıklarda adli muhasebeden destek alınması gerektiği ve adli muhasebeciliğin bu uyuşmazlıkların çözümünde yardımcı olacağı görüşü meslek mensupları tarafından %52.3 oranında desteklenmiştir.

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutumlarının eğitim değişkenine göre ortalamaları yer almaktadır.

Tablo 18: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlarının Eğitim Düzeyine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p
Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum	Lise	22	3,944	0,512	2,601	0,272
	Üniversite	152	4,100	0,545		
	Yüksek Lisans	19	4,049	0,421		

Araştırmaya katılan meslek mensuplarının hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutum puanları ortalamalarının eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır($p>0.05$).

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutumlarının mesleki kıdem değişkenine göre ortalamaları yer almaktadır.

Tablo 19: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlarının Mesleki Kıdeme Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p
Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum	6Ay-1Yıl	13	4,231	0,658	5,102	0,165
	1-5Yıl	32	4,176	0,513		
	5-10Yıl	24	3,920	0,730		
	10Yılüstü	124	4,066	0,470		

Araştırmaya katılan meslek mensuplarının hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutum puanları ortalamalarının mesleki kıdem değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip-göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutumlarının yaş değişkenine göre ortalamalarının verileri yer almaktadır.

Tablo 20: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlarının Yaşa Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p
Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum	25-30	11	4,112	0,639	2,602	0,457
	31-40	73	4,128	0,586		
	41-50	49	4,039	0,529		
	50Yaşüstü	60	4,040	0,440		

Araştırmaya katılanların hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutum puanları ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip-göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır(p>0.05).

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre ortalamaları yer almaktadır.

Tablo 21: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum	Bayan	54	4,170	0,468	3281,500	0,175
	Erkek	139	4,041	0,550		

Katılımcıların hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutum puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (Mann Whitney-U=3281,500;p=0,175>0,05).

Aşağıdaki tabloda meslek mensuplarının hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutumlarının unvana

göre ortalamaları yer almaktadır.

Tablo 22: Meslek Mensuplarının Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutumlarının Unvana Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum	SM	12	4,026	0,325	918,500	0,370
	SMMM	181	4,080	0,542		

Hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutum puanları ortalamalarının unvan değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır(Mann WhitneyU=918,500;p=0,370>0,05).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
HİLE SUİSTİMAL –YOLSUZLUK DENETİM RAPORU

TALEP: 28.05.2016 Tarihli Hile Denetim Raporudur.

OLAY: Erzurum-Palandöken ilçesi Terminal caddesi No:7 adresindeki açık hava reklam faaliyeti ile uğraşan AY-KA Reklam ve Tanıtım, Ticaret, Ltd. Şti.'ye ait ihalelerde Muhasebe ve Finansman sorumlusu olarak çalışan Ö.H.'nin 2013-2016 yılları arasında çeşitli tarihlerde yapmış olduğu güveni kötüye kullanma-nitelikli dolandırıcılık fiillerini işlediği hakkındaki şirket iç denetim ve özel denetim çalışmaları ile raporu ile tespiti hakkında;

TALEP EDİLEN GÖREV; Şirket vekili tarafından talep edilen Şüpheli Ö.H.' ye ait banka nezdinde ki hesabının /hesaplarının 2013 yılının başından itibaren hesap hareketlerinin, banka hesap dökümlerinin ve şirket kayıtlarının birlikte sağlıklı ve kapsamlı bir inceleme yapılabilmesi bakımından, şirket kayıtları üzerinde yapılacak uzman incelemesinin yapılması,

İş bu talep ile şirket adresine gidilerek, detaylı inceleme olarak; 2014- 2016 yılları kanuni defter, evrak, doküman ve eski çalışanı olan Ö.H'ye ait banka hesap ekstreleri ve muhasebe kasa makbuzları, muhasebe kayıtları üzerinde muhasebe hile denetim çalışması yapılmış olup, aşağıdaki tespitlerimiz raporlanmıştır.

Dosyada Mevcut Belge ve Bilgiler; Dosyada mevcut Ö.H.' ye ait banka hesap ekstreleri ile iki adet şirket içi tutanak bulunmaktadır. İş bu tutanaklar;

1. 18.02.2016 tarihli iç tutanak
2. 02.04.2016 tarihli ara tutanak

Dosya ekindeki iç tutanaklar da Ö.H.'nin''2016/01 ayına kadar 6 yıl muhasebe elemanı ve son iki yıl muhasebe ve finansman sorumlusu olarak çalıştığını, üst düzey yöneticilerden E.K. ile anlaşamadığından işten ayrıldığını, tazminat ve diğer hakları için dava açmadığını, banka talimatlarında Genel müdür - finans direktörü kaşe imzası ile bankadan para çektiğini, çekilen paraların ilgili yerlere aktardığını, Türkiye genel müdürü O.A. ile görüşmeler yaptığını, yanlış yapmadığını fakat kanunen suçlu çıkması halinde uygun ödeme planı ile zararını karşılayacağını" beyan ettiği yazılı tutanakların mevcut olduğu dosyasında görülmüştür.

YAPILAN DETAYLI İNCELEME NETİCESİ;

A- ŞÜPHELİ Ö.H. ÇALIŞMA DURUMU;

Şirkette en son görevi; Erzurum-Palandöken adresinde bulunan AY-KA Reklamcılık adına alınan ihalelerde Muhasebe ve Finansman sorumlusu olarak Ö.H. 01.04.2008-26.01.2016 tarihleri arasında çalışmıştır.

Şüphelinin muhasebe kayıtlarından sorumlu olduğu 2013-2014-2015 yılları kayıtları detaylı şekilde suiistimal yönünden incelenmiştir. İncelenen dönemlere ilişkin kanuni defter noter tasdik durumları şöyledir;

a) AY-KA Reklamcılık'a ait Kanuni Defterlerin Noter Tasdik Durumu;

Tablo 23: Şirkete Ait Kanuni Defter Tasdik Tarihleri

AY-KA Reklamcılık					
YIL	**KANUNİ DEFTER**	**NOTER**	**TASDİK TARIHI**	**YEVMİYE NO**	**KAPANIŞ TASDİKİ**
2013	YEVMİYE DEFTERİ	ERZURUM 6.NOTERLİĞİ	26.12.2012	13	26.06.2014
2013	DEFTERİ KEBİR	ERZURUM 6.NOTERLİĞİ	26.12.2012	14	
2013	ENVANTER	ERZURUM 6.NOTERLİĞİ	26.12.2012	15	
2014	YEVMİYE DEFTERİ	ERZURUM 6.NOTERLİĞİ	28.12.2013	5	30.06.2015
2014	DEFTERİ KEBİR	ERZURUM 6.NOTERLİĞİ	28.12.2013	6	
2014	ENVANTER	ERZURUM 6.NOTERLİĞİ	28.12.2013	7	
2015	YEVMİYE DEFTERİ	ERZURUM 6.NOTERLİĞİ	17.12.2014	6	
2015	DEFTER-İ KEBİR	ERZURUM 6.NOTERLİĞİ	17.12.2014	7	
2015	ENVANTER DEFTERİ	ERZURUM 6.NOTERLİĞİ	17.12.2014	8	

Yukarıda bilgileri verilen resmi defterlerin tasdiklerinin kanunlara uygun olarak ve doğru tarihlerde yapıldığı görülmüştür.

4.1.AY-KA REKLAMCILIK(2013-2014-2015 YILLARI)KAYITLARININ İNCELENMESİ;

4.1.1. Şirket Banka Hesabından Usulsüz Olarak Şahsi Hesabına Yapılan Transferler

Tablo 24: Şirkete K Bankası'ndan Yapılan Usulsüz Para Transferleri

ŞİRKET K BANKASI HESABINDAN USULSÜZ TRANSFERLER			
SIRA	TARİH	AÇIKLAMA	TUTAR
1	01.01.2013	PARA TRANSFERİ	5.000,00 TL
2	20.02.2013	PARA TRANSFERİ	600,00 TL
3	15.03.2013	PARA TRANSFERİ	1.500,00 TL
4	09.04.2013	PARA TRANSFERİ	3.500,00 TL
5	25.05.2013	PARA TRANSFERİ	1.500,00 TL
6	19.06.2013	PARA TRANSFERİ	3.100,00 TL
7	07.10.2013	PARA TRANSFERİ	3.400,00 TL
8	22.11.2013	PARA TRANSFERİ	2.650,00 TL
9	05.12.2013	PARA TRANSFERİ	4.000,00 TL
2013 YILI TOPLAM USULSÜZ TRANSFERLER			**25.250,00 TL**

Yukarıdaki tabloda yapılan 2013 yılı içinde (Maaş ve Avans dışında) usulsüz transferler toplamı: 25.250,00 TL dir. Bu transferleri Ö.H'nin kendi şahsi banka hesabına aktardığı; şirket hesaplarında yanıltıcı muhasebe kayıtları yapmak suretiyle gerçekleştirdiği tespit edilmiştir**.**

Tablo 25: Şirkete G Bankası'ndan Yapılan Usulsüz Para Transferleri

ŞİRKET G BANKASI HESABINDAN USULSÜZ TRANSFERLER			
SIRA	TARIH	AÇIKLAMA	TUTAR
1	26.1.2014	Para Transferi	2.000,00 TL
2	14.2.2014	Para Transferi	3.300,00 TL
3	16.2.2014	Para Transferi	5.500,00 TL
4	22.3.2014	Para Transferi	2.950,00 TL
5	17.4.2014	Para Transferi	500,00 TL
6	19.4.2014	Para Transferi	4.400,00 TL
7	25.5.2014	Para Transferi	3.500,00 TL
8	28.5.2014	Para Transferi	1.250,00 TL
9	02.6.2014	Para Transferi	4.900,00 TL
10	30.7.2014	Para Transferi	3.700,00 TL
11	19.8.2014	Para Transferi	900,00 TL
2014 YILI TOPLAM USULSÜZ TRANSFERLER			**32.900,00 TL**

Yukarıdaki tabloda yapılan 2014 yılı içinde (Maaş ve Avans dışında) usulsüz transferler toplamı: 32.900,00 TL dir.

Tablo 26: Şirkete B Bankası'ndan Yapılan Usulsüz Para Transferleri

ŞİRKET B BANKASI HESABINDAN USULSÜZ TRANSFERLER			
SIRA	TARİH	AÇIKLAMA	TUTAR
1	21.1.2015	Para Transferi	1.500,00 TL
2	22.2.2015	Para Transferi	3.800,00 TL
3	13.3.2015	Para Transferi	1.100,00 TL
4	30.5.2015	Para Transferi	5.400,00 TL
2015 YILI TOPLAM USULSÜZ TRANSFERLER			**11.800,00 TL**

Yukarıdaki tabloda yapılan 2015 yılı içinde (Maaş ve Avans dışında) usulsüz transferler toplamı: 11.800,00 TL'dir.

Tablo 27: K,G,B Bankalarına Yapılan Usulsüz Transferler

SIRA	YIL	AÇIKLAMA	TUTAR
1	2013	Ö.H. K BANKASI ŞAHSI HES. USULSÜZ TRANSFERLER	25.250 TL
2	2014	Ö.H. G BANKASI ŞAHSI HES. USULSÜZ TRANSFERLER	32.900 TL
3	2015	Ö.H. B BANKASI ŞAHSI HES. USULSÜZ TRANSFERLER	11.800 TL
TOPLAM			69.950 TL

Ö.H.'nin K,G,B, Bankalarından Palandöken, Kayak yolu, Yakutiye şahsi nam ve hesabına çalıştığı şirket hesabından, şirket çalışma usul ve esaslarına aykırı şekilde toplam: 69.950 TL usulsüz havaleler gerçekleştirilmiş olduğu banka kayıtlarından tespit edilmiştir. Bu havaleleri avanslar hesabına kaydederek ödenmiş avans şeklinde göstermiş böylece para transferini gerçekleştirmiş, bu tür çeşitli muhasebe hareketleri ile muhasebe fiş açıklamasında " virman " açıklamasıyla yaptığı görülmüştür.

4.1.2. Yanıltıcı Muhasebe Kayıtları İle Yapılan Usulsüzlükler

1. AY-KA Reklamcılık kurumsal hatlar için anlaşmalı olduğu C GSM operatörü üzerinden sanal kayıt oluşturarak yapılan usulsüzlük;

<u>Yapılma şekli ve tutarı;</u> 5.600 *TL*

10.12.2014 Tarihli kayıtta 320 01 005 Muhasebe cari kodlu, satıcı C GSM operatörü firmasına VİRMAN açıklamasıyla hesap kaydı yapılmış ve şirkete gelecek dönem gider kalemleri içinde "gerçekte olmayan-sanal ve makbuzu bulunmayan" gider kaydı oluşturarak 5.600 TL tutarın kasadan alınması ile gerçekleşmiştir. Ayrıca ilgili kurumsal hatlarda şirketteki çalışanlara ait olmayan; fakat faturası ödenen bir adet telefon hattı mevcut olup, yapılan görüşmelerin ve geçmişe dönük mesajların taranması hattı kullanan kişinin Ö.H.'nin eşi olduğunu ortaya çıkarmıştır.

2. AY-KA Şirketinin yaklaşık 500 tane çalışanı bulunmaktadır. Bunların organizasyon şemasına bakıldığında 400 tanesinin asgari ücretle çalışan kişiler olduğu belirlenmiştir. 100 tanesi orta ve üst düzey olmak üzere yönetici konumundadır.

Aylık bildirgeler ve SGK kayıtları incelendiğinde çalışanlardan 20 tanesinin özlük dosyalarının oluşturulmamış olması dikkat çekmiştir. Bu kişilerin stajyer oldukları ve kısa zamanlı çalışmaları bahane edilmiş, bu yüzden dosyalarının oluşturulmadığı öne sürülmüştür. Kişilerin adreslerine ulaşıldığında ise evlerin sahiplerinin kişilerle alakası olmadığı, rastgele adresler verildiği ve bankanın aracılığıyla biraz daha araştırıldığında ise bu kişilerin Atatürk Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde okuyan öğrenciler olduğu ve Ö.H.'nin ilgili maaş kartlarını kendisinin aldığını ve 3 ay sonra da çıkışlarını yaptığı ortaya çıkmıştır. 2015 itibariyle asgari ücretten maaşlı çalışan gösterdiği kişilerin üzerinden kişi başı 1.273,50 TL almıştır.

Aşağıdaki tabloda toplam tutarlar yer almaktadır.

Tablo 28: Ö.H'nin Bordrolama Hilesi Sonucu K Bankası'na Yatan Maaşlar

AY	**YIL**	**AÇIKLAMA**	**TUTAR**
7.AY	2015	Ö.H. K BANKASI'NA YATAN 20 KİŞİNİN MAAŞI	25.470,00
8.AY	2015	Ö.H. K BANKASI'NA YATAN 20 KİŞİNİN MAAŞI	25.470,00
9.AY	2015	Ö.H. K BANKASI'NA YATAN 20 KİŞİNİN MAAŞI	25.470,00
TOPLAM			76.410,00

3. Elazığ Belediyesi'ne vermiş olduğu hizmet karşılığında kurum ödeme yaptığı halde şirket muhasebe kayıtlarında yanıltıcı kayıt oluşturarak usulsüzlük yapılması (Tahsil edilen nakdin şirket kasasına kaydedilmemesi)

Tablo 27: Elazığ Belediyesi'nin Yapmış Olduğu Ödemelerin Listesi

120 01 036-Elazığ Belediyesi			
SIRA	TARİH	AÇIKLAMA	TUTAR
1	02.10.2015	ALINAN ÖDEME	4.500,00 TL
2	31.11.2015	ALINAN ÖDEME	2.300,00 TL
TOPLAM			6.800,00 TL

Yukarıdaki tabloda belirtilen tarihlerdeki alınan nakit ödemenin günlük şirket kasa föylerine kaydedilmesi gerekirken, muhasebe kayıtlarında yanıltıcı kayıtlar ile gelen nakdin usulsüz şekilde alınması ile gerçekleşmiştir. 120 036 Nolu Elazığ

Belediyesi hesabında ödemenin yapıldığı görülmekte olup, şirket kasasına giriş kaydı yapılmamış olduğu, diğer kasalar hesabına virman yapılarak hesabın düzeltildiği, günlük kasa föyü çizelgesinde tahsil edilen nakit paranın gösterilmediği tespit edilmiştir. Bu yol ile gerçekte tahsil edilip, şirket nakit kasasına eklenmesi gereken 6.800 TL'nin usulsüz yollarla kasanın eksiltilmesi şeklinde gerçekleştiği görülmüştür.

4. Kasa Hesapları arasında yanıltıcı açıklama ile avans işlemlerini gerçekleştirmek suretiyle yapılan suiistimal,

Tablo 29: Kasa Hesapları Arasındaki Yanıltıcı Açıklama ile İşlem Yapılan Avansların Listesi

KASA HESAPLARI ARASINDA YANILTICI AVANS AÇIKLAMASI			
SIRA	**TARİH**	**AÇIKLAMA**	**TUTAR**
1	19.11.2015	AVANS	3.500,00 TL
2	05.12.2015	AVANS	7.000,00 TL
		TOPLAM	10.500,00 TL

100 01 002 Kasa Hesabından 100 01 003 Diğer Kasa Hesabına avans açıklamasıyla günlük kullanılan kasa hesabından nakit eksiltilerek diğer kasaya avans verilmiş gibi gösterilmiş daha sonrada bu diğer kasa hesabı bakiyesi 09.12.2015 Tarihinde virman açıklamasıyla 393 01 001 İstanbul şube hesabına nakledilmiştir. Kasada var olan nakdin, hesaplar arasında virman olarak kaybedilmesi suretiyle kasa **10.500 TL** usulsüz olarak eksiltilmiştir.

5. Cari hesaplarda fiktif (olmayan hareket) hesap yaparak yanıltıcı kayıt oluşturmak suretiyle yapılan suiistimal,

120 01 036 Hesap olan Elazığ Belediyesi kurumundan 4.500 TL' lik tahsilatı önce 21.08.2014 tarihinde diğer senetsiz alacaklar hesabına borç yazmak daha sonra 31.10.2014 Tarihinde 393 01 002 Ankara Hesabına alacak yazmak suretiyle cari hesabı kapama işlemleri yaparak 8.500 TL'nin hesaplar arasında kaybedilerek kasada eksiltme işlemi yapılmıştır.

6. Şirket Çalışanlarından S.T.' ye ait 196 01 407 İş Avansı Hesabını kullanarak iade edilen iş avansının ilgili hesaba kaydedilmemesi suretiyle yapılan suiistimal,

12.05.2014 tarihinde şirket çalışanlarından S.T. 'nin iş avansından artan ve iade ettiği 2.000 TL yi kasa hesabına alınmadan doğrudan 393 01 001 İstanbul Hesabına virman yapılarak kapatılmak suretiyle, 5.000 TL nakdin kasaya giriş yapılmadan eksiltilmesidir.

Tablo 30: Yanıltıcı Muhasebe Kayıtları ile Yapılan Hileler

YANILTICI MUHASEBE KAYITLARI İLE YAPILAN SUİİSTİMALLER		
SIRA	**AÇIKLAMA**	**TUTAR-TL**
1	AY-KA Reklamcılık şirket tedarikçisi C GSM Operatörü faturaları için firma üzerinden sanal kayıt oluşturarak yapılan usulsüzlük;	5.600,00 TL
3	Elazığ Belediyesi'ne vermiş olduğu hizmet karşılığında kurum ödeme yaptığı halde şirket muhasebe kayıtlarında yanıltıcı kayıt oluşturarak usulsüzlük (Tahsil edilen nakdin şirket kasasına kaydedilmemiş olması)	6.800,00 TL
4	Kasa Hesapları arasında yanıltıcı açıklama ile avans işlemlerini gerçekleştirmek suretiyle yapılan suiistimal, birden fazla hesapta takip edilen kasada virman kayıtlarıyla oluşturulmuştur.	10.500,00 TL
5	Cari hesaplarda fiktif (olmayan hareket) hesap yaparak yanıltıcı kayıt oluşturmak suretiyle yapılan suiistimal,	8.500,00 TL
6	Şirket çalışanlarının ''İş Avansı'' Hesabını kullanarak iade edilen iş avansının ilgili hesaba kaydedilmemesi suretiyle yapılan suiistimal,	5.000,00 TL

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi; yanıltıcı muhasebe kayıtları ile yapılan Suiistimallerin Toplam Tutarı: 36.400,00 TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 31: Şirket Varlıkları Üzerinde Yapılan Toplam Hileler

ŞİRKET VARLIKLARI ÜZERİNDE YAPILAN TOPLAM SUİSTİMALLER		
Sıra	**Yapılan Suiistimal Açıklaması**	**Suiistimal Tutarı**
1	Şirket Banka Hesabından Yapılan Usulsüz Havaleler	69.950,00 TL
2	Şirket Muhasebe Kayıtları Üzerinde Yapılan Suiistimaller	36.400,00 TL
	TOPLAM SUİİSTİMAL TUTARI	**106.350,00 TL**

2.maddeyi kanaatimizce açıklamak gerekir. Literatürde bordro hilesi olarak geçen ve hayali çalışanların maaşlarının belirli bir kişi tarafından alınması ve kişilerin

sadece kimlik bilgilerinin kullanılmasıdır. Bu yolla çalıştırılmış gibi görünen 20 kişi tespit edilmiş ve bunların toplam maaşının 76.410,00 TL olduğu görülmüştür.

Hile denetim kuruluna verilen süre zarfında tespit edilen kadarı ile şirket kayıtlarında ve banka hesap ekstrelerinde gerçekleşen usulsüzlükler toplamı 182.760,00 TL olduğu görüş ve kanaatine varılmıştır.

Tüm bu tespitler neticesinde dosyadaki ismi geçen Ö.H. 2013-2014-2015 yıllarında çalıştığı AY-KA Reklamcılık Ltd. Şti. firmasında muhasebe ve finansman sorumlusu görevinde iken muhasebe programında kendisine "ÖH" Kodu olarak tanımlanmış şifre ile yapmış olduğu, şirkete ait kanuni defterlerde yanıltıcı ve yanlış muhasebe kayıtları ile güveni suiistimal ettiği ve iş prensiplerine, tek düzen muhasebe usul ve esaslarına aykırı şekilde muhasebe kayıtları yaparak, hileli muhasebe kayıtları ile;

a- Şirket kasasından kendi şahsi banka hesabına usulsüz havaleler yaptığı,

b- Kendisine ait "ÖH" şifresi ile yanlış muhasebe kayıtları yaparak suiistimaller yaptığı,

Şirket kanuni defter-belge ve banka ekstre kayıtlarından anlaşılmaktadır. Dosyada mevcut bulunan raporlar ile de daha önceden şirket tarafından tespitler yapıldığı, iş bu tespitlere göre de;

Yapılan denetim çalışmalarında, şirket kayıtlarında hileli (yanıltıcı, yanlış usulsüz) muhasebe kayıtları ile hesaplar arasında uyuşmazlık ve suiistimaller yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca kayıtlara uygun gibi görünüp hatta yasal kayıtlarda sorun görünmezken detaylı inceleme yapıldığında suiistimallerin mevcut olduğu görünmüştür.

SONUÇ :

1- Şüpheli Ö.H' nin, şirkette 01.04.2008 -26.01.2016 yıllarında önce muhasebe çalışanı olarak başlamış son 2 yıl muhasebe ve finansman sorumlusu olarak görev yaptığı,

2- Muhasebe sorumlusu olarak çalıştığı yıllarda, kendisine muhasebe kayıtlarında tanımlanan "ÖH" Kodu ile yapmış olduğu muhasebe kayıtları incelemesinde; şirket hesaplarından kendi maaş ve avans dışında usulsüz

havaleleri kendi banka hesabına gerçekleştirdiği ve yanlış (yanıltıcı, usulsüz) hileli muhasebe kayıtları ile de suiistimaller yaptığı,

3- Şirketteki pozisyonunu, tecrübe ve bilgisini kullanarak şirket kasasındaki nakit değerleri haksız ve usulsüz şekilde eksilterek kendisine menfaat sağladığı,

4- Şirkette kendisine duyulan güveni, kendisinin sorumluluğu altındaki hesapların bakiyelerinde değişiklik yaparak kötüye kullanıp, lehine işlem yaptığı,

5- Şirket hesabından kendi banka hesabına fazla havaleler göndermek suretiyle şirket kasasını eksilterek ve yaptığı usulsüz muhasebe kayıtları ile şahsi nam ve hesabına menfaat sağladığı,

6- E.A.'nın şirkette hileli muhasebe ve usulsüz havaleler yöntemi ile yanlış işlemler gerçekleştirdiği ve bu şekildeki muhasebe kayıtlarında ki hesaplar arasında tutarsız bakiyeler oluşturduğu, dosyada mevcut diğer yapılan denetim tespitleri ile de bu tutarsızlıkların tespit edildiği,

7- Denetim kuruluna verilen süre zarfında tespit edildiği kadarı ile AY-KA Reklamcılık ve Tanıtım, Tic. Tur. Limited Şirketine ait 2013-2014-2015 yıllarının kanuni defterlerin kayıtlarında ve banka hesap ekstrelerinde gerçekleşen usulsüzlükler toplamının 182.760,00 TL olabileceği görüş ve kanaatine varılmıştır.

8- Karar ve değerlendirme sayın Yönetim Kurulu'na aittir.

SONUÇ

Global ekonomide finansal tablo kullanıcılarının sayısı günden güne artmaktadır. Böylece sunulan bilgilerin kalitesi, şeffaflığı, güvenilir olması daha önem kazanmıştır. Sadece işletme sahipleri ve yöneticileri değil; yatırımcılar, çalışanlar, devlet, kredi veren kurum/kuruluşlar doğru ve güvenilir bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Tabloların doğru bir şekilde sunumunun uluslararası düzeyde kıstası genel kabul görmüş muhasebe standartları, ulusal düzeyde ise ilgili ülkenin kanunlarıdır. Finansal tabloların kasti olarak yanlış sunulmasında işletme sahip, ortak ve sorumluları, çalışan işçiler, devlet ve dış bilgi kullanıcıları zarar görmektedir.

İşletmelerin hile yapmalarında birçok sebep bulunmaktadır. Vergi kaçırmak, işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek, bankalardan yüklü miktarda kredi kullanmak, işletmenin hisse senetlerinin fiyatını yükseltmek gibi sebepler bunlardan bazılarıdır. Her ne kadar önlem alınsa da yeterli olmamaktadır; çünkü hileyi yapan da, hileye karşı caydırıcı önlem geliştiren de yine insan zekasıdır. Bu bağlamda yeni yeni yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Bu yeni yaklaşımlardan biri de çalışmada yer verdiğimiz dünya için eski, ülkemiz için yeni bir kavram olan adli muhasebedir. Adli muhasebe çok geniş bir kavramdır; bu nedenle ele alınan yapılan sınıflandırmanın bir bölümü olan hile denetimidir. Hile denetimi mevcut hilelerin araştırılıp, ortaya çıkarılmasında işe yarar; fakat asıl amacı hile daha meydana gelmeden hile için tehdit oluşturabilecek unsurların ortadan kaldırılması veya hileye müsait departmanların belirlenmesidir.

Çalışmada ASMMMO'da konuya ilişkin anket yapılmıştır. Meslek mensuplarının bu konudaki fikirlerine başvurulmuştur. Yapılan anketin analizi sonucunda hile denetiminde adli muhasebeciliğe yönelik tutum düzeyinin oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Bu yüksek oran hilelerin ortaya çıkarılması ve önlenmesi için adli muhasebecilik mesleğine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Ancak hile yapan kişilerin davalık olma oranı düşüktür; bunun başlıca sebebi de dava sürecinin çok hızlı sonuç vermeyeceğini düşünmeleri ve ülkenin sahip olduğu etik ve kültürel değerleri sebebiyle işletmenin imajına zarar geleceğini düşünmeleridir. En çok hile yapanların da işletme sahiplerinin olduğu düşünülürse kendi kendilerini dava etmeleri pek olası değildir. Yine analizin çarpıcı sonuçlarından biri de; kişileri hileye iten sebepler arasında en büyük oran az vergi ödemek seçeneği olmasıdır. Vergi

ödememek için yapılan yolsuzlukların had safhada olduğu düşünülürken; hilelerin ortaya çıkartılması için de kanun ve düzenleme olarak vergi ödemeye ve daha çok ceza kesmeye odaklı yapılandırılmış VUK'a güvenilmesi şaşırtıcıdır. Yine yapılan denetimlerde Maliye Bakanlığı personelinin yaptığı denetimlere de daha az güvenilmesi de meslek mensuplarının mevcut kanun ve düzenlemeye güvendikleri ancak; denetimlerde yeni bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Özellikle hilelerin önlenmesi konusunda iç denetim öne çıkmıştır. Yine KGK konusunda alt yapının tam anlamıyla oluşturulmadığı, bağımsız denetçiliğin istenilen düzeye henüz gelmemiş olduğu anket sonuçlarıyla da desteklenmektedir.

Dünya ortalamasında sıradan bir işletmenin gelirlerini %5-6 oranında hile nedeniyle kaybettiği düşünülürse; önlem almak gerekmektedir. Ancak alınacak önlemler sadece yasa ve düzenlemelerle değil; işletmelerin kendi yapıları içinde çözümler üretmeleri ile sağlanacaktır. İç denetim ve iç kontrol gibi yöntemler işe yarasa da yeterli gelmemektedir. Hilenin ortaya çıkarılması, zararlarının hesaplanması ve hilenin önlenmesi için önerilerin getirilmesi şeklinde işleyen süreç daha bütünleyici bir yaklaşım olan adli muhasebeyi gerekli kılmaktadır. Meslek mensupları da adli muhasebenin birçok alanda değişiklik ve yenilik getireceğini teyit etmiştir. Denetim sürecinden, kara para aklama, hileli iflastan, boşanmalarla ilgili uyuşmazlıkların tespiti ve çözülmesi, ortakların kar dağıtımına kadar birçok konuyu ilgilendirmektedir. Bu teknik konuların anlaşılması ve çözülmesi için sadece hukuk bilgisi yeterli gelmemektedir; teknik bir alan olan muhasebe bilgisine ihtiyaç vardır.

Adli muhasebenin gelişim süreci ülkemiz açısından yavaştır. Bunun en önemli nedeni meslek yasasının olmayışıdır. TTK'da veya SPK'daki adli muhasebe kavramına benzer açıklamaların olması da bu konudaki ihtiyacı doğrular niteliktedir. Meslek yasasından sonra eğitim ve uzman yetiştirmek gerekmektedir. Ülkemizde sadece 73 tane adli muhasebeci vardır. Çalışmada belirtildiği gibi sadece 2 kurum bu eğitimi sağlamıştır. Ayrıca bu konudaki yerli literatürün çoğu da yabancı yayınlardan çeviri olarak yapılmıştır. Adli muhasebe kavramı üniversitelerin özellikle lisans düzeyindeki derslerde, ayrıca yüksek lisans düzeyindeki uzmanlık alanı bölümlerinde yerini almalıdır. Ayrıca TÜRMOB'un da desteğiyle SMMM odalarında bu konuda sertifika verilebilir.

Uluslararası raporlara bakıldığında muhasebede yapılan, varlıkların kötüye kullanılması hilelerinin miktar olarak en fazla, ancak tutar en az olduğu görülmektedir. Finansal tablo hilelerinde ise durum tam tersidir. Bunu etkileyen en önemli faktör; hileyi kimin yaptığıdır. Hile yapan kişi mavi yakalı bir çalışan ise tutar olarak zarar çok fazla değildir. Ancak beyaz yakalı çalışan ise miktar çok azdır; fakat zarar çok fazladır. Bu açıdan bakıldığında üst düzey yöneticiler en kritik kesim olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü eğitim seviyesi ve kıdem arttıkça özgüven artmaktadır. Ayrıca hile yapanların genel özelliklerine bakıldığında asgari 6 yıl aynı işletmede çalışmış oldukları düşünülürse, işletmelerin yapılarını ve sistem açıklarının öğrenmeleri hiç de zor olmayacaktır. Böylece hile üçgeninin bir köşesi olan fırsat unsuru devreye girdiğinde hile kaçınılmaz hale gelecektir. Bu yüzden yöneticilerin seçimi, maddi- manevi tatmin ve motivasyonu önemlidir. Ancak çalışmadaki anket sonuçlarında en çok hile yapanların işletme sahip ve ortakları olarak görülmüştür. Bunun en önemli nedeni, Türkiye'de kurumsallaşmanın hala tam olarak oturmamış olmasıdır. Mevcut aile şirketlerinin benzer yönetim stratejileriyle, profesyonellikten uzak yönetimi bu sonuçları doğurmuştur.

Hilenin önlenmesi için finansal tabloların denetimi ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğu en önemli kıstas olmaktadır. Nitelikli finansal raporlamanın yapılması hileleri önlemekle kalmayıp, yatırımcıların doğru karar vermelerine, kamuoyunun daha şeffaf bilgiler almasına ve kamu otoritesinin kayıplarının azalmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca mevcut kanun ve düzenlemelerin pratikte uygulanmasına olumlu katkı sağlayacağı anket sonuçlarında görülmüştür. Adli muhasebenin hileli iflastan, kara para aklamaya; boşanmadan, ticaret hukuku davalarına kadar birçok konuda kullanılabileceği meslek mensuplarınca teyit edilmiştir.

KAYNAKLAR

Abdioğlu, Hasan. ''Hilelerin Önlenmesi ve Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Proaktif Yaklaşımlar'', **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı:22, 2007, ss.120-135

Abdioğlu, Hasan. ''Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesinde Muhasebe Meslek Elemanlarının Rolleri ve Sorumlulukları'', **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, sayı:28, 2009, ss.33-56.

Abdioğlu, Hasan. ''Vergi Denetiminde Kırmızı Bayrakların Kullanımı''**; Muhasebe ve Finansman Dergisi**; sayı:36, 2007, ss.161-172.

Akdemir Çağla, **İşletmelerde Hile Riski ve Türk İşletmelerinde Hile Riskinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Akın, Osman ve Osman Kürşat Onat. ''Muhasebe Meslek Mensuplarının Adli Muhasebecilik Kavramına Bakış Açılarının Değerlendirilmesi''; **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, cilt:8, sayı:1, 2015, s.33-51.

Aktaş, Hüseyin ve Gökhan Kuloğlu. "Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Mesleği", **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Cilt:8; Sayı:25, 2008, ss.101-120.

Alagöz Ali, Öğe Serdar, Metehan Ortakarpuz. ''Bir Kurumsal Zekâ Teknolojisi Olarak Veri Madenciliği İle Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi'', **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2014, s.1-21.

Albrecht Conan C. ve W. Steve Albrecht. **Strategic Fraud Detection: A Technology-Based Model**, Rollins Center for eBusiness.https://tr.scribd.com/document/74604785/F04-Strategic-Fraud-Detection (Erişim Tarihi: 20.08.2016)

Aygün, Davut. ''Yaratıcı Muhasebe Stratejileri''; **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, cilt:8, sayı:2, 2013, ss.49-69.

Baydarol, Onur. **İç kontrol sistemi etkinliğinin muhasebe denetimindeki önemi ve kontrol riskinin belirlenmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Bayraklı, Hasan Hüseyin, Mehmet Erkan ve Cemal Elitaş. **Muhasebe ve Vergi Denetiminde Muhasebe ve Hata ve Hileleri**, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2012.

Bayraktar, Ahmet. **Türkiye'de Muhasebe Hileleri Tarihi**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

BDDK;2015 Faaliyet Raporu; https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/Yillik_Raporlar/15194yf2015.pdf s.22.

Bierstaker, James L., Richard G. Brody ve Carl Pacini. ''Accountant's perceptions regarding fraud detection and prevention methods'', **Managerial Auditing Journal**, vol:21/5, 2006, ss.520-535.

Bonner S.E., Z.V. Palmrose, ve S.M.Young. "Fraud Type and Auditor Litigation: An analysis of SEC Accounting and Auditing Enforcement Releases", **TheAccountıng Revıew**, cilt:73, sayı:4, 1998, s.s.503-532.

Bozkurt, Nejat. ''Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Yeni Bir Alan "Adli Muhasebecilik'', **Yaklaşım Dergisi**, cilt:8, sayı:94, 2010.

Bozkurt, Nejat. **İşletmelerin Kara Deliği Hile**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2011.

Bunget, O.C., L.Grigoroı ve A.C. Dumıtrescu. "Detecting and Reporting the Frauds and Errors by the Auditor", **Megatrend Review**, sayı:6, 2009, 279-292.

Büyüköztürk, Şener. **Sosyal Bilimler için veri analizi el kitabı**, Pegema Yayıncılık, Ankara, 2011

Can, Ahmet Vecdi, Krizin Muhasebesi ve Muhasebenin Krizi, **Mali Çözüm Dergisi**, sayı:97, 2010, ss.21-48

Cendrowski, H, L. W. Petro, J.P. Martin ve A.A Wadecki. **The Handbook of Fraud Deterrence**, John Wiley & Sons., 2007.

Coenen, Tracy L.''**Essential of Corporate Fraud''**, New Jersey, USA: John Wiley & Sons, Inc., 2008.

Coenen, Tracy L. **Expert Fraud Investigation**, John Wiley&Sons,Inc.,USA, 2009.

COSO, **Fraudulent Financial Reporting: 1987-1997An Analysis of U.S. Public Companies Research Commissioned by the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission**, 1999,

Çankaya, Fikret ve Bilal Gerekan.''Hile Denetçiliği Mesleği ve Sertifikalı Hile Denetçiliği Mesleki Standartları ve Ahlak Kuralları''; **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, yıl:9, sayı:28, 2009, s.93-108.

Çankaya, Fikret, Engin Dinç, Yurdagül Çoban, "Adli Muhasebede Uzman Tanıklık Mesleği: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,** 2014,ss. 70-94.

Çatıkkaş, Özgür. ''Hileli Finansal Raporlama: Coso Örneği'', **E-Yaklaşım Dergisi**, Sayı:51, 2007.

David D., Lisa M SHAFER-Ronald M. MANO, Forensics: The Hotbed in the Accounting Profession"**, New Accountant, Glen Head**; Oct 1995, Vol.11, Iss. 2.

Demir, Volkan ve Oğuzhan Bahadır. ''Muhasebe Manipülasyonu –yöntemler ve teknikler-, **Mali Çözüm Dergisi**, sayı:84, 2007, ss.103-119.

Dorminey Jack, Arron W.,Fleming, Scott Kranacher ve Richard A.Riley.''Beyond The Fraud Triangle'',**The CPA Journal**,Vol:80/7, 2010.

Dönmez, Adnan ve Kürşad Çavuşoğlu. ''Hilelerin Ortaya Çıkarılması Bakımından Bağımsız Denetim İle Adli Muhasebenin Karşılaştırılması'', **Journal Accounting, Finance, Auditing Studies**, vol:1, issue:3, 2015, ss. 34-67.

Elitaş Bilge Leyli. ‘’Muhasebe Manipülasyonu ve Muhasebe Bilgi Kalitesine Etkisi’’, **Muhasebe ve Finansman Dergisi,** sayı:48, 2013; ss.41-54,

Elitaş Cemal, Mehtap Karakoç ve M. Emre Görgülü. “Stance of Accounting Instructors to Forensic Accountancy Profession: Example of Turkey”, **International Journal of Business and Social Science, United States of America**, Vol. 2, No. 10, 2011, ss.224-241.

Elitaş Cemal, **Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Sarbanes-Oxley Yasası ve Alman On Adım Programının Karşılaştırılması: Türkiye İçin Yol Haritası**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012.

Emir, Murat. ’’Hile Riskinin Denetim ile İlişkisi’’, **Mali Çözüm Dergisi**, sayı:88, 2008,s.87-96.

Erdem, Ekrem. ’’Osmanlı Para Sistemi ve Tağşiş Politikası: Dönemsel Bir Analiz’’; **Bankacılar Dergisi**, sayı:56, 2006.

Ergün Küçük, Şaban Uzay; ’’Hileli Finansal Raporlamanın Oluşumu ve Doğurduğu Sorunlar’’, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 32, Ocak-Haziran 2009, ss.239-258.

Forensic-Accounting, 2005, http://www.forensic-accounting-information.com/forensic-accounting-careers.htm (Erişim tarihi: 15.07.2016).

Gbegi, D.O ve J.F Adebis.’’The New Fraud Diamond Model –How Can it help forensic accountants in fraud investigation in Nigeria’’;**European Journal of Accounting, Auditing and Fiance Research**, Published by European Centre for Research Training and Development, (www.eajournals.org), 2013, (Erişim tarihi:15.05.2015).

Genç, Gülhan. **Hileli Finansal Raporlama**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.

Golden, Thomas, W.Steven L. Skalak ve Mona M. Clayton. **A Guide to Forensic Accounting Investigation**, NewYork: John Wiley&Sons, 2006.

Gönen, Seçkin ve Mithat Rasgen. ''Hile Denetiminde Benford Yasası: Borsa İstanbul Örneği'', **Uluslararası Ticaret, Finans, Lojistik Dergisi**, cilt:1, sayı:1, ss.93-113.

Gülten, Selçuk ve Serkan Terzi. ''Adli Muhasebe Uygulamaları'', Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Mesleki Eğitim Notları, 2014, http://docplayer.biz.tr/19313890-Mesleki-ihtisas-egitimleri-adli-muhasebe-uygulamalari.html

Gülten, Selçuk. ''Adli Muhasebe Kavramı ve Adli Müşavirlik Mesleği, **Ankara Barosu Dergisi**, yıl:68, 2010/3, s.311-320.

Güredin Ersin. **Denetim ve Güvence Hizmetleri- SMMM ve YMM'lere Yönelik İlkeler ve Teknikler**, Arıkan Yayınevi, Ankara, 2007.

Gürsoy Hakan, ''Muhasebe Hilesi'', **Yaklaşım Dergisi**, sayı:203, 2009.

Güvenç, Zafer. **Termal Turizm İşletmelerinde Hata ve Hilelerin Önlenmesinde Belge Sisteminin Önemi ve Bir Uygulama**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2009.

Jafarova, Sevinj. **İşletmelerde Hile Yapmanın Nedenleri ve Sosyal Psikoloji Açısından Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.

Kandemir Canol, Şenol Kandemir. ''Muhasebe Hilelerinin Önlenmesi ve Ortaya Çıkarılmasında Kullanılan Geleneksel Araç ve Yöntemler'', **Mali Çözüm Dergisi,** 2012, Eylül-Ekim, ss.39-78.

Kandemir Canol. **Muhasebe Hilelerinin Ortaya Çıkarılmasında ve Önlenmesinde Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu**, Doktora Tezi Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, ss.110-112.

Kandemir, Canol ve Şenol Kandemir. ‘’Muhasebe Hilelerini Önlemede Çözüm Yolu Olarak Kullanılacak Stratejilerin Bileşenleri’’; **Mali Çözüm Dergisi**; yıl:2, 2012; ss.15-42.

Karabınar, Selahattin ve Nermin Akyel. ‘’Hileler ve Muhasebe Denetimindeki Yeri’’, **1.Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi**, 2009, ss.691-704.

Karacan, Sami. ’’Hukuk ile Muhasebenin Kesişme Noktası: Adli Muhasebe’’, **Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi**, sayı:8, 2012, s.s.107-128.

Karausta, Tamer ve Adnan Dönmez. “Mesleki Hile ve Bir Çözüm Önerisi Olarak Adli Denetim: Türkiye’de SPK’dan Yetki Almış Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma”, **Mali Çözüm Dergisi**, sayı:115, 2013, ss.59-88.

Kiracı, Murat. ’’Hile Riski Değerlemesinin ve Hileleri Bulmanın Denetimin Etkinliğindeki Rolü ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma’’, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, 2005, ss.103-126

Klein Ron. ‘’How to Avoid or Minimize Fraud Exposures’’, **The CPA Journal**, vol:85/3, 2015.

Kocameşe, Mustafa. **’’Benford Kanunu ve Vergi Denetiminde Kullanılabilirliğinin İncelenmesi’’**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.

KPMG 2014 Raporu, **’’Bir Suistimalcinin Profili’’**, 2014, https://www.kpmg.com/TR/tr/hizmetlerimiz/Advisory/risk-consulting/forensic/Documents/final-bir-suistimalcinin-profili-2014.pdf(ErişimTarihi:05.06.2015).

KPMG 2016 Raporu, **’’Bir Suistimalcinin Profili’’**,2016,https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/tr-bir-suistimalcinin-profili-2016.pdf (Erişim Tarihi: 17.08.2016).

Kuloğlu, Gökhan. **Adli Muhasebe Kapsamında Kredi Kartı Dolandırıcılıkları ve Türkiye Örneği**, (Yayınlanmış Doktora Tezi),Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Kurt, Ahmet. **6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Perspektifinde Adli Muhasebecilik Mesleğine Bakış**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, 2013.

Kurt, Ganite ve Tuğba Uçma. ''Adli Muhasebecilik Mesleği ve Adli Muhasebeci Olabilme Sürecinin Türkiye'de ve Amerika'daki Düzenlemeler Açısından Karşılaştırılması''; **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, 2009, s.160-178.

Küçük, İsmail. **''Finansal Raporlamada Hile-Manipülasyonlar ve Önlenmesi''**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Küçüksözen Cemal ve Güray Küçükkocaoğlu.''Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma''; **1st Annual International Accounting Conference,** İstanbul, s.5.

Lennox C.S. ''Audit Quality and Auditor Size: An Evaluation of Reputation and Deep Pockets Hypotheses'', **Journal of Business Finance &Accounting**,1999, Vol.26, No. 7-8, ss.779-805

Lev Baruch; "Corporate Earnings:Facts and Fiction'';2003; **The Journal of EconomicPerspectives**" vol:17(2), ss.27-50.

Lu, Shunlan. SAS 99&Fraud Detection, University of Tennessee, 2005, http://trace.tennessee.edu/utk_chanhonoproj/881, s.9-11(Erişim Tarihi:10.05.2016)

Mary-Jo, Kranacher, W. Morris Bonnie, Timothy A. Pearson and Richard A. Riley, Jr. Mulford Charles W. ve Eugene E. Comiskey. **The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices**, John Wiley&Sons, Inc., New York, 2002.

Murat, Fırat ve Coşkun Güçlü; ’’Muhasebe Manipülasyonu: Hile, Yaratıcı Muhasebe, Kâr ve İzlenim Yönetimine İlişkin Kavramsal Çerçeve’’, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:3, 2014, s. 123-135.

Nejat Bozkurt, “Adli Muhasebenin İçeriği, Gelişimi ve Türkiye Uygulamaları” İSMMMO Seminer Notları,

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/seminer/02112010_NejatBozkurt.ppt (Erişim Tarihi: 20.07.2016).

Oberholzer, Corne. “Quality management in forensic accounting”, **Diss. University of Pretoria,** 2002.

Oral, Hayret. **Muhasebe Hileleri ve Vergi Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2010.

Pazarçeviren, Selim Yüksel. ’’Adli Muhasebecilik Mesleği’’; **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt:1, sayı:2, 2005, s.1-19.

Pehlivanlı, Davut. **Hile Denetimi Metodoloji ve Raporlama**, Beta Basım Yayınevi, 2011.

Ron, Klein. ’’How to Avoid or Minimize Fraud Exposures’’, **The CPA Journal**, 2015, s.5-8.

Seri:X, 22 Nolu Sermaye Piyasası Kanunu, 6.Kısım, 1.bölüm,madde:4. http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=590&fn(Erişim tarihi:30.06.2015).

Singleton Tommie W. Ve Aaron J. Singleton. **Fraud Auditing and Forensic Accounting: Background of Fraud Auditing and Forensic Accounting**, John Wiley&Sons.Inc., Chapter 1, 2010, ss.1-38.

Singleton, Tommie, Aaron Singleton, Jack Bologna ve RobertLinduquist. **Fraud Auditing and Forensic Accounting**, John Wiley&Sons inc.Hoboken, New Jersey, 2006.

Smith G. Stevenson.‘’The Past, Present, and Future of Forensic Accounting’’;**The CPA Journal**, vol: 85, issue:3, 2015, s.s16-21.

Tarhan Mengi, Banu. ’’Hile Denetiminde Yetkinliklerin Değerlendirilmesi-Hile Karosu’’, **Mali Çözüm Dergisi**, cilt:11, sayı:12, 2012, ss.113-128.

Tavşancıl, Ezel. **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi**, Nobel yayınları, Ankara, 2010.

Terzi, Serkan. ‘’Hile ve Usulsüzlüklerin Tespitinde Veri Madenciliğinin Kullanımı’’; **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, sayı:54, 2012, ss.51-64

Usul, Hayrettin ve Metin Topçuoğlu. ’’Finansal Manipülasyonların Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesinde Adli Muhasebenin Önemi: Türk Hukuk Sisteminde Var Olması Gerekliliği Üzerine Bir Tartışma’’, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** 2011, cilt:16, sayı:3, ss.53-66.

Uzun, Ali Kamil. İşletmelerde İç Denetim Faaliyetinin Başlatılmasında Başarı Faktörleri, **Deloitte İç Denetim Makaleleri**, (Erişim Tarihi: 20.06.2016).

Ünal Uyar, Ferhan Güler. “Adli Muhasebecilik Mesleği ve Mesleğin Dünya’daki Gerekliliği: Worldcom Skandalı’’, **Sobider Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt:2, Sayı: 5, 2015, s. 178-192.

Varıcı, İdris ve Bünyamin Er. ‘’Muhasebe Manipülasyonu ve Firma Performansı İlişkisi: İMKB Uygulaması’’, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt: 13, Sayı:1, 2013; ss. 43-52.

Varıcı, İdris. **Hile Riski ve Denetçinin Sorumluluğu; Hile Riskinin Ölçülmesine Yönelik Bir Uygulama**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2011.

Yaman, Tuba, **‘’Finansal Tablolar Aracılığı ile Kullanıcılara Yanıltıcı Bilgi Sunulması ve Sonuçları’’**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Wolfe, David T. ve Dana R. Hermanson. "The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of Fraud." **The CPA Journal,** 2004, ss.38-42; http://digitalcommons.kennesaw.edu/facpubs/1537/ (Erişim tarihi:01.05.2015)

Yıldız, Ekrem ve Tuba Derya Baskan. ‘’Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Kullanılan Araçlar: BİST Şirketleri Üzerine Bir Araştırma’’, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 2014, ss.1-19.

Yükçü, Süleyman ve Seçkin Gönen. ’’Fraud auditing in electronic accounting practices’’;**African Journal of Business Management**, vol:6/4, 2012, s. 1222-1233.

Zabihollah, Rezaee. **Financial Statement Fraud Prevention and Detection**; John Wiley&Sons,Inc.,2002.

Zikmund, Paul E.’’Company Fraud Risk Assessments-A Five-step Approach’’, **The Value Examiner**, 2006, ss.5-9.

İnternet Kaynakları

2014 yılı ACFE Raporu. ‘’İş Suiistimali ve İstismar Üzerine Uluslararası Rapor’’, https://www.acfe.com/rttn/docs/2014-report-to-nations.pdf(Erişim Tarihi:10.01.2015).

2016 yılı ACFE Raporu. ‘’Küresel Hile Raporu’’, 2016, https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfepublic/2016-report-to-the-nations.pdf (Erişim Tarihi: 10.07.2016).

213 sayılı Vergi Usul Kanunu. www.mevzuat.gov.trMevzuatMetin1.4.213.pdf (Erişim tarihi:29.12.2014)

240 nolu Bağımsız Denetim Standardı, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/BDS/BDS_240.pdf (Erişim tarihi:30.03.2015)

TDK, http://www.tdk.org.tr , (Erişim Tarihi:11.12.2014).

http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/pdf/p7int_2006_dec_pilot_q_and_a.pdf (Erişim tarihi:18.04.2016).

http://www.aicpa.org/Research/Standards/AuditAttest/DownloadableDocuments/AU-00328.pdf (Erişim tarihi:16.04.2015)

http://www.businessdictionary.com/definition/forensic-audit.html (ErişimTarihi:25.03.2016)

http://www.coso.org/aboutus.htm (Erişim Tarihi:25.07.2016)

http://www.ismmmoakademi.com.tr/docs/brosurler/Ekim2011/AdliMuhasebe.pdfhttp://www.istatistikanaliz.com/faktor_analizi.asp (Erişim Tarihi:07.07.2016)

http://www.masak.gov.tr/tr/default (Erişim tarihi:10.06.2016)

https://www.aicpa.org/Research/Standards/AuditAttest/DownloadableDocuments/AU-00316.pdf (Erişim Tarihi:15.04.2016)

https://www.tide.org.tr/page.aspx?nm=ic_denetim (Erişim Tarihi: 19.03.2016)

EKLER

EK 1:ANKET FORMU

Değerli meslek mensupları,

9 Eylül Üniversitesi bünyesinde üzerinde titizlikle çalışmış olduğumuz ‘’Hile Denetiminde Adli Muhasebecilik Mesleğinin Rolü’’ isimli tezde analiz olarak kullanmak üzere hazırlamış olduğumuz aşağıdaki anketi içtenlikle cevaplayacağınıza inancımız tamdır. Tamamen bilimsel amaçla kullanacağımızı taahhüt eder; şimdiden teşekkür ederiz. Anketimizle ilgili herhangi bir soru ya da sorunla ilgili aylinkavak@gmail.com adresinden iletişime geçebilirsiniz. Saygılarımızla…

Aylin KAVAK Doç.Dr.Gülşah ATAĞAN

A. KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz?

- Bayan
- Bay

Yaşınız?

- 25-30
- 31-40
- 41-50
- 51 ve üzeri

Mesleki unvanınız?

- SM
- SMMM
- YMM

Meslekte kaçıncı yılınız?

- 6 ay-1 yıl
- 1 yıl- 5 yıl
- 5 yıl-10 yıl
- 10 yıl ve üzeri

Eğitim durumunuz?

- Lise
- Üniversite
- Yüksek lisans
- Doktora

B. SEÇENEKLİ SORULAR

Aşağıdaki soruları ‘’Evet’’ ya da ‘’Hayır’’ şeklinde cevaplayınız.

Kendi iş yerinizde ya da mükelleflerinizde hileli bir duruma rastladınız mı?

- Evet
- Hayır

Hileli bir olayla karşı karşıya kaldıysanız; olay ortaya çıktığında davalık oldu mu?

- Evet
- Hayır

Hile yapılmaması için sizce önlem alınması gerekli mi?

- Evet
- Hayır

Hiç hile denetimi çalışma grubuna dahil oldunuz mu?

- Evet
- Hayır

Hile denetimi çalışma gruplarının gerekli ve etkili olabileceğini düşünüyor musunuz?

- Evet
- Hayır

C. ÖNEM SIRASI SORULARI

Aşağıdaki soruları 1'den başlayarak 5'e kadar; size göre ''1''en önemli ; ''5'' en önemsiz şeklinde sıralayınız.

Kişiler ya da şirketlerin hile yapmasında nedenleri sıralayınız.

- Karı olduğundan farklı göstermek,
- Az vergi ödemek,
- Bankalardan daha fazla kredi alabilmek,
- İşletmenin finansal tablolarını olduğundan farklı göstermek,
- İşletmenin hisse senetlerinin fiyatını yükseltmek,

Hileyi en çok yapan ve en uygun mevki/statü nedir? Önem derecesine göre sıralayınız?

- İşletme sahipleri ,
- Yönetim Kurulu,
- Üst düzey yönetici,
- Çalışan,
- Orta düzey yönetici,

Çalışanlarınızın ya da mükelleflerinizin çalışanlarının hilekar olup- olmadıklarını anlamak için hangi karakteristik özellikleri takip altına alınmalı?

- Yapılan kişisel yüksek tutardaki harcamalar,
- İşe erken gelip, en geç çıkma,
- Satıcı/Müşteriler ile yakın ilişkiler
- Yıllık izinleri kullanmama,
- Sorumluluk almaya hazır olmama,

Muhasebe hilelerinin engellenmesinde en çok etkili olduğunu düşündüğünüz kanun ve düzenlemeleri sıralayınız.

- VUK,
- SPK,
- TTK,
- BDDK,
- Diğer Kanunlar.

Hilelerin ortaya çıkarılması ve önlenmesiyle ilgili yapılan aşağıdaki çalışmaları size göre önem derecesine göre sıralayınız.

- Maliye Bakanlığı personellerinin yürüttükleri denetim faaliyetleri,
- Bağımsız denetim şirketlerinin denetim faaliyetleri,
- KGK denetçilerinin denetim faaliyetleri,
- Dışarıdan alınacak profesyonel destek(hile denetçisi vb. uzman desteği)

Hileli işlemlerin önlenmesi için kullanılan araçları size göre önem sırasına göre numaralandırınız.

- İç denetim,
- İç kontrol,
- İhbar hatları,
- Bağımsız denetim,
- Özel hata ve hile incelemesi,

D. Hile Denetiminde Adli Muhasebeciliğe Yönelik Tutum ve Görüşleri belirlemek üzere Aşağıdaki ifadeleri,

- **1.Kesinlikle Katılıyorum,**
- **2.Katılıyorum,**
- **3.Ne katılıyorum, ne katılmıyorum,**
- **4.Katılmıyorum,**
- **5.Kesinlikle Katılmıyorum,**

Şeklinde cevaplandırınız.

	1	**2**	**3**	**4**	**5**
Sermaye Piyasası Kanunu kapsamındaki kurumlar, iş ve eylemler dolayısıyla ortaya çıkan suçların yargı sürecinde adli müşavirlik tekniklerine ihtiyaç duyulmaktadır.					
Kara paranın aklanmasına ilişkin suçlara ilişkin yargılamalarda geniş örgütlemeler ve sistemleri çözümlemek için üst düzey muhasebe ve denetim teknik bilgi ihtiyacına yönelik adli müşavirlerden yararlanmak gerekmektedir.					
Ticaret hukuku ile davalarında, ortakların kar dağıtımı ile ilgili problemlerinde, tasfiye veya birleşmelerle ilgili uyuşmazlıklarda adli müşavirlik hizmetine ihtiyaç duyulacaktır.					
Vergisel hile ve yolsuzlukların ortaya çıkarılmasında, mali tablolarda veya defterlerde yapılan hesap oyunlarının tespit edilmesinde adli müşavirlik mesleğinin önemi büyük olmaktadır.					

Belge ve kredi kartı dolandırıcılıklarında, çek ve senetlere ilişkin dolandırıcılıklarda adli müşavirlik mesleği hizmeti etkin rol oynayacaktır.					
Adli muhasebe, işletmesinde yolsuzluk yapıldığını düşünen kamu veya özel sektör gerçek veya tüzel kişilerin hile ve yolsuzluklara karşı güvencesidir.					
Hilelerin ortaya çıkarılması ve önlenmesi için profesyonel adli muhasebe desteğin gerekli olduğunu düşünüyorum.					
Hile denetimi için en detaylı profesyonel destek, adli muhasebecilik mesleğidir.					
Adli muhasebeye ait özel teknikler ile hile, yolsuzluk, suiistimal kapsamlı olarak denetlenebilmektedir.					
Adli muhasebecilik denetim sürecine katılması denetim faaliyetlerini olumlu yönde etkileyecektir.					
Adli muhasebecilik mesleği ortaya çıkarttığı ve önleyebileceği hileler sayesinde ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır.					
Adli muhasebe, hileli iflas uygulamaları gibi özellik arz eden durumlarda, borçlunun mal kaçırmak için muvazaalı işlemlerin belirlenmesine katkı sağlar.					
Boşanmalarla ilgili uyuşmazlıklarda evlilik süresinde elde edinilen varlıkların gerçekleştirilen finansal olayların etki ve sonuçlarının analiz edilmesinde adli muhasebe hizmeti önemli faydalar ve yardımlar sağlamaktadır.					